https://doi.org/10.52340/gbasb

ISSN 2233-3606 (print)
ISSN:2960-981X (online)

საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემია
GEORGIAN ACADEMY OF BUSINESS SCIENCES

საერთაშორისო რეფერირებადი და რეცენზირებადი
სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი

მოამბე
59
MOAMBE

INTERNATIONAL PRECISED AND REVIEWED
SCIENTIFIC-PRACTICAL MAGAZINE

თბილისი 2026 TBILISI

უაკ (UDC) 33 (479.22) (051.2)
ს-323

„მოამბე” გამოდის 1995 წლიდან
„MOAMBE” IS PUBLISHED SINCE 1995

სტატიები მიიღება შემდეგი მოთხოვნების გათვალისწინებით

1. ტექსტი აკრეფილი უნდა იყოს Word-ში, Sylfaen-ში, შრიფტის ზომა 12, ინტერვალი სტრიქონებს შორის 1.5, ველების დაშორება მარჯვენა-მარცხენა მხარეს 2 და 3 სმ. შესაბამისად, ზედა და ქვედა 2.5 და 2.5 სმ. ტექსტი უნდა აიკრიფოს გადატანების გარეშე. ცხრილები გადაყვანილი JPEG ფორმატში. სტატიის მინიმალური მოცულობა უნდა იყოს არანაკლებ 5 გვერდი A4 ფორმატის.
2. ავტორის სახელი, გვარი, სამეცნიერო წოდება და თანამდებობა, საკონტაქტო კოორდინატები (ტელეფონები, ელ-ფოსტა).
3. სტატიას უნდა ახლდეს სტატიის სათაური და რეზიუმე ქართულ და ინგლისურ ენებზე. რეზიუმე უნდა იყოს მოცულობით 120-150 სიტყვა, აკრეფილი შესაბამისად Sylfaen-ში და Times New Roman-ში, შრიფტის ზომა 12, სამეცნიერო სტატიას უნდა დაერთოს გამოყენებული ლიტერატურის სია.
4. სტატია შეიძლება გამოქვეყნდეს ნებისმიერ უცხო ენაზეც. ასეთ შემთხვევაში, ჩვენი მოთხოვნაა რეზიუმე მოგვაწოდოთ ქართულ და ინგლისურ ენებზე.

სტატიების გადმოგზავნა შესაძლებელია შემდეგ ელექტრონულ მისამართზე:
temur.babunashvili@mail.ru; **temur.babunashvili@tsu.edu.ge.**
mariizoria81@gmail.com;
ტელეფონები: 593 23 99 58; 593 95 92 47
ვებ-გვერდი: www.sbma.ge

Continiues taking articles according to this requests:

1. Text must be gathered in Word, size of AcadNusx font 12, interval between lines – 1.5; borders in right and left side – 3 and 2 sm. Also, up and down borders – 2,5 and 2,5 sm. Text must be picked up without transferring. Tables should be in JPEG. The minimal size of article is Spages of A4 format.
2. The first name of author, last name, scientific rank and post, coordinates (telephone number, e-mail).
3. 3. The article must have reziume in Georgian and English languages. The size should be 120-150 words, it must be picked up in AcadNusx and in Times New Roman, size of font – 12. Scientific article must have list of used literature.
4. The article may be published in any foreign language. So, it is also our request to prepare reziume in Georgian and English languagues too.

E-mail: temur.babunashvili@mail.ru; **temur.babunashvili@tsu.edu.ge.**
mariizoria81@gmail.com;
Tel: 593 239 958; 593 959 247
www.sbma.ge

საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემია დაფუძნდა 1995 წლის 23 მარტს. აკადემია საქართველოს იუსტიციის სამინისტრომ რეგისტრაციაში გაატარა 1995 წლის 9 აპრილს, რეგისტრაციის სერტიფიკატის №1982

THE GEORGIAN ACADEMY OF BUZINESS SCIENCES WAS ESTABLISHED ON MARCH 23, 1995. THE ACADEMY WAS REGISTERED ON APRIL 9, 1995 BY MINISTRY OF GEORGIA (CERTICATE #1982)

მთავარი რედაქტორის მიმართვა ჟურნალ მოამბის ახალ სტატუსთან დაკავშირებით

პატივცემულო სარედაქციო კოლეგის წევრებო, სამეცნიერო სტატიების ავტორებო და ჩვენი საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალ „მოამბის" მკითხველთა ფართო წრის წარმომადგენლებო, მაქვს პატივი მოგილოცოთ ჩვენი ჟურნალის საერთაშორისო სტატუსის ახალ საფეხურზე აღზევება, სულ ცოტა ხნის წინ ჟურნალ მოამბეს მიენიჭა „დოის ინდექსი", ასევე ყველა გამოქვეყნებულ სტატიას ინდივიდუალურად მიენიჭება დოის ინდექსი და ეს ინფორმაცია განთავსდება ქვემოთ ჩამოთვლილ ინდექსაციის რეგისტრირებულ ბაზებში:

- SCILIT INDEXING DATABASE
- ACADEMIC RESOURCE INDEX/RESEARCHLIB
- WORLDCAT.ORG
- INTERNATIONAL SCIENTIFIC INDEXING
- COSMOS IMPACT FACTOR
- SCIENTIFIC JOURNAL IMPACT FACTOR
- INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
- GOOGLE SCHOLAR
- EUROPUB

მინდა გაცნობოთ, რომ ჟურნალ მოამბეს ასევე მიენიჭა ელექტრონული ISSN ვერსია. ჟურნალის დოის ინდექსია: https://doi.org/10.52340/gbasb

ხოლო ISSN-ებია:
ISSN:2233-3606 (print) და ISSN:2960-981X (online)

ასევე ინფორმაციის გაცნობა შეგიძლიათ ჩვენს ,Facebook გვერდზე „საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემია" - https://www.facebook.com/profile.php?id=100066389803059 .

ყველა დაინტერესებულ ფიზიკურ პირს ან ორგანიზაციას შეგიძლიათ დამიკავშირდეთ მობილურ ტელეფონზე : 593239958 ან ელექტრონული ფოსტის მეშვეობით: temur.babunashvili@mail.ru

ჩვენი ჟურნალის სარედაქციო კოლეგიის სახელით გამოვთქვამ მზაობას ურთიერთ თანამშრომლობის გაგრძელებასთან დაკავშირებით ახალ პირობებზე.

პატივისცემით,
ჟურნალ მოამბის მთავარი რედაქტორი
და სარედაქციო კოლეგიის თავჯდომარე,
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი, ქ.თბილისის საპატიო მოქალაქე
თეიმურაზ ბაბუნაშვილი

ADDRESS OF THE EDITOR-IN-CHIEF REGARDING THE NEW STATUS OF "MOAMBE" JOURNAL

Dear editorial board members, authors, and representatives of a wide circle of readers of our international scientific journal "Moambe"! I have the honor to congratulate you on the rise of our magazine to a new level of international status. The journal was recently awarded a Digital Object Index (DOI). Also, all articles published in it will be individually assigned a DOI and this information will be placed in the following indexing bases:

- SCILIT INDEXING DATABASE
- ACADEMIC RESOURCE INDEX/RESEARCHLIB
- WORLDCAT.ORG
- INTERNATIONAL SCIENTIFIC INDEXING
- COSMOS IMPACT FACTOR
- SCIENTIFIC JOURNAL IMPACT FACTOR
- INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
- GOOGLE SCHOLAR
- EUROPUB

Journal DOI: https://doi.org/10.52340/gbasb
Print version ISSN:2233-3606
Electronic version ISSN:2960-981X

Information can be found on the "Georgian Academy of Business Sciences" Facebook page - https://www.facebook.com/profile.php?id=100066389803059

All interested individuals or organizations can contact me by mobile phone at 593-23-99-58, or via e-mail: temur.babunashvili@mail.ru

On behalf of the editorial board of our magazine, I express my readiness to continue cooperation under new conditions.

Sincerely,
Editor-in-Chief of "Moambe" magazine,
Chairman of the editorial board,
Doctor of Economic Sciences, Professor
Teimuraz Babunashvili

„მოამბე“
საერთაშორისო რეფერირებადი და რეცენზირებადი
სამეცნიერო ჟურნალი, №59, 2026 წელი

თეიმურაზ ბაბუნაშვილი- *მთავარი რედაქტორი და სარედაქციო კოლეგიის თავმჯდომარე, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი, ქ. თბილისის საპატიო მოქალაქე.*

სარედაქციო კოლეგია
მეცნიერებათა დოქტორები, პროფესორები

აბაშიშვილი გიორგი, აბდუშელიშვილი გივი, აბრალავა ანზორი (საქ. მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი), ასათიანი რევაზი (საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, ბაკაშვილი ნიკოლოზი, ბარათაშვილი ევგენი, ბერიძე თეიმურაზი, გვალია ნარგიზი, გოგოხია რევაზი, გველესიანი მერაბი, გეჩბაია ბადრი, ელიავა ლია, თაკალანძე ლარისა, თურნავა ნათია (საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტი), იზორია მარინა, კოჭლამაზაშვილი ლელა, კურტანიძე დავითი (აშშ), კვალიაშვილი ვაჟა, ლაბარტყავა გულთაზი, ლობჭანიძე გივი, ლეკაშვილი ეკა, მელაძე სერგო, მექვაბიშვილი ელგუჯა, ნარმანია დავითი, პაიჭაძე ნუგზარი, როკეტლიშვილი მიხეილი (აშშ), სილაგაძე ავთანდილი (საქ. მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი), სოლოღაშვილი დალი, უგრეხელიძე მინდია, ქარჩავა ლოიდი, ქეშელაშვილი ომარი, ქუთათელაძე რუსუდანი, ყიფიანი გელა, ყურაშვილი გუგული, შენგელია თეიმურაზი, შენგელია რევაზი, ჩაგელიშვილი ლალი, ჩეჩელაშვილი მაია, ჩიხლაძე ნიკო, ჭითანავა ნოდარი (საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი), ჭუმბურიძე მამია, ხელაშვილი იოსები, მამედოვი ფიზული (აზერბაიჯანის რესპუბლიკა), მელნიკი ტატიანა (უკრაინა), სერქაიანი ნაიკი (სომხეთი), ალირზაევი ალი (აზერბაიჯანის რესპუბლიკა), ბორზდოვა ტატიანა (ბელორუსია), ალუხანოვი ესბერგერი (ყაზახეთის რესპუბლიკა), გალინა ლოპუშნიაკ (უკრაინა), ზალენიენი ინგა (ესტონეთი), ვდოვენკო ნატალია (უკრაინა), მიხაილ ვარჩოლა (სლოვაკეთი), გალინა კუზმენკო (უკრაინა), ტადეუშ ტროციკოვსკი (პოლონეთი). ანატოლი შევჩუკი (რუსეთი), იაცეკ სტროჟნი (პოლონეთი), ალიონა ალეინიკოვა (უკრაინა), ევგენი ჟუკოვი (რუსეთი), მანტაუტას რასკაუსკას (ლიეტუვა), ვიქტორია გრიგალივანაიტე (ლიეტუვა).

შეიძლება რედაქცია ყოველთვის არ იზიარებდეს ავტორის აზრს

„MOAMBE“
QUARTELY INTERNATIONAL SCIENTIFIC MAGAZINE, PRECISED AND REVIEWED №59, 2026

TEIMURAZ BABUNASVILI - Editor-in-Chief and Head of Editorial Board, Doktor of Ekonomic Sciense, President of Georgian Academy of Business Science, Honored citizen of Tbilisi

EDEDITORIAL BOARD
Doctors of science, Professors

ABASHISHVILI GIORGI, ABDUSHELISHVILI GIVI, ABRALAVA ANZORI (Corresponding Member of Georgian national Academy of Science), ASATIANI REVAZ (Academician of the Georgian Academy of Agricultural Sciences), BAKASHVILI NIKOLOZI, BARATASHVILI EVGENI, BERIDZE TEIMURAZI, GVALIA NARGIZI, GOGOKHIA REVAZI, GVELESIANI MERABI, GECHBAIA BADRI, ELIAVA LIA, TAKALANDZE LARISA, TURNAVA NATIA (President of the National Bank of Georgia), IZORIA MARINA, KURTANIDZE DAVITI (USA), KUTATELADZE RUSUDANI, KVALIASHVILI VAJA, LABARTKAVA GULTAZI, LOBJANIDZE GIVI, LEKASHVILI EKA, MELADZE SERGO, MEQVABISHVILI ELGUJA, NARMANIA DAVITI, PAICHADZE NUGZARI, ROKETLISHVILI MIKHEILI (USA), SILAGADZE AVTANDILI (Member of Georgian national Academy of Science), SOLOGASHVILI DALI, UGREKHELIDZE MINDIA, KARCHAVA LOIDI, KESHELASHVILI OMARI, KIFIANI GELA, KOCHLAMAZASHVILI LELA, KURASHVILI GUGULI, SHENGELIA TEIMURAZI, SHENGELIA REVAZI, CHAGELISHVILI LALI, CHECHELASHVILI MAIA, CHIKHLADZE NIKO, CHITANAVA NODARI (Academician of the Georgian Academy of Agricultural Sciences), CHUMBURIDZE MAMIA, KHELASHVILI IOSEBI, MAMEDOVI FIZULI (AZERBAIDJAN), MELNIKI TATIANA (UKRAINA), SERKHAIANI NAIKI (ARMENIA), ALIRZAEVI ALI (AZERBAIDJAN), BORZDOVA TATIANA (BELORUSIA), ALUKHANOVI ESBERGI (KAZAKHSTAN), GALINA LOPUSHNIAK (UKRAINA), ZALENIENI INGA (ESTONIA), VDOVENKO NATALIA (UKRAINA), VARCHOLA MICHAL (SLOVAKIA), GALINA KUZMENKO (UKRAINA), TADEUSZ TROCIKOWSKI (POLAND), ANATOLI SHEVCHUK (RUSSIA), IACEK STROJNI (POLAND), ALIONA ALEINIKOVA (UKRAINA), EVGENI DJUKOV (RUSSIA). MANTAUTAS RASKAUSKAS (LITHUANIA), VIKTORIA GRIGALIVANAITE (LITHUANIA).

შინაარსი

1. ხათუნა ხარხელაური, ნინო ძნელაძე, საბა წიკლაური 9
განახლებადი ენერგიის საინვესტიციო სპეციფიკა გლობალურ კონტექსტში და საქართველოს პოტენციალი

2. ГАСАНОВ ШАХМАР УМУД ОГЛУ 25
ПЕРВАЯ И ВТОРАЯ КАРАБАХСКИЕ ВОЙНЫ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

3. ნანა კაციტაძე, ელისაბედ ბალიაშვილი, ნინო გოგიაშვილი 30
ეკონომიკური საქმიანობიდან შინაგან ემანსიპაციამდე: ქალთა გაძლიერება და პიროვნული კეთილდღეობა საქართველოს მასპინძლობის სექტორში

4. ეკატერინე მარუაშვილი 38
ენის ბუნება და ფუნქციები

5. ზურაბ ნასარაია, თეიმურაზ ტვილდიანი 42
საქართველოს რკინიგზის სატვირთო გადაზიდვების დინამიკა და ტრანსკასპიური შუა დერეფნის კონკურენტუნარიანობის ფაქტორები

6. მარინა იზორია, გურამ მარხულია 56
საერთაშორისო კონფლიქტების გეოპოლიტიკური ასპექტები

7. დალი სოლოღაშვილი, ამირან კილაძე 64
კორუფციის პრევენციის აუდიტორული მექანიზმების სისტემური ანალიზი და გამოწვევები საქართველოს ბიზნეს სექტორში

8. მაია გელანტია 73
,,აფხაზური ენის კონსტიტუციურ-სამართლებრივი სტატუსი (საქართველოს კონსტიტუციის ჩანაწერის მიხედვით): სოციოლინგვისტური კვლევა

8. კობა მურადაშვილი 87
საქართველოს ეკონომიკური პერსპექტივები, DCFTA-ის ვალდებულებები და შრომის ბაზრის რეკონსტრუქცია

CONTENTS

1. KHATUNA KHARKHELAURI, NINO DZNELADZE SABA TSIKLAURI 9
RENEWABLE ENERGY INVESTMENT SPECIFICS IN THE GLOBAL CONTEXT AND POTENTIAL OF GEORGIA

2. HASANOV SHAKXMAR UMUD OGLU 25
THE FIRST AND SECOND KARABAKH WARS: A COMPARATIVE ANALYSIS

3. NANA KATSITADZE, ELISABED BALIASHVILI, NINO GOGIASHVILI 30
FROM ECONOMIC ACTIVITY TO INNER EMANCIPATION: WOMEN'S EMPOWERMENT AND PERSONAL WELL-BEING IN THE GEORGIAN HOSPITALITY SECTOR

4. EKATERINE MARUASHVILI 38
THE NATURE AND FUNCTIONS OF LANGUAGE

5. ZURAB NASARAIA, TEIMURAZ TVILDIANI 42
GEORGIAN RAILWAY FREIGHT DYNAMICS AND THE FACTORS OF TRANSCASPIAN MIDDLE CORRIDOR COMPETITIVENESS

6. MARINA IZORIA, GURAM MARKHULIA 56
THE GEOPOLITICAL ASPECT OF INTERNATIONAL CONFLICTS

7. DALI SOLOGASHVILI, AMIRAN KILADZE 64
SYSTEMATIC ANALYSIS OF AUDIT MECHANISMS FOR CORRUPTION PREVENTION AND CHALLENGES IN THE GEORGIAN BUSINESS SECTOR

8. MAIA GELANTIA 73
THE CONSTITUTIONAL-LEGAL STATUS OF THE ABKHAZIAN LANGUAGE (ACCORDING TO THE PROVISIONS OF THE CONSTITUTION OF GEORGIA): A SOCIOLINGUISTIC STUDY.

9. KOBA MURADASHVILI 87
ECONOMIC PROSPECTS OF GEORGIA, DCFTA OBLIGATIONS, AND LABOUR MARKET RESTRUCTURING

განახლებადი ენერგიის საინვესტიციო სპეციფიკა გლობალურ კონტექსტში და საქართველოს პოტენციალი

ხათუნა ხარხელაური
სტუ-ის ასოცირებული პროფესორი
ORCID ID: 0000-0002-1390-5816

ნინო ძნელაძე,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი,
ORCID ID: 0009-0000-5137-1467

საბა წიკლაური,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი,
ORCID ID: 0009-0002-8813-3926

https://doi.org/10.52340/gbsab.2026.59.01
უაკ 330.322:620.9

საკვანძო სიტყვები: განახლებადი ენერგია; დაფინანსების პირობები; კაპიტალის ღირებულება; მგრძნობელობის ანალიზი; საინვესტიციო მიმზიდველობა; საინვესტიციო რისკი.

1. შესავალი

1.1. თემის აქტუალობა

ენერგეტიკული უსაფრთხოების გაძლიერება, სათბური აირების ემისიების შემცირება და ენერგიის იმპორტზე დამოკიდებულების შემცირება ზრდის განახლებადი ენერგიის პროექტებში ინვესტირების მნიშვნელობას. ამავდროს ტექნოლოგიების დანახარჯები მკვეთრად შემცირდა: განახლებადი ენერგიის საერთაშორისო სააგენტოს (IRENA) მონაცემით, 2010–2025 წლებში სამრეწველო მასშტაბის მზის ფოტოელექტრული (PV) სადგურების ერთეულ სიმძლავრეზე გაანგარიშებული კაპიტალური დანახარჯი (Total Installed Cost, TIC; $/კვტ), გლობალური საშუალო შეწონილი მნიშვნელობით, 88%-ით, ხმელეთის ქარისა კი 59%-ით შემცირდა, ხოლო 2025 წელს ელექტროენერგიის ნორმირებული ღირებულება (Levelized Cost of Electricity, LCOE - სადგურის სასიცოცხლო ციკლის ჯამური ხარჯი გამომუშავებული ელექტროენერგიის ერთეულზე) მზეზე 44, ქარზე 33 აშშ დოლარი/მგვტსთ იყო (2025 წლის ფასებით; IRENA, 2026).

დანახარჯების შემცირება თავისთავად არ ნიშნავს კონკრეტული პროექტის საინვესტიციო მიმზიდველობის ზრდას. განახლებადი ენერგიის პროექტებს მაღალი საწყისი კაპიტალური დანახარჯები (Capital Expenditure, CAPEX) და დაბალი საექსპლუატაციო ხარჯი ახასიათებთ, ამიტომ მათი ეკონომიკური შედეგი განსაკუთრებით მგრძნობიარეა კაპიტალის ღირებულების, დაფინანსების პირობებისა და შემოსავლების პროგნოზირებადობის მიმართ. ამაზე მიუთითებს ისიც, რომ BloombergNEF-ის (2026) მონაცემით 2025 წელს განახლებად ენერგიაში გლობალური ინვესტიცია, დანახარჯების დაბალი დონის მიუხედავად, შემცირდა (იხ. 3.3 ნაწილი).

პრობლემა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია განვითარებადი და მზარდი ეკონომიკებისთვის. ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის

(OECD) სამუშაო დოკუმენტი (Montague et al., 2024) და საერთაშორისო ენერგეტიკული სააგენტოს (IEA) კვლევა (IEA, 2024) დაფინანსების მაღალ ღირებულებას სუფთა ენერგეტიკაში[1] ინვესტიციების ერთ-ერთ მთავარ შემზღუდველად მიიჩნევენ: ერთი და იგივე ტექნოლოგიის დაფინანსება მაღალი რისკის ქვეყნებში გაცილებით ძვირია (იხ. 4.2 ნაწილი). ამიტომ გლობალური LCOE-ის დაბალი მაჩვენებლების პირდაპირ გადატანა კონკრეტულ ეროვნულ ბაზარზე მეთოდოლოგიურად არასაკმარისია.

საქართველო ამ პრობლემის შესასწავლად მოსახერხებელი მაგალითია ორი მიზეზით. პირველი, IRENA (2026) საქართველოსთვის კაპიტალის საშუალო შეწონილი ღირებულების (Weighted Average Cost of Capital, WACC) მოდელურ მნიშვნელობებს[2] იძლევა (9,6–10,1%: ჰესისთვის 9,63%, მზისთვის 9,72%, ხმელეთის ქარისთვის 10,10%), რაც მნიშვნელოვნად აღემატება გერმანიისა და ჩინეთის მნიშვნელობებს; ეს საანგარიშო მნიშვნელობებია და არა საქართველოში დაფიქსირებული პროექტების ფაქტობრივი მაჩვენებლები. მეორე, ქარისა და მზის რესურსი თითქმის აუთვისებელია: ელექტროენერგეტიკული ბაზრის ოპერატორის (ესკო) მონაცემით, 2025 წელს გამომუშავების 79,4% ჰესებზე მოდიოდა, ქარისა და მზის წილი კი ერთად 1%-ზე ნაკლები იყო (იხ. 5.1 ნაწილი).

1.2. კვლევის მიზანი

კვლევის მიზანია განახლებადი ენერგიის პროექტების საინვესტიციო მიმზიდველობის განმსაზღვრელი ტექნოლოგიური და ფინანსური ფაქტორების შეფასება, განსაკუთრებით კაპიტალის ღირებულებისა და დაფინანსების პირობების როლის თვალსაზრისით. ეს ფაქტორები ჯერ გლობალურ მონაცემებზე დაყრდნობით არის გაანალიზებული, შემდეგ კი მათი მოქმედება საქართველოს მაგალითზეა განხილული, როგორც შემთხვევის ანალიზი.

1.3. კვლევის კითხვები

მიზნის მისაღწევად ჩამოყალიბებულია ოთხი კვლევის კითხვა:

1. რაზე მიუთითებს განახლებადი ენერგიის ძირითადი ტექნოლოგიების TIC-ისა და LCOE-ის დინამიკა მათი დანახარჯების მიხედვით კონკურენტუნარიანობის თვალსაზრისით და რამდენად განაპირობებს ეს საინვესტიციო მიმზიდველობას?

2. როგორ აისახება კაპიტალის ღირებულება (WACC), დაფინანსების პირობები და შემოსავლების პროგნოზირებადობა განახლებადი ენერგიის პროექტების საინვესტიციო მიმზიდველობაზე?

3. რომელი ფინანსური, საბაზრო, სავალუტო და მარეგულირებელი რისკები ასოცირდება განახლებადი ენერგიის პროექტების საინვესტიციო გადაწყვეტილებებთან განვითარებად ბაზრებზე?

4. რამდენად რელევანტურია ეს ტენდენციები საქართველოსთვის და როგორ აისახება საქართველოსთვის განსაზღვრული კაპიტალის ღირებულება მზის, ქარისა და ჰიდროენერგეტიკის საინვესტიციო შეფასებაზე?

---

[1]. სუფთა ენერგეტიკა - Montague et al. (2024) მიხედვით, ეს ყველა არაწიაღისეული ტექნოლოგიაა ენერგეტიკულ სისტემაში: განახლებადი ენერგია, ატომური ენერგია, ქსელები, ენერგიის დაგროვება, დაბალემისიანი საწვავი, ენერგოეფექტიანობა და ელექტრიფიკაცია. განახლებადი ენერგია ამ კატეგორიის ნაწილია და მასთან არ ემთხვევა.

[2] მოდელური WACC - IRENA-ს მიერ LCOE-ის გამოსათვლელად ქვეყნისა და ტექნოლოგიის მიხედვით დადგენილი საანგარიშო მნიშვნელობა (დისკონტის განაკვეთი). ის არ არის კონკრეტულ პროექტებზე დაფიქსირებული ფაქტობრივი მაჩვენებელი. რეალური WACC ინფლაციისგან გასუფთავებული განაკვეთია, გადასახადისშემდგომი - გადასახადის გათვალისწინებით.

1.4. ლიტერატურის მიმოხილვა

განახლებადი ენერგიის პროექტების ფინანსური შეფასების ლიტერატურაში კვლავ დომინირებს დისკონტირებულ ფულად ნაკადებზე დაფუძნებული მეთოდები (წმინდა მიმდინარე ღირებულება, უკუგების შიდა ნორმა, უკუგების პერიოდი), თუმცა იზრდება LCOE-ის გამოყენება; ამასთან, LCOE ხშირად სხვა მეთოდებთან ინტეგრაციის გარეშეც გამოიყენება (Delapedra-Silva et al., 2022). ყველა ამ მეთოდში დისკონტის განაკვეთის როლს, როგორც წესი, WACC ასრულებს; ქართულენოვან ლიტერატურაში ის განიხილება, როგორც ინვესტიციისთვის მინიმალური მოთხოვნილი უკუგება, რომელიც საკუთარი და ნასესხები კაპიტალის თანაფარდობაზეა დამოკიდებული (ჯიქია, 2014).

ემპირიული კვლევები აჩვენებს, რომ განახლებადი ენერგიის პროექტების კაპიტალის ღირებულება ქვეყნებისა და ტექნოლოგიების მიხედვით მნიშვნელოვნად განსხვავდება და განვითარებად ქვეყნებში საშუალოდ არსებითად მაღალია, ვიდრე ინდუსტრიულ ქვეყნებში (Steffen, 2020); დაფინანსების ხარჯის ეს სხვაობა მზის ფოტოელექტრული ენერგიის LCOE-ზე მნიშვნელოვნად აისახება (Ondraczek et al., 2015). გერმანიის მაგალითზე ნაჩვენებია, რომ დაფინანსების პირობების გაუმჯობესება LCOE-ის შემცირების ნაწილს ხსნის, განსაკუთრებით ხმელეთის ქარისთვის, ხოლო საპროცენტო განაკვეთების ზრდამ ეს ეფექტი შეიძლება შეაბრუნოს (Egli et al., 2018). რისკის შემცირების ჩარჩოს მიხედვით, საჯარო პოლიტიკას შეუძლია შეამციროს რისკის პრემია და, ამ გზით, კაპიტალის ღირებულება (Schmidt, 2014); განვითარებად ქვეყნებში ამ ჯაჭვის ცალკე რგოლია პოლიტიკური რისკი და მისი ასახვა პროექტის შეფასებაში (Shimbar & Ebrahimi, 2020). სისტემური მიმოხილვის მიხედვით, კერძო კაპიტალს ყველაზე ეფექტიანად ის ინსტრუმენტები იზიდავს, რომლებიც რისკს ამცირებს და შემოსავალს პროგნოზირებადს ხდის (Polzin et al., 2019). ინვესტიციის მოცულობასა და მიმართულებას ინვესტორის ტიპიც განსაზღვრავს (Mazzucato & Semieniuk, 2018), საინვესტიციო გადაწყვეტილებაზე კი არაფინანსური ფაქტორებიც მოქმედებს (Masini & Menichetti, 2013).

ლიტერატურის დიდი ნაწილი განვითარებულ ბაზრებს ან მსხვილ განვითარებად ეკონომიკებს ეხება. საქართველოს მსგავს მცირე ქვეყნებზე, რომლებსაც არასაინვესტიციო (სპეკულაციური) საკრედიტო რეიტინგი აქვთ და ელექტროენერგეტიკა ჰიდროენერგიაზე აქვთ დამოკიდებული, რაოდენობრივი შეფასებები იშვიათია, ქართულენოვან ლიტერატურაში კი WACC ძირითადად კორპორაციული ფინანსების კონტექსტში განიხილება. წინამდებარე სტატია ამ ხარვეზს ეხმიანება: ის ქვეყნისთვის განსაზღვრული კაპიტალის ღირებულების გავლენას განახლებადი ენერგიის ხარჯზე რაოდენობრივად აფასებს.

1.5. კვლევის მეცნიერული სიახლე

ნაშრომის სიახლეა არსებული საერთაშორისო პირველწყაროების ერთიან ანალიტიკურ ჩარჩოში განხილვა. კერძოდ: (1) გლობალური ტექნოლოგიური დანახარჯების მონაცემები და ქვეყნის სპეციფიკური კაპიტალის ღირებულება ერთიან ჩარჩოშია განხილული; (2) WACC-ის ცვლილების გავლენა LCOE-ზე რაოდენობრივადაა შეფასებული სტანდარტიზებული მგრძნობელობის ანალიზით; (3) მიღებული შედეგები დაკავშირებულია საქართველოს საინვესტიციო გარემოსთან.

1.6. მეთოდოლოგია და მონაცემთა წყაროები

კვლევა ეფუძნება საერთაშორისო და ეროვნული მონაცემების შედარებით და მგრძნობელობის ანალიზს (ერთი პარამეტრის, აქ WACC-ის, ცვლილების გავლენის

შეფასება სხვა პარამეტრების უცვლელობისას). წყაროებია: IRENA (დანახარჯები, LCOE, მოდელური WACC, დაფინანსების წილი), BloombergNEF (ინვესტიციები), OECD-ისა და IEA-ის ანალიტიკური ნაშრომები (კაპიტალის ღირებულების მექანიზმები), Moody's-ის სუვერენული საკრედიტო რეიტინგი საქართველოს ეროვნული ბანკის გამოცემის მიხედვით და ესკოს 2025 წლის ელექტროენერგიის ბალანსი. უპირატესობა ენიჭება პირველწყაროებსა და ოფიციალურ ანგარიშებს. ტექნოლოგიური დანახარჯების, LCOE-ისა და WACC-ის მონაცემები აღებულია ერთი და იმავე წყაროდან - IRENA-ს 2026 წლის ანგარიშიდან (IRENA, 2026), რომლის მთელი სერია გამოხატულია 2025 წლის ფასებში. ეს გამორიცხავს სხვადასხვა ანგარიშისა და ფასების ბაზის აღრევას, რადგან ანგარიშის ახალ გამოცემებში წინა წლების მაჩვენებლები იცვლება. ინვესტიციების მონაცემებისთვის ერთი გამოცემიდან ერთიანი სერია ხელმისაწვდომი არ იყო, ამიტომ თითოეული წლის მაჩვენებელი აღებულია BloombergNEF-ის იმ გამოცემიდან, რომელმაც ის გამოაქვეყნა; ეს სერია მხოლოდ მიახლოებით არის შესადარებელი. დინამიკა გამოთვლილია ორი საბაზისო წლით (2010 და 2013); თითოეულ შემთხვევაში მითითებულია, რომელია გამოყენებული.

დინამიკის შესაფასებლად გამოიყენება პროცენტული ცვლილება, ხოლო კაპიტალის ღირებულების გავლენის ჩვენებისთვის - სტანდარტიზებული LCOE:

$$\Delta X\ (\%) = (X_t - X_0) / X_0 \times 100$$

$$LCOE = (TIC \times CRF + O\&M) / (8{,}76 \times CF), \quad CRF = r(1+r)^n / ((1+r)^n - 1)$$

სადაც X_0 საწყისი, X_t საბოლოო პერიოდის მაჩვენებელია; CRF -კაპიტალის აღდგენის კოეფიციენტია, O&M - საექსპლუატაციო და ტექნიკური მომსახურების ხარჯი ($/კვტ წელიწადში), CF - სიმძლავრის გამოყენების კოეფიციენტი, r - რეალური, გადასახადისშემდგომი WACC, n - საანგარიშო პერიოდი (25 წელი; IRENA, 2026, ცხრილი A1). TIC და CF აღებულია IRENA-ს 2025 წლის გლობალური საშუალო შეწონილი მნიშვნელობებიდან (მზე: 667 $/კვტ და 16%; ხმელეთის ქარი: 976 $/კვტ და 36%), O&M - IRENA-ს ცხრილებიდან (A3, A4), WACC - IRENA-ს მოდელური მნიშვნელობებიდან (ცხრილი A2). ამგვარად სხვა თანაბარ პირობებში იცვლება მხოლოდ WACC. ფორმულის სისწორე შემოწმდა გამოქვეყნებულ შედეგებთან: WACC-ის 5%-დან 9%-მდე ზრდა LCOE-ს მზეზე 35%-ით, ქარზე 29%-ით ზრდის, რაც IEA-ს გამოქვეყნებულ გათვლებს ემთხვევა (იხ. 4.1 ნაწილი). ჰესისთვის გათვლა არ ხორციელდება: IRENA-ს მონაცემთა ფაილში O&M-ის გლობალური საშუალო მხოლოდ მზისა და ქარისთვისაა მოცემული, ჰესის O&M კი პროექტიდან პროექტზე ძლიერ განსხვავდება.

2. განახლებადი ენერგიის საინვესტიციო სპეციფიკა: კონცეპტუალური ჩარჩო

განახლებადი ენერგიის პროექტებში ინვესტირება ტრადიციული ენერგეტიკისგან ძირითადად ხარჯების სტრუქტურით განსხვავდება: ხარჯების დიდი ნაწილი პროექტის დასაწყისში იდება, საწვავის ხარჯი კი თითქმის არ არსებობს (Montague et al., 2024). ამ სტრუქტურიდან გამომდინარეობს მთავარი თავისებურება: პროექტის შედეგი უფრო მგრძნობიარეა დაფინანსების ღირებულების მიმართ, ვიდრე საწვავზე დამყარებულ პროექტში.

ჩარჩოს მნიშვნელოვანი ელემენტია სამი ცნების გამიჯვნა. (1) წარმოების ხარჯი (Generation Cost) - რომლის საზომიც/ინდიკატორიც არის LCOE, (2) საინვესტიციო მიმზიდველობა (Investment Attractiveness) - რომელსაც ზომავენ NPV ან IRR-ით, და (3) მომგებიანობა (Profitability) - ფაქტობრივი ფინანსური შედეგი. (Montague et al., 2024).

საინვესტიციო მიმზიდველობაზე მოქმედებენ ფაქტორები, რომლებიც ოთხ

ჯგუფად შეიძლება დალაგდეს (ცხრილი 1). პირველი ორი ჯგუფი განსაზღვრავს ხარჯს, მეორე ორი - რისკს, რომელიც ისევ ფინანსურ პირობებში აისახება.

ცხრილი 1. საინვესტიციო მიმზიდველობის განმსაზღვრელი ფაქტორები: კონცეპტუალური ჩარჩო

ფაქტორთა ჯგუფი	მთავარი მექანიზმი	შედეგი
ტექნოლოგიური	ერთეულ სიმძლავრეზე გაანგარიშებული კაპიტალური დანახარჯი (TIC), სიმძლავრის გამოყენების კოეფიციენტი, საექსპლუატაციო ხარჯი	ელექტროენერგიის ნორმირებული ღირებულება (LCOE)
ფინანსური	კაპიტალის ღირებულება (WACC), კაპიტალის სტრუქტურა, დაფინანსების პირობები	LCOE და წმინდა მიმდინარე ღირებულება (NPV)
საბაზრო	შემოსავლების პროგნოზირებადობა: გრძელვადიანი ხელშეკრულება ან საბაზრო ფასზე დამოკიდებულება	საინვესტიციო რისკი
ინსტიტუციური	რეგულირება, გრძელვადიანი შესყიდვის ხელშეკრულება, ქსელთან წვდომა	რისკის პრემია და, ამ გზით, WACC

წყარო: ავტორების სისტემატიზაცია Montague et al. (2024) საფუძველზე.

აქედან გამომდინარე, ტექნოლოგიური და ფინანსური ფაქტორები ერთმანეთის ეფექტს აძლიერებს: LCOE-ის გაანგარიშებისას TIC მრავლდება WACC-ზე დამოკიდებულ კაპიტალის აღდგენის კოეფიციენტზე, ამიტომ რაც უფრო მაღალია საწყისი კაპიტალური დანახარჯი, მით უფრო ძლიერად აისახება LCOE-ზე WACC-ის ზრდა. საბაზრო და ინსტიტუციური ფაქტორები კი განსაზღვრავს, რამდენად მაღალი იქნება WACC-ში გათვალისწინებული რისკის პრემია.

3. ტექნოლოგიური დანახარჯები და გლობალური ინვესტიციები

3.1. TIC და LCOE: რას ზომავს თითოეული

TIC ზომავს სადგურის მშენებლობის დანახარჯს ერთეულ სიმძლავრეზე, LCOE - ელექტროენერგიის წარმოების ხარჯს სასიცოცხლო ციკლზე. ორივე ხარჯის მხარეა და შემოსავალს არ ითვალისწინებს, ამიტომ არც ერთი მათგანი პროექტის მომგებიანობას არ ზომავს.

IRENA-ს (2026) ერთიანი სერია (ცხრილი 2) გვიჩვენებს, რომ ტენდენციები ტექნოლოგიების მიხედვით განსხვავდება: მზესა და ქარზე ორივე მაჩვენებელი მკვეთრად შემცირდა, ჰესზე კი გაიზარდა. ცხრილი 2 ცვლილებას 2013 წლიდან აჩვენებს. 2010 წლიდან, რომლითაც IRENA-ს სერია იწყება და რომელსაც ანოტაცია და შესავალი ეყრდნობა, ცვლილება უფრო დიდია: TIC მზეზე 88%-ით და ხმელეთის ქარზე 59%-ით შემცირდა, ჰესზე კი 36%-ით გაიზარდა. ჰესის TIC 2022 წელს პიკს აღწევს და შემდეგ მცირდება, თუმცა გლობალური საშუალო დიდწილად იმაზეა დამოკიდებული, რომელი პროექტები შევიდა ექსპლუატაციაში მოცემულ წელს: 2025 წელს, ყველაზე იაფი და ყველაზე ძვირი 5–5%-ის გამოკლებით, პროექტების TIC 1153-დან 7346 $/კვტ-მდე მერყეობდა (მე-5 და 95-ე პერცენტილები). შედეგად 2025 წელს ჰესის LCOE (62 $/მგვტსთ) მზესა (44) და ხმელეთის ქარს (33) აღემატება. IRENA-ს მონაცემით, 2024 წელს ექსპლუატაციაში შესული სამრეწველო მასშტაბის განახლებადი სიმძლავრის 91%-ის ხარჯი ყველაზე იაფი ახალი წიაღისეული საწვავის სადგურის ხარჯზე დაბალი იყო (IRENA, 2025c). ეს დანახარჯების მიხედვით კონკურენტუნარიანობაზე მიუთითებს, მაგრამ საინვესტიციო მიმზიდველობაზე - არა.

ცხრილი 2. ერთეულ სიმძლავრეზე გაანგარიშებული კაპიტალური დანახარჯი (TIC) და LCOE, გლობალური საშუალო შეწონილი, 2013–2025 (2025 წლის აშშ დოლარი)

ტექნოლოგია	მაჩვენებელი	2013	2018	2020	2022	2024	2025	ცვლილება, 2013–2025
მზე (PV)	TIC, $/კვტ	3 495	1 473	1 069	971	708	667	–80,9%
	LCOE, $/მგვტსთ	202,6	79,2	60,8	50,5	43,0	43,5	–78,5%
ხმელეთის ქარი	TIC, $/კვტ	2 285	1 909	1 626	1 387	1 067	976	–57,3%
	LCOE, $/მგვტსთ	99,0	55,6	40,9	34,0	34,3	33,0	–66,7%
ზღვის ქარი	TIC, $/კვტ	5 961	5 064	3 777	3 604	2 921	2 931	–50,8%
	LCOE, $/მგვტსთ	155,3	115,0	92,2	80,7	80,7	77,9	–49,8%
ჰიდროენერგეტიკა	TIC, $/კვტ	1 822	1 751	2 256	3 202	2 322	2 079	+14,1%
	LCOE, $/მგვტსთ	47,0	46,3	51,5	67,8	56,5	61,7	+31,2%

წყარო: IRENA (2026), მონაცემთა ფაილი (ნახ. S.1, S.2, 1.6, 1.7, 4.3, 6.2); ცვლილება — ავტორების გამოთვლა. 2025 წლის TIC მოცემულია ნახ. S.1-ის მიხედვით.

3.2. რატომ შეიძლება TIC შემცირდეს, LCOE კი არა

2024–2025 წლებში მზეზე TIC 6%-ით შემცირდა, LCOE კი 1%-ით გაიზარდა; ჰესზე TIC 10%-ით შემცირდა, LCOE - 9%-ით გაიზარდა (IRENA, 2026, ნახ. S.1). LCOE-ზე TIC-თან ერთად მოქმედებს: (ა) სიმძლავრის გამოყენების კოეფიციენტი, (ბ) საექსპლუატაციო ხარჯი, (გ) WACC და დაფინანსების პირობები, (დ) გლობალური საშუალოს გეოგრაფიული შემადგენლობა, (ე) ტექნოლოგიური ცვლილებები. IRENA-ს მონაცემებით სიმძლავრის გამოყენების კოეფიციენტი 2025 წელს მხოლოდ მცირედ შეიცვალა (მზე 16%, ხმელეთის ქარი 36%, ზღვის ქარი 41%, ჰესი 43%), მზის საექსპლუატაციო ხარჯის საანგარიშო მნიშვნელობა კი ოდნავ გაიზარდა (არა-OECD ქვეყნებისთვის 11,0-დან 11,2 $/კვტ წელიწადში, OECD-ისთვის 20,7-დან 21,2; ცხრილი A4). ეს ორი ფაქტორი TIC-ის შემცირების ეფექტს სრულად ვერ აბათილებს. IRENA-ს ანგარიშის შემაჯამებელი ნაწილის მიხედვით, მზის შემთხვევაში იაფი აღჭურვილობის ეფექტი ძირითადად კაპიტალის ღირებულების ზრდამ და სიმძლავრის გამოყენების კოეფიციენტის მცირედ შემცირებამ გაანეიტრალა, ჰესის LCOE-ის ზრდა კი უპირატესად გამომუშავების შემცირებით და არა ტექნოლოგიური ხარჯების ცვლილებით არის განპირობებული (IRENA, 2026). ეს ადასტურებს, რომ LCOE-ის დინამიკას TIC-თან ერთად დაფინანსების პირობები და სადგურების ფაქტობრივი გამომუშავება განსაზღვრავს.

3.3. გლობალური ინვესტიციები

BloombergNEF-ის ყოველწლიური გამოცემების მიხედვით, განახლებად ენერგიაში გლობალური ინვესტიცია 2021 წლის 366 მლრდ აშშ დოლარიდან 2024 წელს 728 მლრდ-მდე, ანუ დაახლოებით ორჯერ გაიზარდა, 2025 წელს კი 690 მლრდ-მდე შემცირდა; BloombergNEF-ის შეფასებით, ეს შესწორებულ 2024 წელთან შედარებით 9,5%-იანი ვარდნაა (BloombergNEF, 2022, 2025, 2026). 9,5% გამოთვლილია 2024 წლის გადახედილ მაჩვენებელთან, რომელიც გამოქვეყნებული არ არის და უკუგამოთვლით დაახლოებით 762 მლრდ-ს შეადგენს (690 / 0,905), ამიტომ 728 მლრდ-თან პირდაპირი შედარება სწორი არ იქნება. შეფასებები მეთოდოლოგიის მიხედვითაც განსხვავდება: IRENA-სა და CPI-ის (2025) მიხედვით, 2024 წელს ინვესტიცია საბოლოო

საინვესტიციო გადაწყვეტილებებზე დაყრდნობით 807 მლრდ იყო, ექსპლუატაციაში შესული სიმძლავრის მიხედვით კი - 641 მლრდ. ვარდნა დანახარჯების დაბალი დონის ფონზე მოხდა და BloombergNEF მას, სხვა ფაქტორებთან ერთად, ჩინეთში საბაზრო რეგულაციის ცვლილებას უკავშირებს. ეს აჩვენებს, რომ დანახარჯების შემცირება და ინვესტიციების ზრდა ერთი და იგივე პროცესი არ არის: პირველი ერთეულ სიმძლავრეზე ხარჯს ზომავს, მეორე კი დაბანდებული კაპიტალის მოცულობას, რომელზეც რეგულაცია, დაფინანსების პირობები, ქსელის შესაძლებლობები და საბაზრო რისკებიც მოქმედებს. უნდა აღინიშნოს, რომ BloombergNEF-ის „განახლებადი ენერგია“ მსხვილ ჰესებს არ მოიცავს.

4. კაპიტალის ღირებულება და საინვესტიციო რისკები

4.1. WACC და რისკის გადაცემის ჯაჭვი

WACC წარმოადგენს საკუთარი და ნასესხები კაპიტალის ღირებულების შეწონილ საშუალო მაჩვენებელს და ასახავს პროექტის ან კომპანიისთვის შესაბამის დისკონტის განაკვეთს. მისი დონე დამოკიდებულია როგორც საბაზრო და ქვეყნის რისკებზე, ისე კაპიტალის სტრუქტურაზე, ვალის ღირებულებასა და საკუთარი კაპიტალის მოთხოვნილ უკუგებაზე (Montague et al., 2024; ჯიქია, 2014). WACC უსაფრთხო განაკვეთისა და რისკის პრემიისგან შედგება, ამიტომ რისკი კაპიტალის ღირებულებაზე რისკის პრემიის გავლით მოქმედებს. ეს ქმნის სტატიის ცენტრალურ ლოგიკურ ჯაჭვს:

ქვეყნის/პროექტის რისკის ზრდა → რისკის პრემიის ზრდა → WACC-ის ზრდა → LCOE-ის ზრდა → საინვესტიციო მიმზიდველობის შემცირება

ჯაჭვის ბოლო რგოლი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია განახლებადი ენერგიისთვის: მისი LCOE WACC-ის ზრდისას უფრო სწრაფად იზრდება, ვიდრე წიაღისეული საწვავის სადგურების: IEA-ს გათვლით, WACC-ის 5%-დან 9%-მდე ზრდა მზისა და ხმელეთის ქარის LCOE-ს 34%-ით და 29%-ით ზრდის, ქვანახშირისა და გაზისას კი მხოლოდ 10–11%-ით; IRENA-ს შეფასებით, 2%-დან 10%-მდე ზრდა მზისა და ქარის LCOE-ს დაახლოებით 80%-ით ზრდის (IRENA, 2023; ციტ. Montague et al., 2024). ეს მაჩვენებლები კონკრეტულ დაშვებებს ეფუძნება და ეფექტის მასშტაბს აჩვენებს და არა ნებისმიერი პროექტის პროგნოზს. კვლევისთვის რელევანტურია ხუთი რისკის ჯგუფი: ქვეყნის (სუვერენული), სავალუტო, მარეგულირებელი და პოლიტიკური, შემოსავლის (შესყიდვის) და პროექტის მშენებლობის დასრულების რისკი. სავალუტო რისკი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, როცა შემოსავალი ადგილობრივ ვალუტაშია, დაფინანსება კი მყარ ვალუტაში; სავალუტო რისკის ჰეჯირებას (დაზღვევას) საკმაოდ დიდი ხარჯი ახლავს (Montague et al., 2024).

4.2. რისკის კატეგორია და დაფინანსების ხარჯები

IRENA-ს (2026) მიერ შეფასებული 77 ქვეყნის მზის ფოტოელექტრული პროექტების შერჩევაში WACC-ის მედიანა საინვესტიციო კატეგორიის ქვეყნებში 5,9%-ია, არასაინვესტიციო (სპეკულაციური) კატეგორიის ქვეყნებში[1] 9,7%, პრობლემურ კატეგორიაში 16,7% (ცხრილი 3). რისკის კატეგორიის გაუარესებისას WACC და

[1] Moody's-ის სკალაზე Ba1–B3 არასაინვესტიციო (სპეკულაციური) კატეგორიაა; საინვესტიციო კატეგორიის ქვედა ზღვარი Baa3-ია. საქართველოს რეიტინგი, Ba2, მისგან ორი საფეხურით დაბალია. WACC და დაფინანსების წილი IRENA-ს მოდელური გათვლებია და არა დაფიქსირებული საბაზრო მაჩვენებლები. საქართველო ამ 77 ქვეყნის შერჩევაში არ შედის. ცხრილში შენარჩუნებულია IRENA-ს დაჯგუფება.

დაფინანსების წილი LCOE-ში ერთად იზრდება, ანუ ბაზრის რისკი არა მხოლოდ ხარჯის დონეს, არამედ ხარჯის სტრუქტურასაც ცვლის.

ცხრილი 3. მზის ფოტოელექტრული პროექტები: WACC და დაფინანსების წილი LCOE-ში სუვერენული რეიტინგის ჯგუფების მიხედვით (IRENA-ს მიერ შეფასებული 77 ქვეყანა)

რეიტინგის ჯგუფი (Moody's)	ქვეყნების რაოდენობა	WACC, მედიანა	WACC, დიაპაზონი	დაფინანსების წილი, მედიანა	დაფინანსების წილი, დიაპაზონი	მაგალითები
საინვესტიციო (Aaa–Baa3)	47	5,9%	3,0–8,6%	34,7%	20,1–51,0%	გერმანია 3,0%; ინდოეთი 5,9%
სპეკულაციური (Ba1–B3)	19	9,7%	5,8–14,3%	54,9%	33,2–68,7%	ბრაზილია 6,4%; სომხეთი 10,6%
პრობლემური (Caa–Ca)	11	16,7%	13,4–19,3%	69,5%	61,8–74,3%	ეგვიპტე 13,4%; არგენტინა 17,3%
მათ შორის Ba2	5	7,3%	6,4–9,7%	48,3%	41,1–56,4%	ბრაზილია*, სერბეთი, სამხრეთ აფრიკა

წყარო: ავტორების გამოთვლა IRENA (2026), ნახ. 1.5 მონაცემებით (ჯგუფები IRENA-ს კლასიფიკაციით).

4.3. შემოსავლების პროგნოზირებადობა და რისკების გაზიარება

შემოსავლების პროგნოზირებადობა რისკის პრემიის შემცირების ერთ-ერთი მთავარი ინსტრუმენტია. გრძელვადიანი შესყიდვის ხელშეკრულება (Power Purchase Agreement, PPA), როგორც წესი, პროექტის ძირითადი შემოსავლითი ხელშეკრულებაა და მისი პირობები განსაზღვრავს რისკების განაწილებასა და დაფინანსების შესაძლებლობას (World Bank, n.d.), თუმცა ის ხშირად მთელ სასიცოცხლო ციკლს არ ფარავს. ხელშეკრულების გარეშე, საბაზრო ფასზე გაყიდვა შემოსავალს არასტაბილურს ხდის: ზღვის ქარის სექტორში ნულოვანი ან უარყოფითი ფასის ტენდერებმა პროექტები მაღალი საბაზრო რისკის წინაშე დააყენა. ინდექსირებული ტარიფისას შემოსავალი ინფლაციას მიჰყვება, რის გამოც კაპიტალის ღირებულების ზრდის ეფექტი ნაწილობრივ კომპენსირდება. განვითარებად ბაზრებზე რისკის შემცირების მექანიზმებად OECD-ის ნაშრომი ასახელებს სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობას, განვითარების მრავალმხრივი ბანკების ჩართულობას, შერეულ დაფინანსებას, გარანტიებსა და სავალუტო რისკის ჰეჯირებას (Montague et al., 2024).

5. საქართველოს საინვესტიციო გარემო

5.1. გამომუშავების სტრუქტურა და სეზონურობა

ესკოს 2025 წლის ბალანსის მიხედვით გამომუშავებამ 13 837,7 მლნ კვტსთ შეადგინა; ჰესებზე მოდიოდა 79,4%, თბოსადგურებზე 20,0%, ქარსა და მზეზე ერთად 0,6%. მზის გამომუშავება ბალანსში აგვისტოდან დეკემბრამდეა ასახული, ამიტომ ის მხოლოდ წლის ნაწილის მონაცემია. 2026 წლის იანვარ–სექტემბრის მონაცემებით,

ბალანსში გამოჩნდა ორი ახალი ქარის სადგური, მათ შორის რუისის ქარის სადგური, ხოლო ქარისა და მზის გამომუშავებამ ცხრა თვეში 102,4 მლნ კვტსთ შეადგინა, რაც 2025 წლის მთლიან მაჩვენებელს აღემატება; თუმცა მათი წილი გამომუშავებაში კვლავ დაახლოებით 1%-ია (ესკო, 2026).

ცხრილი 4. საქართველოს ელექტროენერგიის გამომუშავება, 2025

წყარო	მლნ კვტსთ	წილი გამომუშავებაში
ჰესები	10 986,6	79,4%
თბოსადგურები	2 767,1	20,0%
ქარი (ქართლის ქარის ელექტროსადგური)	79,4	0,57%
მზე (აგვისტო–დეკემბერი)	4,6	0,03%
სულ გამომუშავება	13 837,7	100%
იმპორტი (საცნობაროდ)	1 557,5	მოხმარების ≈ 10,5%

წყარო: ესკო (2025), საქართველოს 2025 წლის ელექტროენერგიის ბალანსი (ქართულენოვანი ფაილი, სადაც მზის სადგურები ცალკე სტრიქონადაა მოცემული); წილები - ავტორების გამოთვლა. მოხმარება: 14 884,1 მლნ კვტსთ.

საინვესტიციო ანალიზისთვის მთავარია სეზონურობა: ჰესების თვიური გამომუშავება 2025 წელს მერყეობდა თებერვლის 442 მლნ კვტსთ-დან ივნისის 1 328 მლნ კვტსთ-მდე, იმპორტის დაახლოებით 82% კი იანვარ–მარტსა და დეკემბერზე მოდიოდა (ავტორების გამოთვლა ესკოს თვიური მონაცემებით). სეზონური ჰესები[1] ჰიდროგამომუშავების დაახლოებით 43%-ს შეადგენდა. ეს ნიშნავს, რომ სისტემაში განახლებადი წყარო დომინირებს, მაგრამ ზამთრის დეფიციტი იმპორტით და თბოსადგურებით ივსება - ამიტომ ახალი სიმძლავრის ღირებულება დამოკიდებულია იმაზე, ეს სიმძლავრე როდისაა გამოიმუშავებული და რა პირობებით გაიყიდება.

5.2. რესურსი და პროექტი: რა არის განსხვავება

IRENA-ს (2025a) მიხედვით, საქართველოს ჰიდროპოტენციალი დაახლოებით 15 გვტ-ია, რომლის მეოთხედზე ნაკლებია ათვისებული, ხოლო საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემის წინასწარი შეფასებით, ქარისა და მზის პოტენციური სიმძლავრე დაახლოებით 4 და 4,5 გვტ-ია. ზონირების შეფასებით (სივრცითი ანალიზი, რომელიც რესურსის, ქსელისა და მიწათსარგებლობის მონაცემებით ავლენს ყველაზე მიმზიდველ ტერიტორიებს) კი მზის მაქსიმალური განვითარების პოტენციალი დაახლოებით 87 გვტ-ია, ხმელეთის ქარისა - 5,4 გვტ (IRENA, 2025b). ეს სხვადასხვა მიზნის მქონე შეფასებებია და ერთმანეთს პირდაპირ არ ედრება; არც ერთი მათგანი არ წარმოადგენს მისაღწევი პროექტების პორტფელს, რადგან რესურსი პროექტად მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქცევა, თუ პროექტი ფინანსურად სიცოცხლისუნარიანია. 2025 წლის ბოლოსთვის ქვეყნის 4 675 მგვტ დადგმული სიმძლავრიდან ქარზე მხოლოდ 20,7 მგვტ, მზეზე კი 10,8 მგვტ მოდიოდა (Galt & Taggart, 2026), ანუ მათი პოტენციალის 1%-ზე ნაკლები.

5.3. საქართველოს საინვესტიციო გარემოს სპეციფიკა

რესურსის პროექტად გარდაქმნას ხუთი ფაქტორი განსაზღვრავს.

1. ფინანსური ფაქტორი. საქართველოს მოდელური WACC 9,6–10,1%-ია

[1] ESCO-ს ბალანსში ჰესები სამ ჯგუფადაა გაყოფილი: მარეგულირებელი (მაგ. ენგური, ვარდნილი, ხრამი), სეზონური (მაგ. ვარციხე, რიონი, ლაჯანური, შუახევი) და მცირე სიმძლავრის ჰესები.

(ცხრილი 5), სუვერენული რეიტინგი კი Ba2 (სტაბილური პერსპექტივით; National Bank of Georgia, 2026), რაც კაპიტალტევადი პროექტის დაფინანსებას ამცირებს (იხ. 6 ნაწილი). თუ შემოსავალი ლარშია, დაფინანსება კი მყარ ვალუტაში, დამატებით სავალუტო რისკი ჩნდება; შესაძლო მექანიზმებია გარანტიები, შერეული დაფინანსება და სავალუტო რისკის ჰეჯირება (Montague et al., 2024).

2. საბაზრო ფაქტორი. ესკოს ვებგვერდზე წარმოდგენილია ელექტროენერგიით ვაჭრობის, საბალანსო ელექტროენერგიისა და გარანტირებული სიმძლავრის ბაზრის მექანიზმები. შემოსავლის პროგნოზირებადობა დამოკიდებულია იმაზე, რა წილი იყიდება გრძელვადიანი PPA-ით და რა - საბაზრო ფასით. საქართველოს პარლამენტის დარგობრივი ეკონომიკისა და ეკონომიკური პოლიტიკის კომიტეტის თემატური მოკვლევის (2021) მიხედვით, ინვესტორებისთვის ძირითადი ბარიერებია ქსელზე მიერთების დამატებითი ხარჯი, უბალანსობაზე პასუხისმგებლობა, საბაზრო ფასის ისტორიის არარსებობა და მხარდაჭერის მექანიზმების არაქმედითობა. ფასის პრობლემა 2025 წელსაც აქტუალური რჩება: დღით ადრე ბაზარზე, სადაც საბაზრო ფასი უნდა ყალიბდებოდეს, ტრანზაქციები კვლავ მინიმალური იყო, საბალანსო ელექტროენერგიაზე კი PPA-იანი სადგურები დომინირებდა (Galt & Taggart, 2026). შესაბამისად, PPA-ის გარეშე პროექტისთვის შემოსავლის პროგნოზირება რთულია.

3. ინფრასტრუქტურული ფაქტორი. ქსელთან მიერთების ხარჯი და გამომუშავების შეზღუდვის რისკი პროექტის შემოსავალსა და ხარჯს ცვლის; ამიტომ IRENA-ს ზონირების შეფასება რესურსთან ერთად გადამცემ ქსელსაც ითვალისწინებს (IRENA, 2025b). ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმის (2024–2034) მიხედვით, სისტემის მიმდინარე პირობების გათვალისწინებით, 2028 წლამდე სისტემაში მაქსიმუმ 750 მგვტ ქარის და 500 მგვტ მზის სიმძლავრის ინტეგრაციაა შესაძლებელი (IRENA, 2025a).

4. მარეგულირებელი ფაქტორი. ნებართვების, მიწისა და ქსელთან მიერთების პროცედურების ხანგრძლივობა მშენებლობის ვადასა და ხარჯს განსაზღვრავს, უკუმალის მქონე ცვლილებები კი რისკის პრემიას ზრდის (Montague et al., 2024). ქართული PPA-ს რეჟიმი, პროექტების ვალუტური სტრუქტურა და ნებართვების პროცედურები ამ კვლევის ფარგლებს გარეთაა.

5. რესურსული ფაქტორი. ჰიდროლოგიური სეზონურობის გამო (5.1 ნაწილი) ახალი ჰესის შემოსავალი დამოკიდებულია იმაზე, რამდენად ემთხვევა მისი გამომუშავება სისტემის მოთხოვნას; მზე და ქარი ამ პროფილს ნაწილობრივ შეავსებდა, თუმცა მათი წვლილი ზამთრის პიკში ცალკე შესაფასებელია.

6. საქართველო: კაპიტალის ღირებულება და მგრძნობელობის ანალიზი

6.1. საქართველოს მოდელური WACC

IRENA (2026) საქართველოსთვის ტექნოლოგიების მიხედვით განსხვავებულ მოდელურ, რეალურ, გადასახადისშემდგომ WACC-ს იძლევა 2025 წლისთვის: 9,63% ჰესისთვის, 9,72% მზის ფოტოელექტრული სადგურისთვის, 10,10% ხმელეთის ქარისთვის, 10,62% ზღვის ქარისთვის (ცხრილი 5). Moody's-მა 2026 წლის 1 ივლისს საქართველოს სუვერენული საკრედიტო რეიტინგი Ba2-ზე დაადასტურა, ხოლო პერსპექტივა უარყოფითიდან სტაბილურზე შეცვალა (National Bank of Georgia, 2026). IRENA-ს ცხრილში საქართველოსთვის იგივე მნიშვნელობებია, რაც სერბეთისთვის, რომელსაც IRENA-ს მონაცემებში იგივე რეიტინგი აქვს. მზის ფოტოელექტრული სადგურისთვის განსაზღვრული WACC (9,72%) პრაქტიკულად ემთხვევა IRENA-ს

ცხრილ A2-ში წარმოდგენილი 147 ქვეყნის მედიანას (9,56%), თუმცა გერმანიისა და ჩინეთის მნიშვნელობებზე გაცილებით მაღალია. ეს 147-ქვეყნიანი შერჩევა განსხვავდება 4.2 ნაწილში (ცხრილი 3) გამოყენებული 77 ქვეყნის შერჩევისგან (IRENA, 2026, ნახ. 1.5): ეს უკანასკნელი მხოლოდ იმ ქვეყნებს მოიცავს, რომლებისთვისაც IRENA დაფინანსების წილსაც აფასებს, და საქართველო მასში არ შედის.

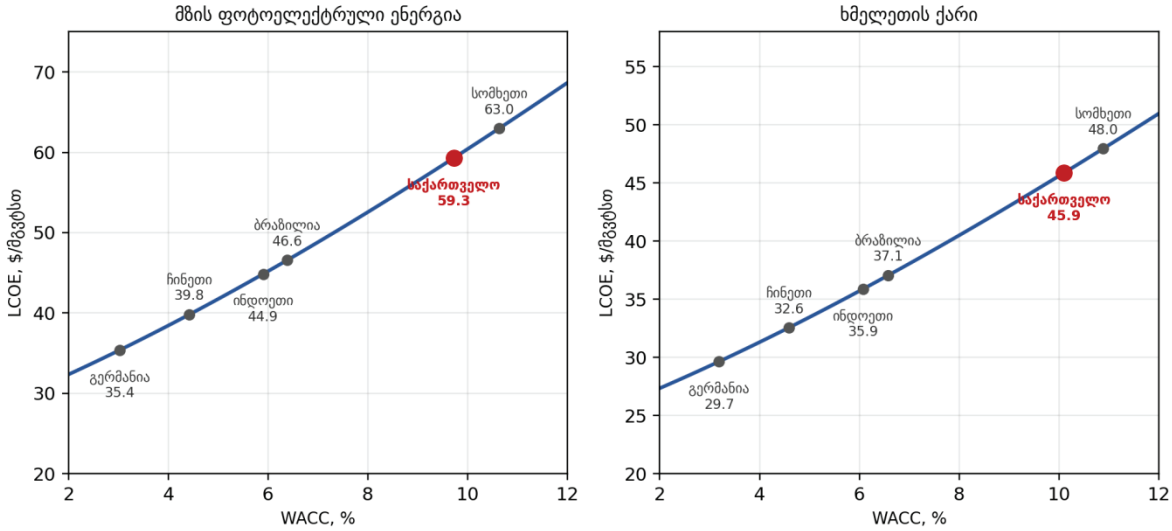
ცხრილი 5. IRENA-ს მოდელური რეალური გადასახადისშემდგომი WACC (2025) და სტანდარტიზებული LCOE ქვეყნების მიხედვით

ქვეყანა	IRENA-ს მოდელური WACC, %			სტანდარტიზებული LCOE, $/მგვტსთ	
	ჰიდრო-ენერგეტიკა	ხმელეთის ქარი	მზე (PV)	ხმელეთის ქარი	მზე (PV)
გერმანია	5,69	3,19	3,02	29,7	35,4
აშშ	3,72	3,39	3,22	30,1	36,0
ჩინეთი	4,89	4,59	4,42	32,6	39,8
ინდოეთი	6,41	6,08	5,90	35,9	44,9
ბრაზილია	6,94	6,58	6,38	37,1	46,6
საქართველო	**9,63**	**10,10**	**9,72**	**45,9**	**59,3**
აზერბაიჯანი	9,27	9,57	9,33	44,5	57,7
სომხეთი	10,58	10,89	10,63	48,0	63,0
თურქეთი	11,11	10,70	10,47	47,5	62,3

წყარო: WACC - IRENA (2026), ცხრილი A2 (მოდელური მნიშვნელობები და არა ქვეყნებში დაფიქსირებული პროექტების ფაქტობრივი WACC); LCOE - ავტორების გამოთვლა 1.6 ნაწილში აღწერილი მეთოდით. დაშვებები: მზე - TIC 667 $/კვტ, CF 16%, O&M 11,2 $/კვტ წელიწადში (IRENA, 2026, ცხრილი A4, არა-OECD ქვეყნები); ხმელეთის ქარი - TIC 976 $/კვტ, CF 36%, O&M 36,3 $/კვტ წელიწადში (ცხრილი A3, „სხვა არა-OECD ქვეყნები“); საანგარიშო ვადა 25 წელი (ცხრილი A1). ყველა ქვეყნისთვის იცვლება მხოლოდ WACC.

6.2. WACC–LCOE მგრძნობელობის ანალიზი

ავტორების გამოთვლით, 1.6 ნაწილში აღწერილი მეთოდით, სტანდარტიზებული LCOE მზის ფოტოელექტრული სადგურისა და ხმელეთის ქარისთვის ერთი და იგივე TIC-ის, CF-ისა და O&M-ის პირობებში მხოლოდ WACC-ის მიხედვით იცვლება (ცხრილი 5, ნახაზი 1). საქართველოს WACC-ის პირობებში მზის LCOE 59,3 $/მგვტსთ-ია, გერმანიის WACC-ის პირობებში კი 35,4, ანუ 68%-ით მეტი; ჩინეთთან შედარებით სხვაობა 49%-ია. ქარისთვის შესაბამისი სხვაობა 55% და 41%-ია. ამ დონეზე WACC-ის ერთი პროცენტული პუნქტით ზრდა LCOE-ს მზეზე დაახლოებით 6,8%-ით, ქარზე 5,8%-ით ზრდის. დაფინანსების წილი LCOE-ში საქართველოს WACC-ზე 54% (მზე) და 48% (ქარი) გამოდის; შედარებისთვის, სერბეთისთვის (იგივე WACC) IRENA-ს გათვლით ეს წილი მზეზე 56,4%-ია. შედარებისთვის, 2025 წელს საბალანსო ელექტროენერგიის საშუალო ფასი 58 $/მგვტსთ იყო (Galt & Taggart, 2026): საქართველოს WACC-ის პირობებში მზის სტანდარტიზებული LCOE (59,3) ამ ფასს უტოლდება, გერმანიის WACC-ის პირობებში (35,4) კი მნიშვნელოვნად ჩამოუვარდება. ეს ილუსტრაციაა და არა პროექტის მომგებიანობის შეფასება.

ნახაზი 1. სტანდარტიზებული LCOE-ის დამოკიდებულება WACC-ზე (ავტორების გამოთვლა; წერტილები - IRENA-ს მოდელური WACC ქვეყნების მიხედვით).

6.3. ანალიზის ინტერპრეტაციის ფარგლები

მიღებული შედეგი შემდეგი დათქმებით უნდა წაიკითხოს. ეს სტანდარტიზებული მგრძნობელობის ანალიზია და არა პროექტული დაფინანსების მოდელი ან საინვესტიციო შეფასება: NPV და IRR არ გამოთვლილა, TIC და CF კი გლობალური საშუალოებია. ამიტომ მიღებული LCOE საქართველოში კონკრეტული პროექტის LCOE-ს არ წარმოადგენს, არამედ WACC-ის გავლენას აჩვენებს სხვა პირობების უცვლელობისას. ჰესისთვის გათვლა არ ჩატარებულა, რადგან მისი O&M, ჰიდროლოგია და TIC პროექტზეა დამოკიდებული; თვისობრივად კი საქართველოს WACC ჰესისთვის (9,63%) გერმანიისას (5,69%) და ჩინეთისას (4,89%) მნიშვნელოვნად აღემატება. გარე შემოწმებისთვის: IRENA-ს ზონირების შეფასება, რომელიც 10%-იან დისკონტის განაკვეთს იყენებს, LCOE-ს მზის ზონებისთვის 49,5–75,2, ხმელეთის ქარის ზონებისთვის კი 35,6–57,3 $/მგვტსთ-ის დიაპაზონში იძლევა (IRENA, 2025b); სტანდარტიზებული შეფასებები (მზე - 59,3, ქარი - 45,9) ორივე დიაპაზონშია.

7. შედეგების განხილვა

პირველ კითხვასთან დაკავშირებით: მზესა და ქარზე TIC-ის შემცირება ტექნოლოგიური განვითარებისა და მასშტაბის ეფექტის შედეგია (Montague et al., 2024), თუმცა 2024–2025 წლებში LCOE-ის შემცირების შეჩერება აჩვენებს, რომ ხარჯის დინამიკას დაფინანსების პირობები და გამომუშავებაც განსაზღვრავს. დანახარჯების მიხედვით კონკურენტუნარიანობა საინვესტიციო მიმზიდველობის აუცილებელი, მაგრამ არასაკმარისი პირობაა.

მეორე და მესამე კითხვებთან დაკავშირებით: კაპიტალტევადი პროექტისთვის WACC ცვლის როგორც ხარჯის დონეს, ისე მის სტრუქტურას - რისკის ზრდისას ხარჯის უფრო დიდი წილი დაფინანსებაზე მოდის. ქვეყნის, სავალუტო, მარეგულირებელი და საბაზრო რისკები იზოლირებულად არ მოქმედებს: ისინი რისკის პრემიაში ერთიანდება და WACC-ში აისახება. გრძელვადიანი ხელშეკრულებები და შემოსავლების პროგნოზირებადობა ამ ეფექტს ამცირებს, მაგრამ სრულად ვერ აქრობს, რადგან ხელშეკრულება ხშირად პროექტის მთელ ვადას არ ფარავს.

მეოთხე კითხვასთან დაკავშირებით: საქართველოს მოდელური WACC ქვეყნების შუა ნაწილშია, მაგრამ გერმანიისა და ჩინეთისას გაცილებით აღემატება, ამიტომ ტექნოლოგიური დანახარჯების გლობალური შემცირება საქართველოში ნაკლებად აისახება, ვიდრე დაბალი WACC-ის ბაზრებზე. რესურსული პოტენციალი აუცილებელი, მაგრამ არასაკმარისი პირობაა: მისი პროექტად გარდაქმნა ფინანსურ, საბაზრო, ინფრასტრუქტურულ და მარეგულირებელ პირობებზეა დამოკიდებული.

8. დასკვნა

ტექნოლოგიური დანახარჯების შემცირება განახლებადი ენერგიის საინვესტიციო მიმზიდველობას ავტომატურად არ განსაზღვრავს. მზისა და ქარის TIC და LCOE მკვეთრად შემცირდა, ჰესისა კი გაიზარდა, თუმცა LCOE წარმოების ხარჯის და არა მომგებიანობის საზომია. კაპიტალტევადი პროექტებისთვის გადამწყვეტია WACC: დაფინანსების წილი მზის LCOE-ში საინვესტიციო კატეგორიის ქვეყნებში მედიანურად 34,7%-ია, პრობლემური კატეგორიის ქვეყნებში კი 69,5%. საქართველოსთვის IRENA-ს მოდელური WACC (მზისთვის 9,72%, ხმელეთის ქარისთვის 10,10%) სტანდარტიზებულ LCOE-ს გერმანიის მნიშვნელობასთან შედარებით მზეზე 68%-ით, ქარზე 55%-ით ზრდის; ეს WACC-ის გავლენის განცალკევებით ჩვენებაა და არა კონკრეტული ქართული პროექტის LCOE.

პრაქტიკული თვალსაზრისით, საქართველოში განახლებადი ენერგიის საინვესტიციო პოლიტიკის შეფასება მხოლოდ რესურსული პოტენციალისა და ტექნოლოგიური ხარჯების მიხედვით არასაკმარისია; საჭიროა კაპიტალის ღირებულების, შემოსავლების პროგნოზირებადობის, ქსელის ხელმისაწვდომობისა და მარეგულირებელი გარემოს ერთობლივი შეფასება. შემდგომი კვლევა რეალური ქართული პროექტების მონაცემებს უნდა დაეყრდნოს - სესხის ღირებულებას, ვალუტურ სტრუქტურას, PPA-ის პირობებსა და სასესხო და საკუთარი კაპიტალის თანაფარდობას - და მოიცავდეს პროექტზე მორგებულ LCOE-ს, მათ შორის ჰესისთვის, ასევე NPV-ისა და IRR-ის შეფასებას.

ლიტერატურა (References)

1. BloombergNEF. (2022, January 27). Global investment in low-carbon energy transition hit $755 billion in 2021 [Press release]. https://about.bnef.com/insights/finance/global-investment-in-low-carbon-energy-transition-hit-755-billion-in-2021/
2. BloombergNEF. (2025). Energy transition investment trends 2025. Bloomberg Finance L.P.
3. BloombergNEF. (2026, January 26). BloombergNEF finds global energy transition investment reached record $2.3 trillion in 2025, up 8% from 2024 [Press release]. https://about.bnef.com/insights/clean-energy/bloombergnef-finds-global-energy-transition-investment-reached-record-2-3-trillion-in-2025-up-8-from-2024
4. Delapedra-Silva, V., Ferreira, P., Cunha, J., & Kimura, H. (2022). Methods for financial assessment of renewable energy projects: A review. Processes, 10(2), 184. https://doi.org/10.3390/pr10020184
5. Egli, F., Steffen, B., & Schmidt, T. S. (2018). A dynamic analysis of financing conditions for renewable energy technologies. Nature Energy, 3(12), 1084–1092. https://doi.org/10.1038/s41560-018-0277-y
6. Electricity Market Operator (ESCO). (2025). Georgia's electricity balance 2025 [Data set,

in Georgian]. https://esco.ge/files/data/Balance/energobalans_2025_geo.pdf
7. Electricity Market Operator (ESCO). (2026). Georgia's electricity balance 2026, January–September [Data set, in Georgian]. https://esco.ge/files/data/Balance/energobalans_2026_geo.pdf
8. Galt & Taggart. (2026, January 27). Georgia's electricity market watch: Summary of 2025. Galt & Taggart Research.
9. IEA. (2024). Reducing the cost of capital. International Energy Agency. https://www.iea.org/reports/reducing-the-cost-of-capital
10. IRENA. (2023). The cost of financing for renewable power. International Renewable Energy Agency.
11. IRENA. (2025a). Energy transition assessment: Georgia. International Renewable Energy Agency.
12. IRENA. (2025b). Investment opportunities for utility-scale solar and wind areas: Georgia. International Renewable Energy Agency. https://www.irena.org/Publications/2025/May/Investment-opportunities-for-utility-scale-solar-and-wind-areas-Georgia-zoning-assessment
13. IRENA. (2025c). Renewable power generation costs in 2024. International Renewable Energy Agency. https://www.irena.org/Publications/2025/Jun/Renewable-Power-Generation-Costs-in-2024
14. IRENA. (2026). Renewable power generation costs in 2025 [Report and data file]. International Renewable Energy Agency. https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2026/Jul/IRENA_TEC_RPGC_in_2025_2026.pdf
15. IRENA & CPI. (2025). Global landscape of energy transition finance 2025. International Renewable Energy Agency. https://www.irena.org/publications
16. ჯიქია, მ. (2014). კაპიტალის საშუალოშეწონილი ღირებულების (WACC) გავლენა საინვესტიციო გადაწყვეტილებებზე. ეკონომიკა და ბიზნესი, (6), 157–172.
17. Masini, A., & Menichetti, E. (2013). Investment decisions in the renewable energy sector: An analysis of non-financial drivers. Technological Forecasting and Social Change, 80(3), 510–524. https://doi.org/10.1016/j.techfore.2012.08.003
18. Mazzucato, M., & Semieniuk, G. (2018). Financing renewable energy: Who is financing what and why it matters. Technological Forecasting and Social Change, 127, 8–22. https://doi.org/10.1016/j.techfore.2017.05.021
19. Montague, C., Raiser, K., & Lee, M. (2024). Bridging the clean energy investment gap: Cost of capital in the transition to net-zero emissions (OECD Environment Working Papers No. 245). OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/1ae47659-en
20. National Bank of Georgia. (2026, July 1). Moody's: Economic strengths are further bolstered by highly effective fiscal and monetary policies. https://nbg.gov.ge/en/media/news/moody-s-economic-strengths-are-further-bolstered-by-highly-effective-fiscal-and-monetary
21. Ondraczek, J., Komendantova, N., & Patt, A. (2015). WACC the dog: The effect of financing costs on the levelized cost of solar PV power. Renewable Energy, 75, 888–898.
22. Parliament of Georgia, Sectoral Economy and Economic Policy Committee. (2021). Problems of renewable energy development in Georgia: Thematic inquiry report [In Georgian]. https://parliament.ge/supervision/thematic-inquiry
23. Polzin, F., Egli, F., Steffen, B., & Schmidt, T. S. (2019). How do policies mobilize private finance for renewable energy? — A systematic review with an investor perspective. Applied Energy, 236, 1249–1268. https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2018.11.098

24. Schmidt, T. S. (2014). Low-carbon investment risks and de-risking. Nature Climate Change, 4(4), 237–239. https://doi.org/10.1038/nclimate2112
25. Shimbar, A., & Ebrahimi, S. B. (2020). Political risk and valuation of renewable energy investments in developing countries. Renewable Energy, 145, 1325–1333.
26. Steffen, B. (2020). Estimating the cost of capital for renewable energy projects. Energy Economics, 88, 104783. https://doi.org/10.1016/j.eneco.2020.104783
27. World Bank. (n.d.). Power purchase agreements (PPAs) and energy purchase agreements (EPAs). Public-Private Partnership Resource Center. https://ppp.worldbank.org/sector/energy/energy-power-agreements/power-purchase-agreements

ანოტაცია

განახლებადი ენერგიის ტექნოლოგიების დანახარჯების შემცირება თავისთავად არ განსაზღვრავს პროექტის საინვესტიციო მიმზიდველობას. კვლევის მიზანია განახლებადი ენერგიის პროექტების საინვესტიციო მიმზიდველობის განმსაზღვრელი ტექნოლოგიური და ფინანსური ფაქტორების შეფასება, განსაკუთრებით კაპიტალის ღირებულებისა და დაფინანსების პირობების თვალსაზრისით; ფაქტორების მოქმედება განხილულია საქართველოს მაგალითზე. გამოყენებულია IRENA-ს, BloombergNEF-ის, OECD-ისა და IEA-ს მონაცემები და ესკოს ელექტროენერგიის ბალანსი; ანალიზი ეფუძნება შედარებით ანალიზსა და მგრძნობელობის ანალიზს. 2010–2025 წლებში მზის სადგურების კაპიტალური დანახარჯი ერთეულ სიმძლავრეზე 88%-ით შემცირდა, ჰესისა კი 36%-ით გაიზარდა. რისკის კატეგორიის გაუარესებისას იზრდება როგორც კაპიტალის ღირებულება, ისე დაფინანსების წილი ელექტროენერგიის ნორმირებულ ღირებულებაში. IRENA-ს მოდელური კაპიტალის საშუალო შეწონილი ღირებულებით (მზისთვის 9,72%, ხმელეთის ქარისთვის 10,10%) საქართველოსთვის სტანდარტიზებული ნორმირებული ღირებულება გერმანიის მნიშვნელობასთან შედარებით მზეზე 68%-ით, ქარზე 55%-ით მაღალია. ეს შედეგი პროექტის ფინანსური მოდელი არ არის, არამედ კაპიტალის ღირებულების გავლენის განცალკევებით ჩვენებაა. შედეგები მიუთითებს, რომ საქართველოში რესურსული პოტენციალის ათვისებისთვის გადამწყვეტია დაფინანსების ღირებულების შემცირება.

RENEWABLE ENERGY INVESTMENT SPECIFICS IN THE GLOBAL CONTEXT AND POTENTIAL OF GEORGIA

Khatuna Kharkhelauri,
Associate Professor at Georgian Technical University.
ORCID iD: 0000-0002-1390-5816

Nino Dzneladze,
PhD Student at Georgian Technical University.
ORCID iD: 0009-0000-5137-1467

Saba Tsiklauri,
PhD Student at Georgian Technical University.
ORCID iD: 0009-0002-8813-3926

Abstract

Lower technology costs alone do not make renewable energy projects attractive to investors. The study assesses the technological and financial factors behind investment attractiveness, focusing on the cost of capital and financing conditions, using Georgia as a case study. It uses IRENA, BloombergNEF, OECD and IEA data and ESCO's electricity balance, combining comparative and sensitivity analysis. In 2010–2025, solar PV installed costs fell by 88%, while hydropower costs rose by 36%. As country risk rises, both the cost of capital and the financing share of the levelised cost of electricity increase. Under IRENA's modelled WACC for Georgia (solar 9.72%, onshore wind 10.10%), the standardised levelised cost is 68% higher for solar and 55% higher for wind than at Germany's rate. This isolates the cost-of-capital effect; it is not a project model. Reducing financing costs is thus key to developing Georgia's resource potential.

Keywords: Cost of capital; Financing conditions; Investment attractiveness; Investment risk; Renewable energy; Sensitivity analysis.

ПЕРВАЯ И ВТОРАЯ КАРАБАХСКИЕ ВОЙНЫ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Гасанов Шахмар Умуд оглу
Азербайджанский Технологический Университет
Азербайджан город Гянджа

https://doi.org/10.52340/gbsab.2026.59.02

Ключевые слова: Карабахский конфликт, Первая Карабахская война, Вторая Карабахская война, геополитика, беспилотные летательные аппараты, региональная безопасность.

Карабахский конфликт считалось одним из самых сложных и продолжительных этнополитических конфликтов на постсоветском пространстве. Хотя исторические корни конфликта связаны с геополитическими и демографическими изменениями XIX века, современный этап проблемы особенно обострился в последние годы существования СССР. Начиная с 1988 года сепаратистское движение в Нагорно-Карабахской автономной области в короткий срок переросло в вооружённое противостояние.

Ослабление советского руководства и неспособность центральной власти эффективно контролировать процессы в регионе способствовали расширению конфликта. После распада СССР в 1991 году между Азербайджаном и Арменией началась открытая война. В результате Первой Карабахской войны часть международно признанных территорий Азербайджана была оккупирована, а сотни тысяч людей стали беженцами и вынужденными переселенцами [1, с. 214].

Подписанный в 1994 году Бишкекский протокол прекратил активные боевые действия, однако конфликт не был окончательно урегулирован и в течение многих лет оставался в состоянии «замороженного конфликта». Несмотря на посредническую деятельность международных организаций, особенно Минской группы ОБСЕ, политическое решение проблемы не было найдено [2, с. 87].

Начавшаяся в сентябре 2020 года Вторая Карабахская война привела к коренным изменениям военно-политической ситуации в регионе. В результате 44-дневной войны Азербайджан восстановил контроль над рядом стратегически важных территорий. Война также привлекла особое внимание с точки зрения применения современных военных технологий. В частности, использование беспилотных летательных аппаратов стало одним из ключевых факторов, изменивших характер боевых действий [3, с. 54].

Основной целью статьи является проведение сравнительного анализа Первой и Второй Карабахских войн, выявление их сходств и различий, а также исследование их влияния на систему региональной безопасности.

Историко-политические корни Карабахского конфликта: Карабахский регион на протяжении истории являлся одной из стратегически важных территорий

Южного Кавказа. Географическое положение региона, природные ресурсы и расположение на транспортных путях повышали его политическое значение. После разделения Азербайджанских территорий на две части между царской Россией и Ираном в соответствии с «Туркменчайским» договором 1828 года в этническом составе региона произошли изменения. Ряд историков отмечает, что переселение армянского населения из территорий Ирана и Османской империи во все западные регионы Азербайджана, а также в Карабах стало одной из причин формирования будущих этнических противоречий [4, с. 132].

В 1923 году руководством СССР была создана Нагорно-Карабахская автономная область в составе Азербайджанской ССР. Несмотря на формальный статус автономии, межэтнические отношения в регионе оставались напряжёнными. Советская политика административного регулирования национальных вопросов не устранила глубинные причины проблемы.

В конце 1980-х годов политика «перестройки» в СССР способствовала усилению национальных движений. В Армении и Нагорном Карабахе активизировались сепаратистские призывы. Начавшийся в 1988 году процесс присоединения области к Армении усилил политическую напряжённость в регионе. И это напряжение привело к началу Первой Карабахской войны между Азербайджаном и Арменией. [5, с. 65]

Первая Карабахская война: ход и последствия: Первая Карабахская война охватывала период 1991–1994 годов. На начальном этапе войны Азербайджан столкнулся с серьёзным внутренним политическим кризисом и проблемами военной организации. Незавершённость процесса формирования армии негативно повлияла на ход боевых действий.

В 1992–1993 годах оккупация со стороны Армении Шуши, Лачина, Кельбаджара и других стратегических районов значительно осложнила военно-политическое положение Азербайджана. Вооружённые силы Армении установили контроль над семью районами вокруг Нагорного Карабаха. В результате более одного миллиона Азербайджанских граждан стали беженцами и вынужденными переселенцами [6, с. 41].

Резолюции Совета Безопасности ООН № 822, 853, 874 и 884 требовали безоговорочного вывода оккупационных сил с территорий Азербайджана, однако данные документы так и не были выполнены [7].

Подписанный в 1994 году «Бишкекский» протокол остановил активные боевые действия. Тем не менее отсутствие мирного соглашения между сторонами привело к сохранению нестабильности в регионе.

Вторая Карабахская война и современная модель войны: Начавшаяся 27 сентября 2020 года Вторая Карабахская война характеризовалась широким применением современных военных технологий. Сильная Азербайджанская армия активно использовала беспилотные летательные аппараты, высокоточные ракетные системы и средства электронной разведки. Одной из ключевых особенностей войны стало обеспечение воздушного превосходства посредством беспилотных систем. Применение турецких и израильских беспилотников нанесло серьёзный ущерб системам противовоздушной обороны армянской армии [8, с. 91].

Освобождение древнего Азербайджанского города Шуша от армянских

вооружённых сил стало одним из решающих событий войны. После этого Армения была вынуждена подписать заявление от 10 ноября 2020 года, носившее характер капитуляции.

В результате войны Азербайджан восстановил значительную часть своей территориальной целостности. Одновременно в регионе сформировалась новая геополитическая ситуация. Размещение российских миротворческих сил добавило новые элементы в систему региональной безопасности [9, с. 102].

В период с ноября 2020 года по сентябрь 2023 года сторонам так и не удалось достичь ни полноценного прекращения огня, ни мира, несмотря на то, что российские миротворческие силы активно действовали в регионе. Армянские вооружённые силы неоднократно нарушали режим прекращения огня и организовывали нападения на возвращённые под контроль Азербайджана территории. 19 сентября 2023 года в ответ на очередные атаки армянской стороны Вооружённые силы Азербайджана в ходе всего лишь 24-часовой операции освободили от оккупации все территории Карабаха, остававшиеся под контролем армянских сил в соответствии с соглашением от 10 ноября, в том числе город Ханкенди. Таким образом, суверенитет Азербайджанской Республики был полностью восстановлен.

Сравнительный анализ войн: Между Первой и Второй Карабахскими войнами существуют существенные различия. Если Первая война характеризовалась преимущественно классическими боевыми действиями, то во Второй Карабахской войне решающим фактором стали технологии.

Во время Первой войны информационное пространство имело ограниченный характер. Во Второй Карабахской войне социальные сети и цифровые информационные средства оказали серьёзное влияние на формирование международного общественного мнения. Другим важным отличием стала система международных отношений. В 1990-х годах основным посредником выступала Минская группа ОБСЕ, тогда как в 2020 году более заметной стала роль региональных держав, особенно Турции и России [10, с. 76].

С гуманитарной точки зрения обе войны создали серьёзные социальные проблемы для региона. Проблема беженцев, разрушенная инфраструктура и социальные травмы продолжают оказывать долгосрочное воздействие.

Заключение: Проведённый анализ показывает, что Карабахский конфликт представлял собой не только региональный территориальный спор, но и сложную геополитическую проблему, влияющую на международную систему безопасности. Первая Карабахская война происходила на фоне политического и военного кризиса постсоветского переходного периода. Вторая Карабахская война может рассматриваться как новая модель войны, в которой решающую роль сыграли современные технологии и информационное превосходство.

Новая политическая реальность, сформировавшаяся после Второй Карабахской войны, привела к значительным изменениям в системе безопасности Южного Кавказа. Вместе с тем обеспечение долгосрочного мира требует продолжения политического диалога, экономического сотрудничества и процессов реинтеграции.

Список использованной литературы:

1. De Vaal T. Qara bağ: Ermənistan və Azərbaycan sülh və müharibə arasında. Bakı, 2013, 336 s.
2. Həsənov Ə. Müasir beynəlxalq münasibətlər və Azərbaycanın xarici siyasəti. Bakı: Şərq-Qərb, 2013, 520 s.
3. Alizada N. Armed and Unarmed Unmanned Aerial Vehicles and Their Role in War (44-Day Karabakh War) // Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences, 2025, №1, s. 52–68.
4. İsmayılov M. Qarabağ bölgəsində etnik-demoqrafik proseslər (XIX–XX əsrlər). Bakı: Elm və Təhsil, 2014, 288 s.
5. Qasımlı M. Azərbaycan beynəlxalq münasibətlər sistemində (1991–2003). Bakı, 2004, 412 s.
6. Süleymanov M. Ermənistan-Azərbaycan müharibəsinin hərbi tarixi. Bakı: Hərbi Nəşriyyat, 2016, 640 s.
7. United Nations Security Council. Resolutions 822, 853, 874, 884 on the Nagorno-Karabakh Conflict. New York, 1993.
8. Johnson D. The Impact of Drones on Modern Warfare. RAND Corporation, 2021, 214 p.
9. Cornell S. E. The Armenia-Azerbaijan Conflict and the 2020 War: Implications for Regional Security. Uppsala University, 2021, 145 p.
10. Broers L. Armenia and Azerbaijan: Anatomy of a Rivalry. Edinburgh University Press, 2019, 298 p.

АННОТАЦИЯ:

В статье в сравнительном аспекте анализируются Первая Карабахская война (1991–1994 гг.) и Вторая Карабахская война (2020 г.). В ходе исследования были изучены историко-политические корни конфликта, причины возникновения войн, военно-стратегические особенности, влияние на систему международных отношений, а также новые геополитические реалии, сформировавшиеся в регионе в постконфликтный период. В статье использованы сравнительно-исторический и системный методы анализа. Установлено, что Первая Карабахская война велась преимущественно в формате классических боевых действий, тогда как Вторая Карабахская война характеризуется как современная модель войны, в которой доминирующую роль сыграли высокие технологии, беспилотные летательные аппараты и информационное превосходство. В результате исследования также выявлено, что после 2020 года в регионе Южного Кавказа сформировалась новая архитектура безопасности и произошли существенные изменения в региональном балансе сил.

THE FIRST AND SECOND KARABAKH WARS: A COMPARATIVE ANALYSIS

Hasanov Sh.U.
Azerbaijan Technological University, Ganja, Azerbaijan

Abstract

This article comparatively analyzes the First Karabakh War (1991–1994) and the Second Karabakh War (2020). The study examines the historical and political roots of the conflict, the causes of the wars, military-strategic characteristics, their impact on the international relations system, as well as the new geopolitical realities that emerged in the region during the post-conflict period. The article employs comparative-historical and systemic methods of analysis. The study establishes that the First Karabakh War was conducted primarily in the format of conventional warfare, whereas the Second Karabakh War can be characterized as a modern model of warfare in which advanced technologies, unmanned aerial vehicles, and information superiority played a dominant role. The study also reveals that, following 2020, a new security architecture emerged in the South Caucasus, accompanied by significant changes in the regional balance of power.

Keywords: Karabakh conflict, First Karabakh War, Second Karabakh War, geopolitics, unmanned aerial vehicles, regional security.

ეკონომიკური საქმიანობიდან შინაგან ემანსიპაციამდე: ქალთა გაძლიერება და პიროვნული კეთილდღეობა საქართველოს მასპინძლობის სექტორში

ნანა კაციტაძე
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი,
ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი
https://orcid.org/0000-0002-7870-1291

ელისაბედ ბალიაშვილი
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი
საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახ.
უნივერსიტეტის პროფესორი

ნინო გოგიაშვილი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის
დოქტორანტურის სტუდენტი

https://doi.org/10.52340/gbsab.2026.59.03

საკვანძო სიტყვები: მასპინძლობის სექტორი, ქალთა გაძლიერება, საოჯახო სასტუმროები, მართვითი ავტონომია, შინაგანი ბედნიერება.

შესავალი. თანამედროვე აკადემიურ დისკურსში განსაკუთრებული ადგილი უკავია შრომებს ქალთა დასაქმებისა და მათი ინკლუზიური ეკონომიკური განვითარების შესახებ (OECD, 2021; World Bank, 2022). აღნიშნულ კონტექსტში განსაკუთრებით დინამიკურია მასპინძლობისა და ტურიზმის სექტორი, სადაც ქალთა ჩართულობის ხარისხი ტრადიციულად მაღალია (UNWTO, 2019) და აღნიშნულის მიუხედავად არსებული სამეცნიერო ლიტერატურის უმეტესობა ძირითად აქცენტს კვლავ ქალთა წმინდა ეკონომიკურ გაძლიერებაზე - შემოსავლების ზრდასა და დასაქმების სტატისტიკურ მაჩვენებლებზე აკეთებს (Ferguson, 2011) (karadze at al, 2023) ამგვარი მიდგომის ფონზე, თანამედროვე აკადემიურ სივრცეში შეინიშნება მკაფიო კვლევითი სიცარიელე. ნაკლებადაა შესწავლილი, თუ როგორ გარდაიქმნება მასპინძლობის სექტორში ჩართულობა ქალთა შინაგან ფსიქოლოგიურ ტრანსფორმაციად, თემში სოციალურ ავტორიტეტად და სუბიექტურ კეთილდღეობად. ეს ხარვეზი განსაკუთრებით მწვავეა გარდამავალი ეკონომიკისა და რეგიონულ კონტექსტში (Katsitadze, 2018) სადაც ქალთა მრავალგანზომილებიანი გაძლიერების საკითხები ჯერ კიდევ არასაკმარისადაა გამოკვლეული. ამ კონტექსტში საყურადღებოა საქართველოს შემთხვევა, რამდენადაც ქართულ საზოგადოებასა და განსაკუთრებით რეგიონულ გარემოში ქალები კვლავ აწყდებიან ტრადიციულ გენდერულ სტერეოტიპებს, შრომის არათანაბარ ანაზღაურებასა და „ორმაგ ტვირთს“ - ოჯახური ზრუნვისა და პროფესიული მოვალეობების შეუთავსებლობას (Kim & Gao, 2020) (Karadze at al. 2024) ამ ფონზე კი მასპინძლობის სექტორი, რომელიც სწრაფად

ვითარდება, ქმნის უნიკალურ შესაძლებლობებს, რათა ქალთა ტრადიციული საოჯახო უნარები გარდაიქმნას ღირებულ ეკონომიკურ და პროფესიულ აქტივად (Kinnaird & Hall, 1994).

აღნიშნული სიცარიელის აღმოსაფხვრელად, წარმოდგენილი კვლევა ცდება მხოლოდ ეკონომიკურ ჭრილს და მიზნად ისახავს წარმოაჩინოს ქალთა გაძლიერებისა და პიროვნული თვითრეალიზაციის შესაძლებლობები, კერძოდ, თუ როგორ გარდაიქმნება მასპინძლობის სექტორში ჩართულობა (საოჯახო ბიზნესის მფლობელობისა და კორპორაციული მენეჯმენტის ფორმით) ქალთა ფსიქოლოგიურ გაძლიერებად, სოციალურ ავტორიტეტად და შინაგან ბედნიერებად.

ძირითადი ტექსტი.

თეორიული ჩარჩო. მასპინძლობის სექტორში ქალთა ჩართულობისა და პიროვნული ტრანსფორმაციის სიღრმისეული გაგებისთვის ფუნდამენტურ თეორიულ ჩარჩოს ქმნის შეივენსის (Scheyvens, 2000). მრავალგანზომილებიანი ემპაუერმენტის მოდელი (რომელიც ეკონომიკურთან ერთად ფსიქოლოგიურ, სოციალურ და მართვით გაძლიერებას მოიცავს) და დინერის (Diener, Suh, Lucas, & Smith, , 1999) სუბიექტური კეთილდღეობისა და შინაგანი ბედნიერების კონცეფცია.

მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის მონაცემებით (UNWTO, 2019), მასპინძლობაში ქალთა წილი 54%-ს აღემატება. გენდერისა და ტურიზმის თეორიების მიხედვით, მასპინძლობა არის სივრცე, სადაც ქალები შინაურ საოჯახო შრომასა და გენდერულად ჩამოყალიბებულ უნარებს (ემპათია, ზრუნვა, კომუნიკაცია) გადაიყვანენ ფორმალურ ეკონომიკურ სიბრტყეში და იღებენ პირდაპირ ფინანსურ ანაზღაურებას (kinnaird.V & Hall, 1994)ამ პროცესში ქალთა მიერ გაწეული ემოციური შრომა პირდაპირ უკავშირდება მომსახურების მაღალ ხარისხსა და მომხმარებელთა კმაყოფილებას (Koc, 2020), სადაც მომსახურების ატრიბუტული ფაქტორები მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მომხმარებლის საერთო კმაყოფილებას (Katsitadze, N.; Kharadze, , N; Giorgobiani, M, 2025)თუმცა, ქალთა ეკონომიკური გაძლიერება სრულყოფილია მხოლოდ მაშინ, როდესაც ფინანსურ შემოსავალს თან ახლავს მართვითი ავტონომია და სამუშაო ადგილზე სამართლიანი პირობები (Cave & Kilic, , 2010). საოჯახო ბიზნესის ფლობა ასახავს „ცხოვრების სტილის მეწარმეობის“ (Lifestyle Entrepreneurship) კონცეფციას (Ateljevic & Doorne, , 2000) სადაც ქალი აღწევს მართვით ავტონომიასა და „ძალაუფლებას შიგნიდან“ (power within) (Movono & Dahles, , 2017) შეივენსისა (2000) და ბოლისა და თანაავტორების (Boley & McGehee, 2014) ემპაუერმენტის მოდელის მიხედვით, საკუთარი ბიზნესის ფლობა ქალს სოციალურ კაპიტალს ანიჭებს. ტუკერისა და ბოონაბაანას (Tucker & Boonabaana, , 2012)) მსჯელობის ანალოგიურად, ეკონომიკური დამოუკიდებლობა ამსხვრევს ტრადიციულ პატრიარქალურ სტერეოტიპებს.

დინერისა (1999) და რიფის (Ryff, 1989) სუბიექტური კეთილდღეობის თეორიის ჭრილში, საოჯახო ბიზნესში შრომის საბოლოო შედეგებით (სტუმრის კმაყოფილება, პერსონალური მასპინძლობა) მიღებული ემოციური უკუკავშირი ქალისთვის ხდება შინაგანი ბედნიერებისა და ეგზისტენციალური კმაყოფილების უმაღლესი წყარო. საპირისპიროდ, დაქირავებულ მენეჯერებში თვითრეალიზაცია მეტწილად ფორმალურ აკადემიურ ცოდნასა და სერტიფიცირებულ კომპეტენციებს ეყრდნობა (Spreitzer, 1995; Segovia-Pérez et al., 2019).

კვლევის მეთოდოლოგია. თეორიული კონცეპტუალიზაცია აჩვენებს, რომ მასპინძლობის სექტორში ქალთა გაძლიერება მრავალგანზომილებიანი ფენომენია,

აღნიშნული თეორიული მოდელების საფუძველზე, ჩამოყალიბდა კვლევითი ჰიპოთეზები (H1-H5), რომელთა ემპირიული შემოწმება განხორციელდა საქართველოს რეგიონებში (რაჭა-ლეჩხუმი, სვანეთი, ყაზბეგი) მოქმედ საოჯახო სასტუმროს მესაკუთრეებსა და დაქირავებულ მენეჯერებს შორის.

H1: საოჯახო სასტუმროს მესაკუთრე ქალები მართვითი ავტონომიისა და გადაწყვეტილების მიღების თავისუფლების უფრო მაღალ დონეს ავლენენ, ვიდრე არასაოჯახო სასტუმროს დაქირავებული მენეჯერები.

H2: საოჯახო/ზრუნვის მოვალეობებისა და პროფესიული საქმიანობის შეთავსება („ორმაგი ტვირთი“) ორივე ჯგუფის ქალებისთვის თანაბრად მაღალ შემაფერხებელ ბარიერს წარმოადგენს.

H3: საოჯახო სასტუმროს მესაკუთრე ქალები მთავარ ფინანსურ ბარიერად საინვესტიციო კაპიტალზე/გრანტებზე წვდომის სიმცირეს ასახელებენ, ხოლო არასაოჯახო სასტუმროს დაქირავებული მენეჯერები — არასაკმარის საბაზო ხელფასსა და ბონუსური სისტემების ნაკლებობას.

H4: საოჯახო სასტუმროს მესაკუთრე ქალებში საქმიანობით გამოწვეული სოციალური ავტორიტეტისა და თემის ლიდერობის ზრდა მნიშვნელოვნად აღემაება არასაოჯახო სასტუმროს მენეჯერების შესაბამის მაჩვენებელს.

H5: საოჯახო სასტუმროს მესაკუთრე ქალები შრომის საბოლოო შედეგებით განცდილი შინაგანიკმაყოფილების უფრო მაღალ მაჩვენებელს ავლენენ, ვიდრე არასაოჯახო სასტუმროს მენეჯერები.

წინამდებარე ემპირიული კვლევა ეყრდნობა რაოდენობრივ შედარებით დიზაინს. კვლევის გენერალურ ერთობლიობას წარმოადგენდნენ საქართველოს რეგიონებში (მცხეთა-მთიანეთი, რაჭა, სვანეთი) მასპინძლობის სექტორში მოღვაწე ქალები სულ მცირე ორწლიანი სამუშაო გამოცდილებით. შერჩევის ფორმირებისთვის გამოყენებულ იქნა მიზნობრივი კვოტირებული შერჩევის მეთოდი (N = 42), სადაც რესპონდენტები თანაბრად გადანაწილდნენ ორ საკვლევ ჯგუფში: საოჯახო სასტუმროს მესაკუთრე/თანამესაკუთრე ქალი მენეჯერები (n_1=21); არასაოჯახო/სტანდარტული სასტუმროების დაქირავებული მენეჯერი ქალები (n_2 = 21). მონაცემთა შეგროვების ინსტრუმენტად გამოყენებულ იქნა სტრუქტურირებული კითხვარი (ლიკერტის 5-ქულიანი შკალა: 1 - სრულიად არ ვეთანხმები, 5-სრულიად ვეთანხმები). პირველადი მონაცემების დამუშავება განხორციელდა სტატისტიკურ პროგრამა SPSS-ში. ორ დამოუკიდებელ ჯგუფს შორის საშუალო მაჩვენებლების (M) სტატისტიკური განსხვავების დასადგენად გამოყენებულ იქნა დამოუკიდებელი შერჩევების t-ტესტი (თავისუფლების ხარისხით df = 40, კრიტიკული ზღვარი $p < 0.05$). ქვემოთ ცხრილ №1 ილუსტრირებულია საოჯახო სასტუმროს მესაკუთრეთა (M_1) და დაქირავებულ მენეჯერთა (M_2) საშუალო ქულების შედარება საკვლევი ჰიპოთეზების მიხედვით.

მართვითი ავტონომია ((H1) Q3 - საქმიანობაში/პოზიციაზე მაქვს სრული ავტონომია და დამოუკიდებლობა, მივიღო მმართველობით გადაწყვეტილებები): შედეგებმა გამოავლინა სტატისტიკურად სარწმუნო და მკვეთრი განსხვავება ჯგუფებს შორის ($t(40) = 7.58$, $p < 0.001$). საოჯახო სასტუმროს მესაკუთრეებში ავტონომიამ თითქმის მაქსიმუმს მიაღწია ($M_1 = 4.81$, SD = 0.40; 85.7% სრულიად დამოუკიდებელია), რაც მათ პროცესების ერთპიროვნულ მართვასა და ხედვების რეალიზების შესაძლებლობას ანიჭებს. საპირისპიროდ, დაქირავებულ მენეჯერებში მაჩვენებელი ზომიერია (M_2=3.33, SD=0.80), რადგან კორპორაციულ/მსხვილ და საშუალო ზომის სასტუმროებში დასაქმებულები შეზღუდულნი არიან მესაკუთრეთა/გენერალურ მენეჯერებთა დირექტივებითა და ბიუროკრატიული

სტანდარტებით (იხ.დიაგრამა №1.) ამდენად, H1 დადასტურდა: საოჯახო ბიზნესის ფლობა მართვითი დამოუკიდებლობისა და პიროვნული თავისუფლების მიღწევის ბევრად ძლიერი ინსტრუმენტია.

ცხრილი №1

ჰიპოთეზების ტესტირების სტატისტიკური შედეგები (t-test)

ჰიპოთეზა	ცვლადი / საკვლევი ასპექტი	მესაკუთრეები (M_1)	მენეჯერები (M_2)	t-სტატისტიკა	p-მნიშვნელობა	გადაწყვეტილება
H1	მართვითი ავტონომია	4.81	3.33	7.58	$p < 0.001$	დადასტურდა
H2	„ორმაგი ტვირთი“ / როლური კონფლიქტი	4.24	4.14	0.43	$p = 0.669$	დადასტურდა
H3	ფინანსური ბარიერი და სტიმული	4.57	4.19	2.05	$p = 0.047$	დადასტურდა
H4	სოციალური ავტორიტეტი	4.71	3.62	5.76	$p < 0.001$	დადასტურდა
H5	შინაგანი ბედნიერება	4.86	4.10	4.88	$p < 0.001$	დადასტურდა

შენიშვნა. M = საშუალო არითმეტიკული; t = t-სტატისტიკის მნიშვნელობა; p = სტატისტიკური სარწმუნოების დონე.

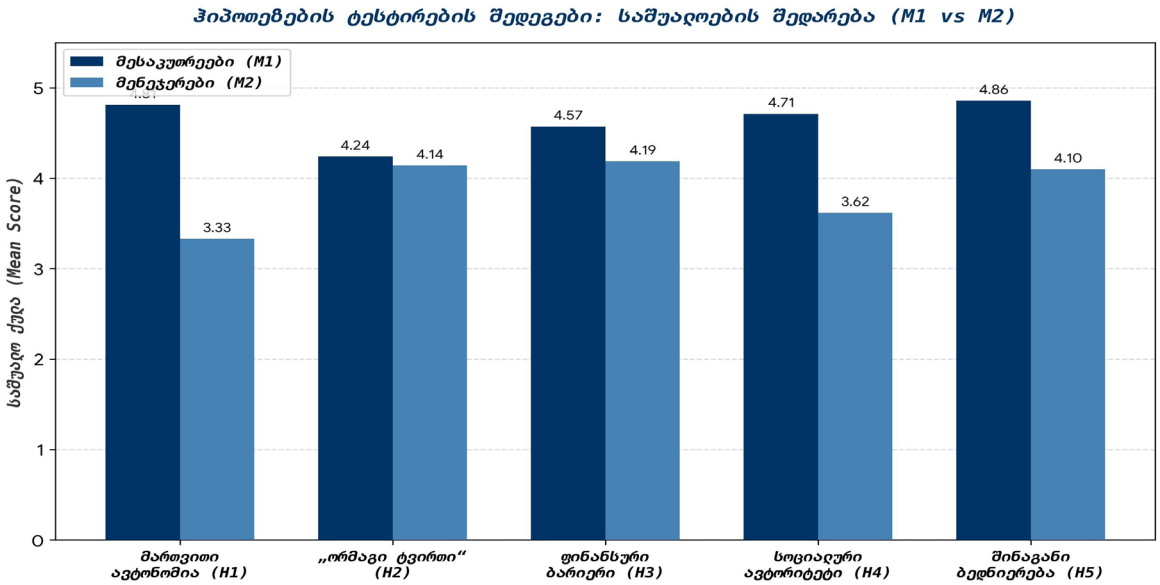
„ორმაგი ტვირთი“ ((H2) Q4 - ოჯახური/ზრუნვის მოვალეობების შეთავსება პროფესიულ საქმიანობასთან ჩემთვის სერიოზულ ყოველდღიურ ბარიერს წარმოადგენს): ორივე ჯგუფში საოჯახო/ზრუნვის მოვალეობების შეთავსება პროფესიულ საქმიანობასთან თანაბრად მაღალ ბარიერად შეფასდა (M_1=4.24, SD=0.54; M_2=4.14, SD=0.65; t(40)=0.43, p=.669). სარწმუნო განსხვავების არარსებობით H2 სრულად დადასტურდა - ბიზნესის სტრუქტურისა და სტატუსის მიუხედავად, რეგიონში ქალები კვლავ ინარჩუნებენ საოჯახო ზრუნვის შრომის ძირითად ტვირთს.

ფინანსური ბარიერი ((H3) Q6 - ფინანსური რესურსების სიმცირე (მესაკუთრეებისთვის-კრედიტებზე/გრანტებზე მიუწვდომლობა; მენეჯერებისთვის-არასაკმარისი ხელფასი/ბონუსები) ჩემი საქმიანობისა და მოტივაციის მთავარი ხელშემშლელი ფაქტორია): ფინანსური რესურსების სიმცირე ორივე ჯგუფისთვის მწვავე შემაფერხებელია (M>4.0), თუმცა მესაკუთრეებში კაპიტალის დეფიციტის აღქმა სარწმუნოდ უფრო მაღალია (M_1=4.57, SD=0.51; M_2=4.19, SD=0.68; t(40)=2.05, p=0.047), რაც H3-ს ადასტურებს. მცირე ბიზნესის მფლობელთათვის მთავარი დაბრკოლება კრედიტებზე მაღალი საპროცენტო განაკვეთები და გრანტებზე შეზღუდული წვდომაა, რაც აფერხებს გაფართოებას. მენეჯერებში კი ბარიერი უკავშირდება ანაზღაურების შეუსაბამობას გაწეულ პასუხისმგებლობასთან და საბონუსე სისტემების ნაკლებობას.

სოციალური ავტორიტეტი (H4) Q8 - ჩემმა საქმიანობამ მკვეთრად გაზარდა ჩემი სოციალური ავტორიტეტი, პატივისცემა და ცნობადობა ოჯახსა და ადგილობრივ თემში/საზოგადოებაში): გამოვლინდა მაღალსარწმუნო განსხვავება ჯგუფებს შორის (t(40)=5.76, p<0.001) მესაკუთრეებში სოციალური ავტორიტეტისა და ცნობადობის ზრდამ უმაღლეს ნიშნულს მიაღწია (M_1=4.71, SD=0.46), რადგან კერძო ბიზნესის ფლობა ქალს გარდაქმნის ადგილობრივ ეკონომიკურ აგენტად, დამსაქმებლად

და თემის აღიარებულ წევრად. მენეჯერებში ეს მაჩვენებელი ზომიერია (M_2=3.62, SD=0.74), სადაც კორპორაციული ჩარჩოები ამცირებს პერსონალური აღიარების ხარისხს H4 დადასტურდა (იხ. ცხრილი №1., დიაგრამა №1.).

დიაგრამა №1

შინაგანი ბედნიერება ((H5) Q10 - ჩემი შრომის საბოლოო შედეგები (სტუმრების კმაყოფილება, მიღწეული წარმატება) მიჩენს სიამაყისა და შინაგანი ბედნიერების მაღალ განცდას): ჯგუფთაშორისი განსხვავება სტატისტიკურად მაღალსარწმუნოა ($t(40) = 4.88$, $p<0.001$) და მე-5 ჰიპოტეზა (H5) სრულად დადასტურდა. მესაკუთრეებში შინაგანი ბედნიერებისა და პიროვნული სიამაყის ინდექსმა პიკს მიაღწია ($M_{\square}$=4.86, SD=0.35; $M_{\square}$=4.10, SD=0.62). საოჯახო ბიზნესში მასპინძლობა პერსონალური შემოქმედებაა — სტუმრის კმაყოფილება და საკუთარი ხელით შექმნილი გარემოს წარმატება ქალს ანიჭებს ემოციურ სავსეობასა და ბედნიერებას, რაც ეფექტურად ახდენს „ორმაგი ტვირთის“ სტრესის კომპენსირებას.

დასკვნები და რეკომენდაციები. ემპირიულმა კვლევამ სრულად დაადასტურა თეორიული კონცეპტუალიზაცია: მასპინძლობის ინდუსტრია წარმოადგენს ქალთა სოციალური ემანსიპაციის, ფსიქოლოგიური გაძლიერებისა (Scheyvens, 2000) და სუბიექტური კეთილდღეობის (Diener et al., 1999) უნიკალურ პლატფორმას. კვლევის ძირითადი მიგნებები ასე ჯამდება:

- მართვითი ავტონომია **(H1):** საოჯახო ბიზნესის ფლობა ქალს ანიჭებს გადაწყვეტილების მიღების თითქმის აბსოლუტურ ავტონომიას, რაც კორპორაციულ მენეჯმენტში ბიუროკრატიული ჩარჩოებით შეზღუდულია.
- „ორმაგი ტვირთის“ უნივერსალურობა **(H2)**: ოჯახური ზრუნვისა და პროფესიული როლების შეუთავსებლობა თანაბრად მწვავე ბარიერია როგორც მესაკუთრეებისთვის, ისე მენეჯერებისთვის.
- დიფერენცირებული ფინანსური გამოწვევები **(H3**): მესაკუთრეებში ჭარბობს საინვესტიციო კაპიტალისა და შეღავათიანი კრედიტების დეფიციტი, ხოლო მენეჯერებში — ანაზღაურების შეუსაბამობა და საბონუსე სისტემების ნაკლებობა.

- სოციალური ავტორიტეტი და შინაგანი ბედნიერება **(H4, H5)**: საოჯახო სასტუმროს ფლობა უზრუნველყოფს ბევრად მაღალ სოციალურ აღიარებასა და შინაგან ბედნიერებას, სადაც პერსონალური მასპინძლობის უკუკავშირი ფსიქოლოგიური კომპენსაციის საუკეთესო წყაროა.

მიგნებებზე დაყრდნობით, ჩამოყალიბდა დიფერენცირებული პრაქტიკული რეკომენდაციები სახელმწიფო უწყებებისა (ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია, „აწარმოე საქართველოში“, მუნიციპალიტეტები) და დონორული ორგანიზაციებისთვის:

- შეიქმნას მიზნობრივი საგრანტო კომპონენტები და შეღავათიანი საკრედიტო-საგარანტიო მექანიზმები რეგიონში მოქმედი ქალი მეწარმეებისთვის საინვესტიციო კაპიტალზე წვდომის გასაუმჯობესებლად.
- წახალისდეს ადგილობრივი ქალთა ტურისტული კლასტერებისა და ასოციაციების ჩამოყალიბება სოციალური ავტორიტეტისა და ერთობლივი მარკეტინგის გაძლიერების მიზნით.
- სასტუმროების მესაკუთრეებმა და კორპორაციულმა მენეჯმენტმა დანერგონ ეფექტიანობაზე მიბმული მოტივაციური საბონუსე სისტემები.
- სახელმწიფომ და NGO სექტორმა უზრუნველყონ უფასო/სუბსიდირებული პროფესიული გადამზადება რეგიონებში (PMS/OTA სისტემები, ფინანსური მენეჯმენტი, ციფრული მარკეტინგი).
- „ორმაგი ტვირთის“ შესამცირებლად: ადგილობრივმა მუნიციპალიტეტებმა ხელი შეუწყონ საბავშვო ბაღებისა და ხანგრძლივი დღის ჯგუფების ხელმისაწვდომობას რეგიონებში, განსაკუთრებით ტურისტულ პიკურ სეზონზე.

გამოყენებული ლიტერატურა (References):

1. Ateljevic, I., & Doorne, S. (2000). ‘Staying within the fence’: Lifestyle entrepreneurship in tourism. Journal of Sustainable Tourism, 8(5), 378–392. https://doi.org/10.1080/09669580008667374
2. Cave, P., & Kilic, S. (2010). The role of women in tourism employment with special reference to Antalya, Turkey. Journal of Hospitality Marketing & Management, 19(3), 280–292. https://doi.org/10.1080/19368621003591400
3. Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. Psychological Bulletin, 125(2), 276–302. https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.2.276
4. Ferguson, L. (2011). Promoting gender equality and empowering women through tourism? Globalizations, 8(2), 235–249. https://doi.org/10.1080/14747731.2011.558580
5. Katsitadze, N. (2018). The peculiarities of hotel business development in new tourism countries: The case of Georgia. International Journal of Business and Management Studies, 7(2), 119–130. ISSN: 2158-1479.
6. Katsitadze, N., Kharadze, N., & Giorgobiani, M. (2025). Attribute factors influencing customer overall satisfaction in hotel services – Example of Georgia. Baltic Journal of Economic Studies, 11(3), 154–165. https://doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-3-154-165
7. Kharadze, N., Katsitadze, N., Pirtskhalaishvili, D., Dugladze, D., & Tushishvili, N. (2024). Georgian management style and the research of factors affecting the behaviour of

subordinates in the ministries of economic profile. Financial and credit activity problems of theory and practice, (54), 499-508. doi:10.55643/fcaptp.1.54.2024.4263
8. Kharadze, N., Tikishvili, M., Giorgobiani, M., Katsitadze, N., Pirtskhalaishvili, D., & Dugladze, D. (2023). Study of married women's attitude towards retirement age. Asia Life Sciences, Volume - 13, Issue 07.
9. Kim, S., & Gao, B. (2020). Work-family conflict and burnout among female hotel employees: The role of social support. International Journal of Hospitality Management, 89, 102553. https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2020.102553
10. Kinnaird, V., & Hall, D. (Eds.). (1994). Tourism: A gender analysis. John Wiley & Sons.
11. Koc, E. (2020). Do women make better in tourism and hospitality? A conceptual review from a customer satisfaction and service quality perspective. Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism, 21(4), 402–29. https://doi.org/10.1080/1528008X.2019.1672234
12. Movono, A., & Dahles, H. (2017). Female empowerment and tourism: A focus on businesses in a Fijian village. Asia Pacific Journal of Tourism Research, 22(6), 681–692. https://doi.org/10.1080/10941665.2017.1308397
13. Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. Journal of Personality and Social Psychology, 57(6), 1069–1081. https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.6.1069
14. Scheyvens, R. (2000). Promoting women's empowerment through involvement in ecotourism: Experiences from the Third World. Journal of Sustainable Tourism, 8(3), 232–249. https://doi.org/10.1080/09669580008667362
15. UNWTO. (2019). Global Report on Women in Tourism (2nd ed.). World Tourism Organization. https://doi.org/10.18111/9789284420384
16. Xu, S. (T.), Cao, Z. (C.), & Huo, Y. (2020). Antecedents and outcomes of emotional labour in hospitality and tourism: A meta-analysis. Tourism Management, 79, Article 104099. https://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104099
17. Tucker, H., & Boonabaana, B. (2012). A critical analysis of tourism, gender and poverty reduction. Journal of Sustainable Tourism, 20(3), 437–455. https://doi.org/10.1080/09669582.2011.622769

აბსტრაქტი

თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკურ კონტექსტში მასპინძლობის ინდუსტრია წარმოადგენს ქალთა ემპაუერმენტის (Empowerment), სოციალური ავტორიტეტისა და შინაგანი ბედნიერების მოპოვების უნიკალურ პლატფორმას. წინამდებარე კვლევის მიზანია მასპინძლობის სექტორის წარმოჩენა ქალთა ფსიქოლოგიური გაძლიერებისა და პიროვნული თვითრეალიზაციის სივრცედ, ამასთან, იმის დადგენა, თუ როგორ გარდაიქმნება ამ სექტორში ჩართულობა, როგორც საოჯახო ბიზნესის მესაკუთრე-მენეჯერის, ისე დაქირავებული მენეჯერის როლში სოციალურ ავტორიტეტად, შინაგან ბედნიერებად და პიროვნულ ტრანსფორმაციად.

ემპირიული კვლევა ეყრდნობა რაოდენობრივ მეთოდოლოგიას (N=42) კვოტირებული შერჩევა: n_1=21 საოჯახო სასტუმროს მესაკუთრე, n_2=21 დაქირავებული მენეჯერი) და დამოუკიდებელი შერჩევების t-ტესტს. კვლევამ დაადასტურა, რომ მასპინძლობის სექტორში ჩართულობა ქალებს სთავაზობს თვითრეალიზაციისა და „ორმაგი ტვირთის“ გადალახვის ეფექტიან შესაძლებლობებს. ამასთან, ჯგუფთაშორისი ანალიზის კუთხით გამოიკვეთა თვისობრივი განსხვავებები:

საოჯახო სასტუმროს მესაკუთრეები ავლენენ მართვითი ავტონომიის (M_1=4.81), თემსა და ოჯახში სოციალური ავტორიტეტისა (M_1=4.71) და შინაგანი ბედნიერების (M_1=4.86) სტატისტიკურად სარწმუნოდ უფრო მაღალ დონეს, ვიდრე დაქირავებული მენეჯერები.

ნაშრომის **სამეცნიერო სიახლე** მდგომარეობს იმაში, რომ იგი მასპინძლობას წარმოაჩენს არა უბრალოდ დასაქმების წყაროდ, არამედ ქალთა სრულფასოვანი პიროვნული თვითრეალიზაციისა და შინაგანი ემანსიპაციის ძლიერ კატალიზატორად.

FROM ECONOMIC ACTIVITY TO INNER EMANCIPATION: WOMEN'S EMPOWERMENT AND PERSONAL WELL-BEING IN THE GEORGIAN HOSPITALITY SECTOR

Nana Katsitadze
Assoc. Prof. Dr., Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7870-1291

Elisabed Baliashvili
Doctor of Economics, Professor,
David Aghmashenebeli University of Georgia

Nino Gogiashvili
PhD Student, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ABSTRACT

In the modern socio-economic context, the hospitality industry serves as a unique platform for women's empowerment, social authority, and inner happiness. This study aims to showcase the hospitality sector as a domain for women's psychological empowerment and personal self-realization, as well as to determine how involvement in this sector—both in the role of a family business owner-manager and a hired manager—translates into social authority, inner happiness, and personal transformation.

The empirical research employs a quantitative methodology (N = 42, quota sampling: n_1 = 21 family hotel owners, n_2 = 21 employed managers) using an independent samples t-test. The findings confirm that engagement in the hospitality sector provides women with effective avenues for self-realization and overcoming the "double burden." Moreover, intergroup analysis revealed distinct differences: family hotel owners demonstrated statistically significantly higher levels of managerial autonomy (M_1 = 4.81), social authority within the community and family (M_1 = 4.71), and inner happiness (M_1 = 4.86) compared to employed managers.

The scientific novelty of this paper lies in conceptualizing hospitality not merely as a source of employment, but as a potent catalyst for women's comprehensive self-realization and psychological emancipation.

Keywords: Hospitality sector, Women's empowerment, Family hotels, Managerial autonomy, Inner happiness.

THE NATURE AND FUNCTIONS OF LANGUAGE

Ekaterine Maruashvili
Georgian State University Of Sport
Affiliated Associated Professor
Doctor of Philology

https://doi.org/10.52340/gbsab.2026.59.04

Keywords: Language, Linguistics, Communication, Language Functions, Language Structure, Culture, Meaning, Human Interaction.

Language is one of the most fundamental aspects of human existence and one of the most important subjects of linguistic investigation. It serves as the principal means through which individuals communicate ideas, express emotions, exchange information, and establish social relationships. Language is not merely a collection of words or grammatical rules; it is a complex and dynamic system that reflects human cognition, cultural identity, and social organization. Through language, people interpret their experiences, preserve knowledge, and transmit cultural traditions from one generation to another. The study of the nature and functions of language occupies a central position in linguistics, the scientific discipline concerned with the structure, development, meaning, and use of language. Contemporary linguistic research examines language from various perspectives, including phonetics, phonology, morphology, syntax, semantics, pragmatics, sociolinguistics, and psycholinguistics. Each of these fields contributes to a more comprehensive understanding of how language operates as a system of communication and as an essential component of human life. In the modern world, the significance of language has become increasingly evident due to globalization, technological development, international communication, and the growing interaction between different linguistic and cultural communities. Understanding the nature and functions of language is therefore essential not only for linguists but also for educators, psychologists, sociologists, translators, and specialists working in intercultural communication. Language can be defined as a structured system of conventional symbols and rules used by members of a community to communicate meaning. In spoken languages, these symbols primarily consist of speech sounds, while written languages use visual symbols to represent linguistic forms. Sign languages employ visual-manual and spatial structures and possess their own grammatical systems. Despite differences in modality, languages provide systematic means of expressing complex meanings.

One of the defining characteristics of language is its systematic organization. Every language contains interconnected levels of structure, including phonology, morphology, syntax, and semantics. Phonology examines the organization of speech sounds, morphology investigates the internal structure of words, syntax studies the arrangement of words into phrases and sentences, and semantics explores linguistic meaning. Together, these components enable speakers to produce and interpret meaningful expressions. Another important characteristic of language is arbitrariness. In many cases, there is no natural or necessary relationship between a linguistic sign and the concept it represents. For example, the English word “tree” and its equivalents in other languages refer to the same general object, although their forms differ considerably. This characteristic demonstrates that linguistic signs acquire meaning primarily through social convention rather than through an inherent connection with the objects they represent. However, some linguistic expressions, such as onomatopoeic words,

exhibit a degree of sound symbolism. Language is also characterized by productivity and creativity. Speakers can construct and understand an unlimited number of sentences, including expressions they have never encountered before. This ability allows human beings to communicate new experiences, develop abstract ideas, formulate scientific theories, and imagine situations that do not exist in reality. Linguistic creativity is therefore an essential feature distinguishing human language from many other communication systems. Conventionality is another significant property of language. Members of a linguistic community share knowledge of vocabulary, grammatical structures, and communicative conventions. These shared conventions make mutual understanding possible. Although individual speakers may use language creatively, successful communication generally depends on a common understanding of linguistic forms and their meanings. Language is also dynamic and constantly changing. Vocabulary, pronunciation, grammatical structures, and patterns of usage evolve in response to historical developments, migration, technological innovation, and cultural contact. New words emerge, existing expressions acquire additional meanings, and languages borrow linguistic elements from one another. These changes demonstrate that language is not a fixed system but a living social phenomenon. Furthermore, language is closely connected with human cognition. It enables individuals to organize experiences, classify information, communicate abstract concepts, and participate in complex forms of reasoning. Although the precise relationship between language and thought remains a subject of scholarly debate, linguistic research recognizes that language plays an important role in many aspects of human cognitive and social activity.

Language performs numerous functions that extend beyond the simple transmission of information. It allows individuals to express emotions, influence the behavior of others, establish social contact, discuss language itself, and create artistic forms of expression. Different linguistic theories classify these functions in different ways, depending on their theoretical assumptions and research objectives. Roman Jakobson›s model of linguistic communication is particularly influential. It identifies six major functions of language: referential, emotive, conative, phatic, metalingual, and poetic. These functions are associated with different elements of the communicative process and frequently operate simultaneously within a single utterance.

The referential function focuses on the context or subject matter of communication. It is used to convey information about objects, events, situations, and processes in the world. Scientific explanations, historical descriptions, news reports, and factual statements commonly demonstrate this function. For example, the sentence “Water boils at approximately 100 degrees Celsius at standard atmospheric pressure” communicates information about a physical phenomenon. The primary purpose of the statement is to describe a particular fact rather than to express the speaker›s emotions or influence the listener›s behavior. The referential function is especially important in education, science, journalism, and professional communication because it enables individuals to exchange knowledge and describe reality in a structured manner.

The poetic function emphasizes the form, organization, and aesthetic qualities of a message. Although it is particularly prominent in poetry and literary writing, it also appears in songs, slogans, advertising, political speeches, and everyday expressions. Literary devices such as metaphor, rhyme, repetition, alliteration, and parallelism draw attention to the way a message is constructed. For example, the expression “Time flies” communicates an idea through a metaphorical use of language rather than a literal description of physical movement. The poetic function demonstrates that language can serve creative and artistic purposes in addition to conveying factual information. It enables writers and speakers to produce memorable expressions, communicate complex emotions, and influence the audience›s interpretation of a message.

Language is fundamentally connected with social interaction. Human beings use linguistic systems to establish relationships, negotiate meaning, exchange opinions, resolve disagreements, and

coordinate collective activities. Communication, however, involves more than the correct construction of grammatical sentences. It also requires an understanding of context, shared knowledge, social expectations, and the intentions of other participants. Pragmatics, a major branch of linguistics, investigates how meaning is interpreted in particular communicative situations. The same expression may convey different meanings depending on the circumstances in which it is used. For example, the question "Could you open the window?" is grammatically an inquiry about ability, but in ordinary conversation it generally functions as a polite request. Social communication is also influenced by politeness, cultural conventions, power relationships, and differences in communicative style. Speakers adapt their language according to the audience, purpose, setting, and degree of formality. These adaptations demonstrate that language use is closely related to social competence. In addition, language contributes to the development of collective identities. Shared linguistic practices may connect individuals through nationality, region, profession, age, or cultural affiliation. Accents, dialects, vocabulary, and patterns of expression can communicate social belonging and distinguish one community from another.

Language and culture are closely interconnected. Language reflects cultural experiences, values, traditions, and social practices, while cultural knowledge influences how individuals interpret linguistic expressions. Through language, communities preserve historical narratives, transmit customs, communicate beliefs, and maintain collective memory. Different languages may organize and express certain aspects of experience in different ways. Vocabulary associated with kinship, social relationships, environmental features, and cultural practices can reveal which distinctions are important in particular communities. Nevertheless, linguistic differences should not be interpreted as evidence that speakers of different languages are incapable of understanding the same concepts.

The relationship between language and thought has been explored by numerous linguists and anthropologists. The linguistic relativity hypothesis proposes that the language people use may influence aspects of perception, categorization, and habitual thought. Contemporary discussions generally distinguish this position from linguistic determinism, the stronger claim that language completely determines what people can think. Language also plays a crucial role in intercultural communication. As people increasingly interact across linguistic and cultural boundaries, knowledge of different languages and communicative conventions becomes essential. Translation, language learning, and intercultural education can help reduce misunderstandings and promote mutual understanding.

References:

1. de Saussure, F. (1916). Course in General Linguistics. Edited by C. Bally and A. Sechehaye; translated by W. Baskin. New York: McGraw-Hill, 1959.
2. Jakobson, R. (1960). "Linguistics and Poetics." In T. A. Sebeok (Ed.), Style in Language (pp. 350–377). Cambridge, MA: MIT Press.
3. Halliday, M. A. K. (1978). Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning. London: Edward Arnold.
4. Yule, G. (2020). The Study of Language (7th ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
5. Crystal, D. (2003). The Cambridge Encyclopedia of the English Language (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

RESUME

Language is a fundamental system of human communication that enables individuals to express thoughts, emotions, and ideas, exchange information, and establish social relationships. It's essential characteristics include systematic organization, conventionality, creativity, productivity, and the capacity to change over time. The study of language examines its structural components, communicative functions, relationship with culture, role in cognition, and development through language acquisition. Roman Jakobson›s influential model identifies six major functions of language: referential, emotive, conative, phatic, metalingual, and poetic. In contemporary society, language continues to evolve under the influence of globalization, digital communication, and artificial intelligence. Understanding its nature and functions contributes to linguistic research, education, intercultural communication, and the preservation of linguistic diversity.

საქართველოს რკინიგზის სატვირთო გადაზიდვების დინამიკა და ტრანსკასპიური შუა დერეფნის კონკურენტუნარიანობის ფაქტორები

ზურაბ ნასარაია
საჯარო მმართველობის დოქტორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

თეიმურაზ ტვილდიანი
ტექნიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი

https://doi.org/10.52340/gbsab.2026.59.05

საკვანძო სიტყვები: საქართველოს რკინიგზა, სატვირთო გადაზიდვები, შუა დერეფანი, ტრანსკასპიური მარშრუტი, ლოგისტიკა, ტრანზიტი, კონკურენტუნარიანობა.

შესავალი. XXI საუკუნეში საერთაშორისო სატრანსპორტო სისტემებმა მსოფლიო ეკონომიკაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა. წარმოებისა და ვაჭრობის ზრდასთან ერთად გაიზარდა ტვირთების სწრაფად, უსაფრთხოდ და ეფექტიანად გადაზიდვის საჭიროებაც. სხვადასხვა რეგიონს შორის ეკონომიკური კავშირების გაღრმავებამ კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი გახადა საიმედო სატრანსპორტო დერეფნების არსებობა. ამავე დროს, სტრატეგიული მარშრუტების მიმართ ძლიერი სახელმწიფოების ინტერესის ზრდამ მსოფლიო ახალი ეკონომიკური და გეოპოლიტიკური რეალობის წინაშე დააყენა. სატრანსპორტო დერეფნები სახელმწიფოებს შორის კონკურენციისა და გავლენის გაძლიერების მნიშვნელოვან სივრცედ იქცა. შესაბამისად, სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა მხოლოდ მგზავრებისა და ტვირთების გადაადგილებას აღარ ემსახურება. იგი ხელს უწყობს ეკონომიკურ განვითარებას, ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ზრდას, რეგიონული თანამშრომლობის გაღრმავებასა და საერთაშორისო გავლენის გაძლიერებას .

მსოფლიო სავაჭრო ტვირთების მნიშვნელოვანი ნაწილი კვლავ საზღვაო გზით გადაიზიდება. თუმცა აზიასა და ევროპას შორის სავაჭრო ურთიერთობების გაფართოებამსახმელეთოსატრანსპორტომარშრუტებისროლიცგაზარდა.ამპროცესზე მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა გლობალურ მიწოდების ჯაჭვებში წარმოქმნილმა შეფერხებებმა, აგრეთვე ეკონომიკური და პოლიტიკური რისკების ზრდამ. შექმნილმა ვითარებამ სახელმწიფოებს ალტერნატიული სატრანსპორტო გზების მოძიებისკენ უბიძგა. ერთ მარშრუტზე დამოკიდებულება ზრდის ეკონომიკური დანაკარგების, მიწოდების შეფერხებისა და პოლიტიკური ზეწოლის საფრთხეს. ამიტომ მარშრუტების დივერსიფიკაცია თანამედროვე სატრანსპორტო პოლიტიკის ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებად იქცა. აღნიშნულ პირობებში მნიშვნელოვნად გაიზარდა ევრაზიული სატრანსპორტო დერეფნების როლი. მათ შორის განსაკუთრებული ადგილი უკავია ტრანსკასპიურ საერთაშორისო სატრანსპორტო მარშრუტს - შუა დერეფანს (Trans-Caspian International Transport Route, TITR). იგი აზიასა და ევროპას შორის ტვირთების გადაზიდვის ალტერნატიულ შესაძლებლობას ქმნის და მონაწილე ქვეყნებს საკუთარი ეკონომიკური პოტენციალის, სტრატეგიული მნიშვნელობისა და საერთაშორისო

გავლენის გაძლიერების საშუალებას აძლევს.

ტრანსკასპიური შუა დერეფანი მრავალმოდალური სატრანსპორტო ქსელია, რომელიც ცენტრალურ აზიას, კასპიის ზღვისა და სამხრეთ კავკასიის გავლით, ევროპულ ბაზრებთან აკავშირებს. იგი აერთიანებს რკინიგზას, პორტებსა და საზღვაო მონაკვეთებს. მსოფლიო ბანკის 2023 წლის კვლევა განიხილავს ამ ქსელის შესაძლო განვითარებასა და მოთხოვნას, ხოლო მისი მიზნობრივი მაჩვენებლები მთელ დერეფანს ეხება და საქართველოს რკინიგზის ეროვნული ტვირთის პროგნოზს არ ემთხვევა.

ამ გეოეკონომიკურ გარემოში საქართველოს განსაკუთრებული სტრატეგიული ფუნქცია აკისრია. ქვეყნის გეოგრაფიული მდებარეობა შავი ზღვისა და კასპიის რეგიონის დამაკავშირებელ სივრცეში ქმნის მნიშვნელოვან წინაპირობას იმისათვის, რომ საქართველო ჩამოყალიბდეს ევრაზიული სატრანზიტო ქსელის ერთ-ერთ ძირითად კვანძად. ამ პროცესში ცენტრალურ როლს ასრულებს საქართველოს რკინიგზა, რომელიც აღმოსავლეთიდან დასავლეთის მიმართულებით აკავშირებს აზერბაიჯანის სარკინიგზო სისტემას საქართველოს შავი ზღვის პორტებთან ფოთსა და ბათუმში, ასევე ბაქო-თბილისი-ყარსის სარკინიგზო ხაზის მეშვეობით თურქეთსა და ევროპას.

საქართველოს რკინიგზის სატვირთო საქმიანობაში საერთაშორისო, განსაკუთრებით ტრანზიტული გადაზიდვები მნიშვნელოვანია. 2025 წელს ტრანზიტმა რკინიგზით გადაზიდული ტვირთის 57.5% შეადგინა, საერთაშორისო გადაზიდვებმა ტრანზიტის გამოკლებით 34.7%, ხოლო შიდა გადაზიდვებმა 7.9%. აქ გამოყენებული მაჩვენებელი არის გადაზიდული ტვირთის მასა, მლნ ტონა, და არა სატვირთო ბრუნვა, რომელიც ტონა-კილომეტრით იზომება. ტრანზიტული ტვირთი მთლიანად შუა დერეფნის ტვირთს არ უდრის. ბოლო წლების მონაცემები მიუთითებს, რომ გადაზიდვების სტრუქტურაში განსაკუთრებული ადგილი უკავია ნავთობპროდუქტებს, კონტეინერებს, მინერალურ სასუქებსა და სხვა საერთაშორისო სავაჭრო ტვირთებს, თუმცა სატვირთო ნაკადების მოცულობა მნიშვნელოვნად დამოკიდებულია რეგიონულ ეკონომიკურ ტენდენციებსა და საერთაშორისო ბაზრების მდგომარეობაზე.

საქართველოს მონაკვეთზე მომსახურების ხარისხის ძირითადი კომპონენტებია სარკინიგზო ინფრასტრუქტურის გამტარუნარიანობა, მოძრავი შემადგენლობის ტექნიკური მზადყოფნა და სარკინიგზო, საპორტო და სასაზღვრო ოპერაციების კოორდინაცია. მსოფლიო ბანკის დერეფნის დიაგნოსტიკაში საქართველოსთვის გამოყოფილია ლოკომოტივების ხელმისაწვდომობა, ფოთის პორტთან სარკინიგზო კავშირი, ახალქალაქის კვანძი და შეთანხმებული მომსახურების ორგანიზება. საქართველოსთვის ტრანსკასპიური შუა დერეფნის განვითარება არა მხოლოდ სატრანსპორტო სექტორის ზრდის შესაძლებლობაა, არამედ ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების, საგარეო სავაჭრო ინტეგრაციისა და რეგიონული მნიშვნელობის გაძლიერების მთავარი ფაქტორია. შესაბამისად, აუცილებელია საქართველოს რკინიგზის სატვირთო გადაზიდვების დინამიკის სიღრმისეული შესწავლა, არსებული ტენდენციების შეფასება და იმ ფაქტორების იდენტიფიცირება, რომლებიც განსაზღვრავენ შუა დერეფნის კონკურენტუნარიანობას საერთაშორისო სატრანსპორტო ბაზარზე.

კვლევის მიზანია საქართველოს რკინიგზის სატვირთო გადაზიდვების 2014-

2025 წლების დინამიკის შეფასება, გადაზიდვების მოცულობისა და სტრუქტურის ცვლილებების გამოვლენა და ტრანსკასპიური შუა დერეფნის კონკურენტუნარიანობის ძირითადი ფაქტორების სისტემატიზაცია. მეთოდოლოგია აერთიანებს ოფიციალური სტატისტიკის აღწერით ანალიზს, წლიური ცვლილებებისა და სტრუქტურული წილების გამოთვლას, 2018-2025 წლების ხაზოვანი ტრენდის შეფასებას და საერთაშორისო კვლევების შედარებით განხილვას. რაოდენობრივი ანალიზის ერთეულია საქართველოს რკინიგზით გადაზიდული ტვირთის მასა, ხოლო დერეფნის განხილვის ერთეული მრავალმოდალური ლოგისტიკური მომსახურება.

ძირითადი ნაწილი

საქართველოს რკინიგზის სატვირთო საქმიანობა მოიცავს შიდა, საერთაშორისო და ტრანზიტულ გადაზიდვებს. ამ მიმართულებების ერთობლიობა განსაზღვრავს ეროვნული სარკინიგზო ქსელის დატვირთვას და ასახავს მის მონაწილეობას როგორც ქვეყნის ეკონომიკურ საქმიანობაში, ისე საერთაშორისო სავაჭრო კავშირებში. გადაზიდვების განვითარების ანალიზში მოცულობის ცვლილება განიხილება ტვირთის შემადგენლობასა და მიმართულებებთან ერთად.

აზიის განვითარების ბანკის საქართველოს სარკინიგზო სექტორის შეფასებაში 2014-2018 წლების სატვირთო გადაზიდვების შემცირება განხილულია თხევადი ტვირთების კლების, გარე მოთხოვნის ცვლილებისა და ნედლი ნავთობის ნაწილის მილსადენებზე გადანაწილების კონტექსტში. ეს გარემოებები წარმოაჩენს ენერგეტიკული ტვირთების მნიშვნელობას საქართველოს რკინიგზის ისტორიულ სატვირთო სტრუქტურაში.

სატვირთო საქმიანობის სტრუქტურას ორი განსხვავებული განზომილება აქვს: სასაქონლო შემადგენლობა და გადაზიდვის ორგანიზების ფორმა. ნავთობპროდუქტები, ქიმიური პროდუქცია და მადნები სასაქონლო კატეგორიებია, ხოლო კონტეინერიზაცია ტვირთის შეფუთვისა და მრავალმოდალური გადაადგილების ფორმას აღწერს. შესაბამისად, კონტეინერების წილის ზრდა განიხილება მომსახურების ორგანიზაციულ განვითარებად და სასაქონლო სტრუქტურისგან დამოუკიდებელ მაჩვენებლად. ტრანზიტის წილი აღწერს ეროვნული სარკინიგზო ქსელის გამოყენებას საქართველოს ტერიტორიაზე საერთაშორისო ტვირთის გასატარებლად. მისი შეფასება მოიცავს როგორც წილის ცვლილებას, ისე ტრანზიტის აბსოლუტურ მოცულობას: წილი იზრდება ტრანზიტის მატებისას ან სხვა მიმართულებებით გადაზიდვების შემცირებისას.

სარკინიგზო და საპორტო სიმძლავრეების განვითარებასთან ერთად, დერეფნის მომსახურებისთვის არსებითია ოპერატორების კოორდინაცია, ლოგისტიკური პროცესების შეთანხმება და ციფრული ინფორმაციის გაცვლა. ეს მიმართულებები განსაზღვრავს მრავალმოდალური ქსელის ფუნქციურ მთლიანობას და ტვირთის გადაადგილების პროგნოზირებადობას.

2014-2025 წლების ანალიზში გამოყენებულია რკინიგზით გადაზიდული ტვირთის წლიური მოცულობა, მილიონ ტონაში. 2014-2018 წლების მონაცემები აღებულია საქართველოს რკინიგზის მონაცემებზე დაფუძნებული ADB-ის შეფასებიდან, ხოლო 2018-2025 წლებისა საქსტატის ცხრილიდან „Goods Transported by Railway“. 2018 წლის მაჩვენებლები სამი ათწილადის სიზუსტით ემთხვევა ერთმანეთს. საქსტატის საწყისი ერთეულია ათასი ტონა. მილიონ ტონაში გადასაყვანად მნიშვნელობები გაყოფილია 1 000-ზე. წლიური ცვლილებები და წილები გამოთვლილია დაუმრგვალებელი საწყისი

მონაცემებით. მოცულობა აღნიშნავს ტვირთის მასას, ხოლო ტონა-კილომეტრით გამოსახული სატვირთო ბრუნვა მასასა და გადაზიდვის მანძილს აერთიანებს.

ცხრილი 1. საქართველოს რკინიგზით გადაზიდული ტვირთის დინამიკა 2014-2025 წლებში (მლნ ტონა)

წელი	გადაზიდული ტვირთი (მლნ ტონა)	წლიური ცვლილება (%)	დინამიკის ეტაპი
2015	14.143	-15.2	შემცირება
2016	11.882	-16.0	შემცირება
2017	10.672	-10.2	შემცირება
2018	10.005	-6.3	შემცირება
2019	10.861	8.6	ზრდა
2020	11.063	1.9	ზრდა
2021	12.131	9.6	ზრდა
2022	14.773	21.8	ზრდა
2023	13.551	-8.3	მერყეობა
2024	13.674	0.9	მერყეობა
2025	13.258	-3.0	მერყეობა

წყარო: ADB (2021), ნახ. 2.1. საქსტატი, „Goods Transported by Railway“, ფურცელი „Transportation“. 2014-2018 წლების ჯამი მიღებულია თხევადი და მშრალი ტვირთების კომპონენტების შეკრებით. მოცულობები წარმოდგენილია სამი, წლიური ცვლილებები ერთი ათწილადით. გამოთვლები ეფუძნება საწყის მნიშვნელობებს.

წლიური მონაცემები გამოყოფს სამ ძირითად ეტაპს: 2014-2018 წლებში მოცულობის თანმიმდევრულ შემცირებას, 2019-2022 წლებში ზრდას და 2023-2025 წლებში მერყეობას 2022 წლის მაქსიმუმზე დაბალ დონეზე. ასეთი პერიოდიზაცია აერთიანებს წლიური ცვლილებების მიმართულებასა და თითოეული ეტაპის საბოლოო შედეგს.

პირველი ეტაპი 2014-2018 წლების შემცირება. გადაზიდული ტვირთის მოცულობა 16.673 მლნ ტონიდან 10.005 მლნ ტონამდე შემცირდა. აბსოლუტურმა კლებამ 6.668 მლნ ტონა, ხოლო ფარდობითმა შემცირებამ 40.0% შეადგინა. კლება ოთხივე მომდევნო წელს დაფიქსირდა: 2015 წელს 15.2%, 2016 წელს 16.0%, 2017 წელს 10.2%, ხოლო 2018 წელს 6.2%. ამდენად, პერიოდი ხასიათდება შემცირების უწყვეტობით და მისი წლიური ტემპის თანდათან შენელებით. ამ ეტაპის სტრუქტურული თავისებურება თხევადი ტვირთების მკვეთრი შემცირებაა. ADB-ის მონაცემებით, მათი მოცულობა 2014 წლის 7.514 მლნ ტონიდან 2018 წელს 3.140 მლნ ტონამდე დაეცა, ხოლო მშრალი ტვირთების მოცულობა 9.159 მლნ ტონიდან 6.865 მლნ ტონამდე შემცირდა. ავტორთა გამოთვლით, თხევადი ტვირთების კლებაზე მოდიოდა მთლიანი შემცირების დაახლოებით 65.6%. ეს შედეგი აჩვენებს,

რომ საანალიზო ეტაპის საერთო დინამიკაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო თხევადი ტვირთების ცვლილება (ADB, 2021, ნახ. 2.1).

მეორე ეტაპი 2019-2022 წლების ზრდა. 2019 წელს მოცულობა 10.861 მლნ ტონას გაუტოლდა და წინა წელთან შედარებით 8.6%-ით გაიზარდა. 2020 წელს გადაიზიდა 11.063 მლნ ტონა, რაც 2019 წლის დონეს 1.9%-ით აღემატებოდა. 2021 წელს ზრდის ტემპმა 9.6% შეადგინა, ხოლო მოცულობამ 12.131 მლნ ტონას მიაღწია. 2022 წელს დაფიქსირდა 14.773 მლნ ტონა და 21.8%-იანი წლიური ზრდა ყველაზე მაღალი დადებითი წლიური ცვლილება 2014-2025 წლების რიგში. 2018 წლის მინიმუმთან შედარებით, 2022 წელს სატვირთო გადაზიდვები 4.768 მლნ ტონით, ანუ 47.7%-ით გაიზარდა. ზრდის ოთხწლიანი მონაკვეთი საქართველოს რკინიგზის სატვირთო საქმიანობის მოცულობით აღდგენას ასახავს. მიუხედავად ამისა, 2022 წლის მაჩვენებელი 2014 წლის დონეზე 1.900 მლნ ტონით დაბალი იყო. შესაბამისად, აღდგენამ წინა შემცირების მნიშვნელოვანი ნაწილი დააბალანსა. 2020 წლის მონაცემს საანალიზო პერიოდში განსაკუთრებული ადგილი უკავია. საერთაშორისო მიწოდების ჯაჭვებზე პანდემიის ზემოქმედების მიუხედავად, საქართველოს რკინიგზის მთლიან სატვირთო მოცულობაში დადებითი წლიური ცვლილება დაფიქსირდა. 1.9%-იანი მატება უფრო ნელი იყო, ვიდრე 2019 წლის ზრდა, თუმცა მან ზრდის მიმართულების შენარჩუნება უზრუნველყო. ამ გარემოების გათვალისწინებით, 2020 წელი მოცულობის ზომიერი მატების ეტაპად განიხილება.

მესამე ეტაპი 2023-2025 წლების მერყეობა. 2023 წელს მოცულობა 13.551 მლნ ტონამდე შემცირდა, რაც წინა წელთან შედარებით 8.3%-იან კლებას შეადგენდა. 2024 წელს დაფიქსირდა 13.674 მლნ ტონა და 0.9%-იანი მატება, ხოლო 2025 წელს მოცულობა 13.258 მლნ ტონას გაუტოლდა და 3.0%-ით შემცირდა. 2025 წლის მაჩვენებელი 2022 წლის დონეზე 1.515 მლნ ტონით, ანუ 10.3%-ით დაბალია, თუმცა 2018 წლის მინიმუმს 3.253 მლნ ტონით, ანუ 32.5%-ით აღემატება.

მოცულობით ცვლილებებს თან ახლავს გადაზიდვების ორგანიზაციული სტრუქტურის ცვლილება. 2018-2025 წლებში ტრანზიტული ტვირთის წილი 41.6%-დან 57.5%-მდე გაიზარდა 15.9 პროცენტული პუნქტით. იმავე პერიოდში კონტეინერებით გადაზიდული ტვირთის წილი 9.5%-დან 12.3%-მდე გაიზარდა 2.8 პროცენტული პუნქტით. ორივე მაჩვენებელი წლიურად მერყეობდა. საბოლოო და საწყისი წლების შედარება ასახავს ტრანზიტის გაძლიერებულ როლსა და კონტეინერიზაციის უფრო მაღალ დონეს. აქ წილები აღნიშნავს მოცულობის შეფარდებას და მათი სხვაობა პროცენტულ პუნქტებში გამოისახება.

მთლიანობაში, 2014-2025 წლებში გადაზიდული ტვირთის მოცულობა 3.415 მლნ ტონით, ანუ 20.5%-ით შემცირდა. ამავე დროს, 2018 წლის შემდეგ დაფიქსირებული ზრდა აჩვენებს, რომ გრძელვადიანი ცვლილება რამდენიმე განსხვავებულ ეტაპს მოიცავს. საბოლოო შედეგის შეფასება ამიტომ აერთიანებს ორ გარემოებას: 2025 წლის მოცულობა აღემატება 2018 წლის მინიმუმს, მაგრამ ჩამორჩება როგორც 2014 წლის დონეს, ისე 2022 წლის აღდგენის მაქსიმუმს. ამ დინამიკის ეკონომიკური მნიშვნელობა მდგომარეობს მოცულობისა და მომსახურების სტრუქტურის ერთობლივ შეფასებაში. საქართველოს რკინიგზის განვითარების პრიორიტეტებია სატვირთო ბაზის დივერსიფიკაცია, კონტეინერული მომსახურების განვითარება და სარკინიგზო ქსელის საპორტო და საერთაშორისო სახმელეთო კავშირებთან ინტეგრაცია. ეს მიმართულებები ქვეყნის სატრანზიტო ფუნქციის გაძლიერებას უკავშირდება.

მარშრუტების შედარება

მარშრუტის კონკურენტუნარიანობა განიხილება ტვირთმფლობელის მომსახურების მოთხოვნების მიხედვით. მოკლე გეოგრაფიული მანძილი მხოლოდ ერთ-ერთი მახასიათებელია. მიწოდების შედეგს განსაზღვრავს გადაადგილების, გადატვირთვისა და ადმინისტრაციული ოპერაციების ერთობლიობა. შედარებითი განხილვის საფუძველია ოთხი კრიტერიუმი: მიწოდების სრული დრო, მომსახურების სრული ღირებულება, საოპერაციო და გეოპოლიტიკური რისკი და მიწოდების საიმედოობა. ეს კრიტერიუმები მარშრუტის ტექნოლოგიურ ორგანიზებასა და ტვირთმფლობელის მოთხოვნებს აკავშირებს. მიწოდების სრული დრო მოიცავს გადაადგილებას, გადატვირთვას, პორტში მოცდასა და საზღვრის გადაკვეთას. სრული ღირებულება კი ლოგისტიკური ჯაჭვის ყველა შესაბამის მომსახურებას აერთიანებს.

ცხრილი 2. საერთაშორისო სატრანსპორტო მარშრუტების ტექნოლოგიური და საოპერაციო მახასიათებლები

მარშრუტი	ორგანიზება	ძირითადი კვანძები	დროისა და ღირებულების კომპონენტები	მართვის ძირითადი საკითხი
შუა დერეფანი	სარკინიგზო-საზღვაო, მრავალ-მოდალური	კასპიისა და შავი ზღვის პორტები. სარკინიგზო გადასასვლელები	გადაადგილება, გადატვირთვა, საპორტო და სასაზღვრო ოპერაციები	ტრანსპორტის სახეობებსა და ოპერატორებს შორის კოორდინაცია
ჩრდილოეთის დერეფანი	უპირატესად სარკინიგზო	სარკინიგზო ქსელები და საზღვრის გადასასვლელები	სარკინიგზო მომსახურება და სასაზღვრო ოპერაციები	რეისების ორგანიზება და მოქმედი სატრანზიტო წესები
სუეცის მარშრუტი	უპირატესად საზღვაო	გამგზავრებისა და დანიშნულების პორტები. სუეცის არხი	საზღვაო მომსახურება, საპორტო ოპერაციები და საბოლოო მიწოდება	საზღვაო განრიგისა და საპორტო მომსახურების შეთანხმება

ცხრილში წარმოდგენილია მარშრუტების ორგანიზაციული განსხვავებები. შუა დერეფანში სარკინიგზო და საზღვაო მონაკვეთების შეთანხმება ცენტრალური ამოცანაა. ჩრდილოეთის მარშრუტში ძირითადი როლი სარკინიგზო მომსახურებისა და საზღვრის გადაკვეთის ორგანიზებას აქვს. სუეცის მიმართულებით კი მნიშვნელოვანია საზღვაო რეისები, საპორტო ოპერაციები და არხის გავლა.

მარშრუტის არჩევანი დაკავშირებულია ტვირთის მოცულობასთან, სახეობასთან, მიწოდების ვადასა და მომსახურების პირობებთან. საზღვაო გადაზიდვების ორგანიზება დიდი პარტიების გადაადგილებას ემსახურება, ხოლო სარკინიგზო და მრავალმოდალურ მომსახურებაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს რეისების სიხშირესა და ლოგისტიკური რგოლების შეთანხმებას. შუა დერეფნის მრავალმოდალური ორგანიზება აერთიანებს კასპიის ზღვის გადაკვეთას, სამხრეთ

კავკასიის სარკინიგზო მონაკვეთებს და ევროპის მიმართულებით თურქეთის ან შავი ზღვის კავშირებს. კონკურენტუნარიანობის განხილვა მოიცავს ამ მონაკვეთებზე მომსახურების უწყვეტობასა და გადატვირთვის კვანძებში ოპერაციების შეთანხმებას (World Bank, 2023). ჩრდილოეთის დერეფანი ჩინეთსა და ევროპას ყაზახეთის, რუსეთისა და ბელარუსის გავლით აკავშირებს. მისი განხილვისას სარკინიგზო ინფრასტრუქტურასთან ერთად გათვალისწინებულია საზღვრის გადაკვეთის ორგანიზება და მოქმედი სავაჭრო და სატრანზიტო რეგულაციები. მარშრუტის მომსახურების პირობებს განსაზღვრავს სარკინიგზო ოპერაციების უწყვეტობა და შესაბამისი სამართლებრივი გარემო. სუეცის მიმართულებით საზღვაო მარშრუტი ეფუძნება პორტებსა და რეგულარულ საზღვაო მომსახურებას. მიწოდების სრული დრო მოიცავს პორტში დამუშავებას, საზღვაო გადაადგილებასა და საბოლოო დანიშნულების ადგილამდე მიწოდებას. მისი საოპერაციო მახასიათებლებია გემების განრიგი, პორტების დატვირთვა და საზღვაო გზისა და სუეცის არხის გამოყენების პირობები.

მიწოდების სრული დრო ლოგისტიკური ჯაჭვის ეტაპების ხანგრძლივობათა ჯამია: $T_{სრული} = T_{გადაადგილება} + T_{გადატვირთვა} + T_{მოცდა} + T_{სასაზღვრო}$ პროცედურები. აღრიცხვისას თითოეული დრო მხოლოდ ერთ კომპონენტში შედის. ეს განაწილება ერთმანეთისგან გამოყოფს სატრანსპორტო საშუალების მოძრაობასა და კვანძებში შესრულებულ ოპერაციებს. შესაბამისად, სარკინიგზო სიჩქარე და კარიდან კარამდე მიწოდების დრო სხვადასხვა მახასიათებელია. მიწოდების საიმედოობა გამოხატავს შეთანხმებული ვადის შესრულებას და განსხვავდება საშუალო ხანგრძლივობისგან. მრავალმოდალურ ჯაჭვში ერთ ეტაპზე დაგვიანება შემდეგი მომსახურების განრიგთან კავშირს არღვევს. ამიტომ გადატვირთვის კვანძებში მოძრაობისა და დამუშავების შეთანხმება გავლენას ახდენს როგორც მთლიან დროზე, ისე მის პროგნოზირებადობაზე. ეს არის მომსახურების ორგანიზების მექანიზმი, რომელიც დროისა და საიმედოობის ერთობლივ განხილვას ასაბუთებს.

საქართველოს მონაკვეთი შუა დერეფანში აკავშირებს სარკინიგზო ქსელს შავი ზღვის პორტებთან და თურქეთის მიმართულებასთან. ამ მონაკვეთზე კონკურენტუნარიანობის ძირითადი საკითხებია სარკინიგზო და საპორტო ოპერაციების კოორდინაცია, საზღვრის გადაკვეთის ორგანიზება და მოძრავი შემადგენლობის ხელმისაწვდომობა.

სატვირთო გადაზიდვების რაოდენობრივი ანალიზი და ტენდენციის შეფასება

რაოდენობრივი ანალიზის ობიექტია საქართველოს რკინიგზით გადაზიდული ტვირთის წლიური მოცულობა, მილიონ ტონაში. 2018-2025 წლებისთვის შეფასებულია წლიური ცვლილებები, ტრანზიტისა და კონტეინერებით გადაზიდული ტვირთის წილები და ხაზოვანი ტრენდი. მონაცემების წყაროა საქსტატის „Railway Transport Statistics“ განყოფილების „Goods Transported by Railway“ წლიური რიგი.

მონაცემები და ცვლადები

დამოკიდებული ცვლადია Y_t t წელს რკინიგზით გადაზიდული ტვირთის საერთო მოცულობა, მლნ ტონა. TR_t აღნიშნავს ტრანზიტულ მოცულობას, CT_t კონტეინერებით გადაზიდულ მოცულობას. წილებია $s^{TR}_t = TR_t / Y_t$ და $s^{CT}_t = CT_t / Y_t$; პროცენტული წარმოდგენისთვის შეფარდება მრავლდება 100-ზე. წლიური ცვლილებაა $g_t = (Y_t / Y_{t-1} - 1) \times 100\%$. CT_t აღებულია „Transport_Unit“ ფურცლის „By containers“ მწკრივიდან. კონტეინერის საკუთარი მასა განსხვავებული ჩანაწერია და ამ ცვლადს არ ცვლის.

ცხრილი 3. მოდელში გამოყენებული ფაქტობრივი მონაცემები

წელი	საერთო მოცულობა მლნ ტონა	წლიური ზრდა	ტრანზიტის წილი	კონტეინერიზაციის წილი
2018	10.005	—	41.6%	9.5%
2019	10.861	8.6%	48.4%	11.7%
2020	11.063	1.9%	50.1%	11.9%
2021	12.131	9.6%	55.5%	9.9%
2022	14.773	21.8%	58.6%	10.2%
2023	13.551	-8.3%	56.9%	10.4%
2024	13.674	0.9%	59.4%	9.5%
2025	13.258	-3.0%	57.5%	12.3%

წყარო: საქსტატი, „Goods Transported by Railway“, ფურცლები „Transportation“ და „Transport_Unit“. მოცულობა გადაყვანილია მილიონ ტონაში. ცვლილებები და წილები გამოთვლილია დაუმრგვალებელი საწყისი მნიშვნელობებით და დამრგვალებულია ერთი ათწილადით.

ტენდენციის რაოდენობრივი შეფასება

სატვირთო გადაზიდვების დინამიკის საერთო მიმართულების დასადგენად გამოყენებულია ხაზოვანი ტრენდის მოდელი. აღნიშნული მეთოდი გვიჩვენებს, საშუალოდ როგორ იცვლებოდა რკინიგზით გადაზიდული ტვირთის მოცულობა 2018-2025 წლებში:

$\hat{Y}_t = \alpha + \beta t$

აქ $\hat{Y}_t$ არის ტვირთის მოცულობის ტრენდული მნიშვნელობა, α თავისუფალი წევრი, β საშუალო წლიური ტრენდული ცვლილება, ხოლო t დროის ინდექსი. 2018 წლისთვის $t = 0$, 2025 წლისთვის $t = 7$. მოდელი აჯამებს საანალიზო პერიოდში მოცულობის ცვლილების საერთო მიმართულებას.

უმცირეს კვადრატთა მეთოდით შეფასებულია განტოლება:

$\hat{Y}_t = 10.459 + 0.559t$

მიღებული შედეგის მიხედვით, საანალიზო პერიოდში საქართველოს რკინიგზით გადაზიდული ტვირთის მოცულობა საშუალოდ წელიწადში დაახლოებით 0.559 მილიონი ტონით იზრდებოდა. ეს მაჩვენებელი გამოხატავს პერიოდის საერთო მიმართულებას და არ ნიშნავს, რომ ზრდა ყოველ წელს ერთნაირი ტემპით მიმდინარეობდა.

დეტერმინაციის კოეფიციენტი $R^2=0.680$ აღწერს ხაზოვანი ტრენდის შესაბამისობას წლიურ მონაცემებთან: მოდელი აჯამებს სატვირთო მოცულობის ვარიაციის დაახლოებით 68.0%-ს. ტრენდის დადებითი მიმართულება განისაზღვრება β კოეფიციენტით, ხოლო R^2 მოდელისა და დაკვირვებების შესაბამისობის ხარისხით.

მოდელის ნარჩენების საშუალო კვადრატული გადახრის ფესვი RMSE = 0.878 მლნ ტონაა. ეს მაჩვენებელი აღწერს ფაქტობრივი წლიური მოცულობების დაშორებას ტრენდული მნიშვნელობებისგან. 2022 წლის მაქსიმუმი და შემდგომი მერყეობა წარმოადგენს საერთო ტრენდიდან გადახრის ძირითად თავისებურებებს.

2018 და 2025 წლების მოცულობების მიხედვით, კომპოზიტური საშუალო წლიური ზრდის ტემპია CAGR = (13.258 / 10.005)^(1/7) - 1 ≈ 4.1%. იგი აჯამებს შვიდწლიანი ინტერვალის წმინდა ცვლილებას. ხაზოვანი ტრენდი საშუალო ცვლილებას მილიონ ტონაში გამოხატავს, ხოლო CAGR პროცენტულ ტემპს.

პერიოდებს შორის ცვლილებების შედარებითი შეფასება

დინამიკის განსხვავებული ეტაპების შესადარებლად გამოთვლილია აბსოლუტური და ფარდობითი ცვლილება. საწყისი და საბოლოო მოცულობების სხვაობა აჩვენებს ცვლილებას მილიონ ტონაში, ხოლო მათი შეფარდება პროცენტულ ცვლილებას.

აბსოლუტური და ფარდობითი ცვლილებები გამოითვლება შემდეგი ფორმულებით:

$\Delta Y = Y_{\text{ბოლო}} - Y_{\text{საწყისი}}$; $\Delta Y\% = (Y_{\text{ბოლო}} / Y_{\text{საწყისი}} - 1) \times 100\%$.

სადაც $Y_{\text{საწყისი}}$ და $Y_{\text{ბოლო}}$ აღნიშნავს შესაბამისი ინტერვალის საწყის და საბოლოო წლებში გადაზიდული ტვირთის მოცულობას.

ცხრილი 4. სატვირთო მოცულობის ცვლილება საანალიზო ინტერვალებს შორის

ინტერვალი	საწყისი → საბოლოო (მლნ ტონა)	ცვლილება (მლნ ტონა)	ცვლილება (%)
2014-2018	16.673 → 10.005	-6.668	-40.0
2018-2022	10.005 → 14.773	+4.768	+47.7
2022-2025	14.773 → 13.258	-1.515	-10.3
2018-2025	10.005 → 13.258	+3.253	+32.5
2014-2025	16.673 → 13.258	-3.415	-20.5

2014-2018 წლების 40.0%-იანი შემცირება ყველაზე მნიშვნელოვანი უარყოფითი ცვლილებაა გამოყოფილ ეტაპებს შორის. 2018-2022 წლების 47.7%-იანი ზრდა დაბალი საწყისი ბაზიდან აღდგენას ასახავს. სხვადასხვა საწყისი ბაზის გამო ეს ორი პროცენტული მაჩვენებელი ერთმანეთის პირდაპირი კომპენსაცია არ არის: 2022 წლის მოცულობა 2014 წლის მაჩვენებელს კვლავ ჩამორჩებოდა.

2022-2025 წლებში 10.3%-იანი შემცირების მიუხედავად, 2025 წლის მოცულობა 2018 წლის დონეზე 32.5%-ით მაღალია. შესაბამისად, ბოლო წლების მერყეობა ზრდის წინა ეტაპზე მიღწეულ მოცულობით შედეგს მთლიანად არ აუქმებს.

წყარო: ავტორთა გამოთვლები ADB-ისა და საქსტატის წლიური მონაცემების საფუძველზე.

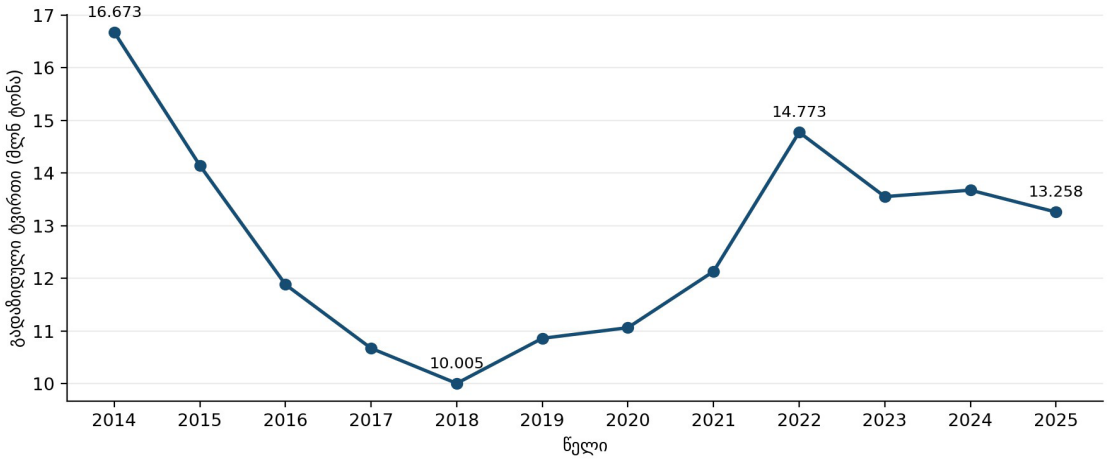
რაოდენობრივი შედეგების ეკონომიკური ინტერპრეტაცია

2018-2025 წლებში ტრანზიტული მოცულობა 4.166-დან 7.617 მლნ ტონამდე გაიზარდა 3.450 მლნ ტონით. მთლიანი გადაზიდვების მატება იმავე პერიოდში 3.253 მლნ ტონა იყო. ამდენად, ზრდის სააღრიცხვო კომპონენტი ტრანზიტია, ხოლო შიდა და საერთაშორისო გადაზიდვების ჯამური ცვლილება, ტრანზიტის გამოკლებით,

დაახლოებით 0.197 მლნ ტონაა. ეს შედეგი კონკრეტულად განმარტავს ტრანზიტის წილის ზრდას (საქსტატი, „Goods Transported by Railway“, ავტორთა გამოთვლები).

2024-2025 წლებში მთლიანი მოცულობის 0.416 მლნ ტონით შემცირება მიმართულებების განსხვავებულ ცვლილებებს აერთიანებს: ტრანზიტი შემცირდა 0.500 მლნ ტონით, შიდა გადაზიდვები 0.384 მლნ ტონით, ხოლო საერთაშორისო გადაზიდვები, ტრანზიტის გამოკლებით, გაიზარდა 0.468 მლნ ტონით. კომპონენტების ჯამია 0.500 - 0.384 + 0.468 = -0.416 მლნ ტონა. შესაბამისად, საერთაშორისო გადაზიდვების მატებამ ნაწილობრივ დააბალანსა დანარჩენი ორი მიმართულების შემცირება (საქსტატი, „Goods Transported by Railway“, ავტორთა გამოთვლები).

სურათი 1. საქართველოს რკინიგზით გადაზიდული ტვირთის ფაქტობრივი დინამიკა, 2014-2025 წლები

არსებული გამოწვევები და კონკურენტუნარიანობის შემზღუდავი ფაქტორები საქართველოს რკინიგზისა და შუა დერეფნის კონტექსტში

ქვემოთ განხილული საოპერაციო ფაქტორები ეფუძნება ADB-ის 2021 წლისა და მსოფლიო ბანკის 2023-2024 წლების შეფასებებს. წყაროს თარიღის მითითება გამოყოფს შესაბამისი პერიოდის დარგობრივ დიაგნოსტიკას 2025 წლის სატვირთო სტატისტიკისგან.

საქართველოს ქსელში მთაგორიანი რელიეფი ხაზის საინჟინრო პირობებს განსაზღვრავს (ADB, 2021). ზოგადი სარკინიგზო პრინციპით, ქანობი და ხაზის პროფილი უკავშირდება წევის მოთხოვნასა და მატარებლის მოძრაობის პირობებს. ლოკომოტივის წევის შესაძლებლობა და ხაზის გამტარუნარიანობა განსხვავდება: პირველი აღწერს მატარებლის გადაადგილებისთვის საჭირო ძალის უზრუნველყოფას, მეორე მონაკვეთზე მატარებლების გატარების შესაძლებლობას (Rodrigue, 2024, „Transportation and the Physical Environment“). მსოფლიო ბანკის 2024 წლის დიაგნოსტიკაში საქართველოში ლოკომოტივების ხელმისაწვდომობა გამოყოფილია როგორც მიწოდების დროის შემზღუდავი ფაქტორი (მოქმედება 4). საკითხი ეხება მომსახურების შესასრულებლად მოძრავი შემადგენლობის უზრუნველყოფას. ეს დარგობრივი შეფასება მოცულობის წლიური სტატისტიკისგან განსხვავებულ, საოპერაციო განზომილებას აღწერს.

ფოთის პორტისა და მის მომიჯნავე სარკინიგზო ქსელის კავშირი, აგრეთვე ახალქალაქში განსხვავებული სიგანის ლიანდაგებს შორის მომსახურების ორგანიზება, საქართველოს მონაკვეთის მნიშვნელოვანი საოპერაციო საკითხებია. ამ კვანძების ფუნქციური შეთანხმება უზრუნველყოფს სარკინიგზო და სხვა სატრანსპორტო მომსახურებებს შორის კავშირს. მსოფლიო ბანკის 2024 წლის შეფასება სასაზღვრო

და საბაჟო მართვის არასაკმარის ციფრულ ინტეგრაციას გამოყოფს (მოქმედება 10). ინსტიტუციური კოორდინაციის საგანია დოკუმენტაციის თავსებადობა და ინფორმაციის გაცვლა, რაც მრავალსახელმწიფოიან მარშრუტში ადმინისტრაციული ოპერაციების შეთანხმებას ემსახურება.

სატარიფო პოლიტიკაში არსებითია სარკინიგზო, საზღვაო და საპორტო მომსახურების საფასურის შეთანხმებული წარმოდგენა. სრული ღირებულების გამჭვირვალობა ტვირთმფლობელს საშუალებას აძლევს, შეაფასოს მომსახურების კომერციული პირობები და დაგეგმოს მიწოდების ჯაჭვი. შესაბამისად, სატარიფო კოორდინაცია დერეფნის მართვის ეკონომიკური კომპონენტია.

მრავალმოდალური ინტეგრაცია ოპერაციების განრიგების ურთიერთ შეთანხმებას გულისხმობს. რკინიგზა ტვირთს მიაწვდის კვანძს, პორტი ან ტერმინალი ამუშავებს მას, ხოლო მომდევნო სარკინიგზო ან საზღვაო მომსახურება აგრძელებს გადაადგილებას. საერთო ორგანიზების საგანია ამ ეტაპებს შორის გადაბმა: ცალკეული მონაკვეთის სიმძლავრე მომსახურების სრული ჯაჭვის გამტარუნარიანობის მხოლოდ ერთი კომპონენტია.

გეოპოლიტიკური განზომილება მარშრუტების დივერსიფიკაციასა და მომსახურების უწყვეტობას უკავშირდება. შუა დერეფანი აზიასა და ევროპას შორის დამატებით სატრანსპორტო კავშირს ქმნის. მის ფუნქციონირებაში არსებითია მონაწილე სახელმწიფოებს შორის თანამშრომლობა, საერთაშორისო სატრანზიტო წესების დაცვა და საოპერაციო სტაბილურობა.

ციფრული ორგანიზება მოიცავს ტვირთის იდენტიფიკატორების, გადაცემის სტატუსებისა და ოპერაციების დროების შეთანხმებულ გაცვლას. ამ ფუნქციით ინფორმაციული კავშირი ავსებს ფიზიკურ ინფრასტრუქტურას: ოპერატორები მომსახურების მომდევნო ეტაპს წინარე ეტაპის მდგომარეობასთან აკავშირებენ. აღნიშნული მექანიზმი განმარტავს, რატომ განიხილავს მსოფლიო ბანკი ციფრულ გაცვლასა და კოორდინირებულ მომსახურებას ერთობლივ მიმართულებად.

საქართველოს რკინიგზის განვითარების პერსპექტივები და რეკომენდაციები

საქართველოს მონაკვეთის განვითარების რეკომენდაციები აერთიანებს ინფრასტრუქტურულ, საოპერაციო და ინსტიტუციურ მიმართულებებს. მათი საფუძველია სატვირთო დინამიკის ანალიზი და საერთაშორისო სექტორული კვლევების განხილვა.

საქართველოს რკინიგზისთვის მოძრავი შემადგენლობის მართვის პრიორიტეტია ლოკომოტივების ტექნიკური მომსახურების, რეისებზე განაწილებისა და საექსპლუატაციო მზადყოფნის შეთანხმება. ავტორთა რეკომენდაციაა ამ პროცესების დაკავშირება სატვირთო მომსახურების განრიგთან, რადგან ტექნიკურად გამართული შემადგენლობა რეისის შესრულების რესურსია.

საოპერაციო კოორდინაციისთვის რეკომენდირებული იქნება მონაწილე ოპერატორებს შორის განრიგებისა და ტვირთის გადაცემის პირობების შეთანხმება. ელექტრონული ინფორმაციის გაცვლის საგანი უნდა იყოს ტვირთის სტატუსი და მომდევნო ეტაპისთვის მისი მზადყოფნა. ამგვარად, ციფრული გაცვლა კონკრეტულ მომსახურების პროცესს უკავშირდება.

ფოთის მიმართულებით სარკინიგზო და საპორტო ოპერატორების ამოცანაა მატარებლების მიღების, ტვირთის დამუშავებისა და საზღვაო რეისების განრიგების ურთიერთშეთანხმება. ავტორთა რეკომენდაცია ეხება ამ ოპერაციების ერთიან დაგეგმვას და სარკინიგზო-საპორტო კავშირის განვითარებას.

კომერციული შეთავაზება მკაფიოდ უნდა გამოყოფდეს მომსახურების სრულ

საფასურს, მასში შემავალ ოპერაციებსა და დამატებითი გადასახადების პირობებს. ეს მოთხოვნა ტვირთმფლობელსა და ოპერატორს შორის ხელშეკრულების სიცხადეს ეხება. სატარიფო გამჭვირვალობა ნაშრომში პოლიტიკის რეკომენდაციად არის წარმოდგენილი.

ახალქალაქში ავტორთა რეკომენდაციაა გადატვირთვისა და მატარებლების გადაწყობის ოპერაციების მომდევნო სარკინიგზო მომსახურებასთან შეთანხმება. კვანძის ფუნქცია სხვადასხვა სიგანის ლიანდაგებს შორის გადაზიდვის გაგრძელებაა, რის გამოც აქ გადაცემის ორგანიზება თურქეთის მიმართულების მომსახურების ნაწილია.

საერთაშორისო ლოგისტიკურ ოპერატორებთან თანამშრომლობა უნდა დაეფუძნოს გადაზიდვის ეტაპების, კომერციული პირობებისა და მონაწილეთა პასუხისმგებლობის შეთანხმებას. მომხმარებლისთვის ერთიანი შეთავაზების მომზადება ავტორთა რეკომენდაციაა, რომელიც მომსახურების ორგანიზებას ეხება.

დასკვნა

საქართველოს რკინიგზის სატვირთო გადაზიდვების 2014-2025 წლების ანალიზმა გამოავლინა სამი ძირითადი ეტაპი: 2014-2018 წლებში მოცულობა 16.673-დან 10.005 მლნ ტონამდე შემცირდა. 2019-2022 წლებში ზრდა დაფიქსირდა და 2022 წელს 14.773 მლნ ტონას მიაღწია. 2023-2025 წლებში მოცულობა ამ მაქსიმუმზე დაბალ დონეზე მერყეობდა. 2025 წელს გადაიზიდა 13.258 მლნ ტონა, რაც 2018 წლის მაჩვენებელს 32.5%-ით აღემატება, ხოლო 2014 წლის დონეზე 20.5%-ით ნაკლებია.

2018-2025 წლებში ტრანზიტის წილი გაიზარდა 41.6%-დან 57.5%-მდე, ხოლო კონტეინერებით გადაზიდული მოცულობის წილი 9.5%-დან 12.3%-მდე. ტრანზიტული მოცულობის 3.450 მლნ ტონით მატება აღემატება მთლიანი გადაზიდვების წმინდა ზრდას, რადგან დანარჩენი ორი მიმართულების ჯამი შემცირდა. ეს შედეგი ასაბუთებს სატვირთო საქმიანობაში ტრანზიტის წილის გაძლიერებას. კონტეინერიზაციის მაჩვენებელი კი გადაზიდვის ფორმას აღწერს.

2018-2025 წლების ხაზოვანი ტრენდის შეფასებით, საშუალო წლიური ტრენდული მატება 0.559 მლნ ტონაა, დეტერმინაციის კოეფიციენტი 0.680, ხოლო კომპოზიტური საშუალო წლიური ზრდა დაახლოებით 4.1%. დადებითი საერთო ტენდენცია აერთიანებს როგორც ზრდის წლებს, ისე 2022 წლის მაქსიმუმის შემდგომ მერყეობას.

შუა დერეფნის კონკურენტუნარიანობის განხილვა ეფუძნება მიწოდების დროს, სრულ ღირებულებას, რისკსა და საიმედოობას. მარშრუტებს შორის ტექნოლოგიური განსხვავებები განსაზღვრავს სარკინიგზო, საზღვაო, საპორტო და სასაზღვრო ოპერაციების განსხვავებულ კომბინაციებს. საქართველოსთვის პრიორიტეტია ამ მომსახურებების შეთანხმებული ორგანიზება.

კვლევის საფუძველზე რეკომენდებულია მოძრავი შემადგენლობის ტექნიკური მზადყოფნის გაუმჯობესება, სარკინიგზო და საპორტო ინფრასტრუქტურის შეთანხმებული განვითარება, ახალქალაქის კვანძის ეფექტიანი ორგანიზება, ციფრული დოკუმენტბრუნვის ინტეგრაცია და გამჭვირვალე კომერციული პირობების ჩამოყალიბება. ამ ღონისძიებების საერთო მიზანია სატვირთო მომსახურების სტაბილურობა და საქართველოს მონაწილეობა საერთაშორისო მრავალმოდალურ ლოგისტიკურ ქსელებში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. (2026). Goods Transported by Railway [XLSX, საწყისი ერთეული: ათასი ტონა. ფურცლები: Transportation, Transport_Unit]. განახლება: 19.08.2026. https://www.geostat.ge/media/82106/0504EN030102_Goods-Transported-by-Railway.xlsx.
2. საქართველოს რკინიგზა. (2025). სატვირთო გადაზიდვების სტატისტიკური ანგარიში (GR Portal მონაცემები). https://grportal.railway.ge/
3. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. (2024). ტრანსპორტისა და ლოგისტიკის განვითარების სტრატეგია 2024–2030. თბილისი: საქართველოს მთავრობა.
4. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი). (2024). ტრანსპორტი და კომუნიკაციები საქართველოში. https://www.geostat.ge
5. საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველო. (2023). ინფრასტრუქტურული განვითარების ანალიზი საქართველოში. თბილისი.
6. აზიის განვითარების ბანკი. (2021). Railway Sector Assessment for Georgia, გვ. 12-14, ნახ. 2.1-2.3 (საქართველოს რკინიგზის 2014-2018 წლების მონაცემები). https://www.carecprogram.org/uploads/2020-CAREC-Railway-Assessment_GEO_7th_2021-3-4_WEB.pdf
7. საქსტატი. (2026, 4 მარტი). Main Indicators of Railway - 2025, გვ. 2-6 (გადაზიდული ტვირთი, მიმართულებები და 2025 წლის სასაქონლო სტრუქტურა). https://geostat.ge/media/77226/Main-Indicators-of-Railway---2025.pdf
8. World Bank. (2023). The Middle Trade and Transport Corridor: Policies and Investments to Triple Freight Volumes and Halve Travel Time by 2030. https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/middle-trade-and-transport-corridor
9. World Bank. (2024, April 17). 10 Priority Actions That Can Triple Trade in the Middle Corridor by 2030. https://www.worldbank.org/en/brief/2024/04/17/10-priority-actions-that-can-triple-trade-in-the-middle-corridor-by-2030
10. Rodrigue, J.-P. (2024). The Geography of Transport Systems „Transportation and Economic Development“. „Transportation and the Physical Environment“. https://transportgeography.org/contents/chapter3/transportation-and-economic-development/ . https://transportgeography.org/contents/chapter1/transportation-and-space/

რეზიუმე

ნაშრომის მიზანია საქართველოს რკინიგზის სატვირთო გადაზიდვების 2014-2025 წლების დინამიკის შეფასება და ტრანსკასპიური შუა დერეფნის კონკურენტუნარიანობის ფაქტორების სისტემატიზაცია. კვლევა ეფუძნება აზიის განვითარების ბანკის სექტორულ შეფასებას, საქსტატის ოფიციალურ სტატისტიკასა და მსოფლიო ბანკის კვლევებს. გამოყენებულია აღწერითი და შედარებითი ანალიზი, წლიური ცვლილებებისა და სტრუქტურული წილების გამოთვლა და 2018-2025 წლების ხაზოვანი ტრენდის შეფასება. ანალიზმა გამოავლინა სამი ეტაპი: 2014-2018 წლების შემცირება, 2019-2022 წლების ზრდა და 2023-2025 წლების მერყეობა. 2025 წელს მოცულობამ 13.258 მლნ ტონა შეადგინა. იგი 2018 წლის დონეს 32.5%-ით აღემატებოდა და 2014 წლის მაჩვენებელს 20.5%-ით ჩამორჩებოდა. 2018-2025 წლებში გაიზარდა ტრანზიტისა და კონტეინერიზაციის წილები. ხაზოვანი ტრენდის საშუალო

წლიური მატება 0.559 მლნ ტონაა. დასკვნით, ეროვნული სატვირთო საქმიანობის განვითარება დაკავშირებულია მომსახურების სტაბილურობასა და მრავალმოდალურ ინტეგრაციასთან. რეკომენდაციები მოიცავს მოძრავი შემადგენლობის ტექნიკურ მზადყოფნას, სარკინიგზო-საპორტო კოორდინაციას, ციფრულ დოკუმენტბრუნვასა და კომერციული პირობების გამჭვირვალობას.

GEORGIAN RAILWAY FREIGHT DYNAMICS AND THE FACTORS OF TRANS-CASPIAN MIDDLE CORRIDOR COMPETITIVENESS

Zurab Nasaraia
Doctor of Public Administration
Associate Professor, Georgian Technical University

Teimuraz Tvildiani
Candidate of Technical Sciences

Abstract

This article examines Georgian railway freight dynamics in 2014-2025 and systematizes the factors of Trans-Caspian Middle Corridor competitiveness. The study draws on the Asian Development Bank's sector assessment, official Georgian statistics and World Bank research. Methods include descriptive and comparative analysis, calculation of annual changes and structural shares, and estimation of a linear trend for 2018-2025. Three stages are identified: contraction in 2014-2018, growth in 2019-2022 and fluctuations in 2023-2025. Freight volume reached 13.258 million tonnes in 2025, exceeding the 2018 level by 32.5% while remaining 20.5% below 2014. Transit and containerized freight shares increased between 2018 and 2025. The estimated annual linear trend increment is 0.559 million tonnes. The analysis links national freight development with service stability and multimodal integration. Recommendations address rolling stock readiness, rail-port coordination, digital documentation and transparent commercial conditions.

Keywords: Georgian Railways, freight transportation, Middle Corridor, Trans-Caspian route, logistics, transit, competitiveness.

საერთაშორისო კონფლიქტების გეოპოლიტიკური ასპექტები

მარინა იზორია
სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,

გურამ მარხულია
ისტორიის დოქტორი
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

https://doi.org/10.52340/gbsab.2026.59.06

საკვანძო სიტყვები: საერთაშორისო ურთიერთობები, გეოპოლიტიკური კონფლიქტები, აფხაზეთი, სამაჩაბლო, საჰელი, სირია, მალი, აზავადი.

შესავალი

წინამდებარე ნაშრომი გეოპოლიტიკური მეთოდოლოგიის გამოყენებით, აანალიზებს რუსეთსა და საქართველოს შორის მიმდინარე საერთაშორისო გეოპოლიტიკურ ომებს აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონში, რუსეთის ომს უკრაინის წინააღმდეგ, ასევე გეოპოლიტიკურ ომებს სირიასა და ირანში, და კონფლიქტებს აფრიკის რამდენიმე ქვეყანაში, მათ შორის საჰელსა[1] და დასავლეთ აფრიკაში. აქტიური ჯიჰადისტური აჯანყებები და სამოქალაქო ომები მალიში, ნიგერში, ბურკინა - ფასოში, ჩადსა და სხ., რესურსებისა და გავლენისთვის ბრძოლა ადგილობრივ რეჟიმებსა და გარე მოთამაშეებს შორის გადაიზარდა გეოპოლიტიკურ კონფლიქტებში ძალთა შორის.

როგორც ცნობილია, თანამედროვე გეოპოლიტიკური კონფლიქტები ხასიათდება მრავალპოლარობით, ჰიბრიდული ომებით და ტრადიციული საერთაშორისო უსაფრთხოების სისტემების ეროზიით. დიდი სახელმწიფოების გეოპოლიტიკური მიზნები არ აღიარებს ხალხებისა და სახელმწიფოების ცივილიზაციურ ერთიანობას და უარყოფს საერთო ღირებულებებზე დაფუძნებულ სულიერ ერთიანობას. ეს დასკვნები უმნიშვნელოვანესია საერთაშორისო კონფლიქტების დიაგნოსტიკისა და პროგნოზირებისთვის.

ძირითადი ნაწილი

საქართველოსა და რუსეთს შორის გეოპოლიტიკური კონფლიქტი დიდი ხანია მიმდინარეობს და შავი ზღვისა და კავკასიის რეგიონში არსებული დაპირისპირების ნაწილია, სადაც რუსეთისა და დასავლეთის ინტერესები იკვეთება.

კონფლიქტის ფესვები სსრკ-ს დაშლასა და მოსკოვის მიერ მხარდაჭერილ სეპარატისტულ მოძრაობებშია აფხაზეთსა და ე.წ სამხრეთ ოსეთში. რუსეთი დე ფაქტო აკონტროლებს საქართველოს საერთაშორისოდ აღიარებული ტერიტორიის 20%-ს. აფხაზეთისა და ცხინვალის ოკუპაცია პრაქტიკულად რუსეთ საქართველოს

[1] საჰელი - აფრიკაში ტროპიკული სავანის რეგიონია. იგი მოიცავს თორმეტ ქვეყანას და 300 მილიონიან მოსახლეობას (2018წ.). 2014 წლიდან საჰელის სახელმწიფოების ქმედებების კოორდინაციისთვის შეიქმნა საერთაშორისო რეგიონული ჯგუფი, „საჰელის ხუთეული“. მასში შედიან ბურკინა ფასო, მავრიტანია, მალი, ნიგერი და ჩადი. 2024 წელს ბურკინა ფასო, მალი და ნიგერი შეუერთდნენ საჰელის სახელმწიფოების კონფედერაციას.

პირველი - 1992-1993 წლების ომის შედეგად მოხდა.

რუსეთ-საქართველოს მეორე ომი დაიწყო 2008 წლის 8 აგვისტოს, ცხინვალის რეგიონის კონფლიქტის ზონაში ვითარების ესკალაცია რუსეთის რეგულარული ჯარის პროვოკაციით დაიწყო, რასაც მოჰყვა ქართული შენაერთების კონტრშეტევა და ცხინვალში ქართული ჯარების შესვლა. გაგრძელდა რუსეთის პირდაპირი სამხედრო ჩარევა. კონფლიქტი რუსეთის მიერ ე.წ. სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აღიარებით და თბილისსა და მოსკოვს შორის დიპლომატიური ურთიერთობების გაწყვეტით დასრულდა.

აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის ადმინისტრაციულ საზღვრებზე საქართველოს დანარჩენ ნაწილთან რუსეთი აგრძელებს სამხედრო გაძლიერებას და მავთულხლართებისა და ღობეების აღმართვას.

2011 წლის ნოემბერში რუსეთის პრეზიდენტმა დიმიტრი მედვედევმა გაამხილა 2008 წლის აგვისტოში რუსეთის მიერ საქართველოში შეჭრის რეალური მოტივი. ამ მოტივს თითქმის არაფერი ჰქონდა საერთო თავდაპირველად გაცხადებულ მიზანთან, რომელიც აფხაზეთისა და ე.წ. სამხრეთ ოსეთის მოსახლეობის საქართველოს მიერ გენოციდისგან გადარჩენას გულისხმობდა. 2011 წლის 21 ნოემბერს, ჩრდილოეთ ოსეთის დედაქალაქ ვლადიკავკაზში დისლოცირებულ სამხრეთ სამხედრო ოლქის 58-ე არმიის შტაბ-ბინაში სიტყვით გამოსვლისას მედვედევმა განაცხადა: „2008 წელს რომ დავყოვნებულიყავით, გეოპოლიტიკური სიტუაცია განსხვავებული იქნებოდა და ჩრდილოატლანტიკურ ალიანსში ხელოვნურად ჩათრეული ქვეყნების რიცხვი, სავარაუდოდ, ისევ იქ იქნებოდა“. და საქმე იმაში არ არის, რომ მედვედევს ეს საკითხი შემთხვევით წამოსცდა - მან ეს საკითხი იმავე დღეს, როსტოვში, ჟურნალისტების კითხვებზე პასუხის გაცემისას უფრო დააზუსტა. იქ მან ნათლად დაადასტურა ის, რაც ვლადიკავკაზში თქვა: „მე დღეს უკვე ვისაუბრე სამხედროებთან და გეტყვით, რომ მე მჯერა, რომ ეს, რა თქმა უნდა, ძალიან რთული ფურცელი იყო რუსეთის უახლეს ისტორიაში, მაგრამ, სამწუხაროდ, აბსოლუტურად აუცილებელი. და იმ ფაქტმა, რომ რუსეთი ასე მკაცრად იქცეოდა მაშინ, საბოლოოდ უზრუნველყო სიტუაცია, როდესაც გარკვეული სირთულეების მიუხედავად, ჩვენს გარშემო სიტუაცია ახლა უფრო მშვიდია, ვიდრე იყო... ჩვენ უბრალოდ დავამშვიდეთ ჩვენი ზოგიერთი მეზობელი და ვაჩვენეთ, რომ ისინი სწორად უნდა მოიქცნენ როგორც რუსეთთან, ასევე მეზობელ პატარა სახელმწიფოებთან მიმართებაში. ხოლო ჩვენი ზოგიერთი პარტნიორისთვის, მათ შორის ჩრდილოატლანტიკური ალიანსისთვის, ეს იყო სიგნალი იმისა, რომ, ბოლოს და ბოლოს, ალიანსის გაფართოებაზე გადაწყვეტილების მიღებამდე, უნდა ვიფიქროთ გეოპოლიტიკურ სტაბილურობაზე. სწორედ აქ ვხედავ მე 2008 წელს მომხდარი მოვლენების მთავარ გაკვეთილებს“.

მედვედევის გამოსვლამ უბრალოდ დაადასტურა ის, რასაც დასავლელი დამკვირვებლების უმეტესობა ეჭვობდა, მაგრამ დიდწილად არ აღიარებდა: რუსეთის ომი საქართველოს წინააღმდეგ ნაკარნახევი იყო არა აფხაზი ან ოსი ხალხის სიყვარულით არამედ ამ სამარცხვინო აქტით ის ცდილობდა მოეგვარებინა თავისი გეოპოლიტიკური მიზნები და არდაეშვა ნატოს გაფართოება.

ცხადი იყო, რომ რუსებმა ნატოს გაფართოების შესაზღუდად ძალის გამოყენება გადაწყვიტეს და ყოფილი პრეზიდენტი მედვედევი ამ მიზნის მიღწევას თავისი პრეზიდენტობის მწვერვალად მიიჩნევს. დასავლელმა მოკავშირეებმა ვერ უპასუხეს რუსეთის სათანადოთ და მოსკოვს ფარულად მისცეს პროდასავლური საქართველოს ტერიტორიების ოკუპაციის უფლება.

რუსეთის დაუსჯელობამ საერთაშორისო ურთიერთობებში უბიძგა მას ახალი ომისთვის უკრაინის წინააღმდეგ. უკრაინაში ომის გეოპოლიტიკური ფესვები

დაკავშირებულია სსრკ-ის დაშლის შემდგომ მოვლენებთან, რუსეთის იმპერიულ ხედვასა და უკრაინის დამოუკიდებლობისა და დასავლეთთან ინტეგრაციის სურვილთან.

1991 წელს საბჭოთა კავშირის დაშლამ აღმოსავლეთ ევროპის ახალი რუკა შექმნა. ისტორიკოსები, როგორიცაა სერგეი პლოხი, ომს ახასიათებენ, როგორც რუსეთის იმპერიის დაშლის გაგრძელებას, რომელიც 1917–1918 წლებში დაიწყო. უკრაინის დამოუკიდებლობამ მოსკოვს წაართვა მთავარი გეოპოლიტიკური, ეკონომიკური და დემოგრაფიული რესურსი, რომლის გარეშეც რუსეთის, როგორც დიდი მსოფლიო ძალაუფლების სახელმწიფო ვერ იქნებოდა.

რუსეთის ხელმძღვანელობა ნატოს და ევროკავშირის აღმოსავლეთისკენ გაფართოებას ეგზისტენციალურ საფრთხედ და ცივი ომის დასრულებისას დადებული ჯენტელმენურ შეთანხმებების დარღვევად მიიჩნევდა.

კრემლის გეოპოლიტიკურ სურათში უკრაინა აღიქმებოდა არა როგორც სუვერენული სახელმწიფო საკუთარი დამოუკიდებელი იდენტობით, არამედ როგორც ბუფერული ზონა რუსეთსა და ნატოს შორის. უკრაინის დასავლეთის ორბიტაზე გადასვლა (ევროკავშირისა და ნატოსკენ მისი კურსის კონსოლიდაცია) სტრატეგიულ დამარცხებად აღიქმებოდა. „რუსული სამყაროს“ იდეოლოგია და უკრაინულ სუბიექტურობას უარყოფა. რუსეთის ხელმძღვანელობის იდეოლოგიური პრინციპები აგებული იყო რუსებისა და უკრაინელების ისტორიული ერთიანობის კონცეფციაზე, სრულფასოვანი უკრაინული ეროვნული იდენტობის უარყოფასა და უკრაინის გეოპოლიტიკურ სივრცის რუსეთის სფეროში დაბრუნების სურვილზე. 2014 წელს სტატუს ქვოს ძალის გამოყენებით შეცვლის მცდელობა (ყირიმის ანექსია, დონბასის კონფლიქტი) და 2022 წელს სრულმასშტაბიანი შეჭრა დაკარგული იმპერიული გავლენის აღდგენის სამხედრო მცდელობით დაგვირგვინდა.

ამერიკის შეერთებული შტატებისა და ევროკავშირისთვის უკრაინის მხარდაჭერა ლიბერალური, წესებზე დაფუძნებული საერთაშორისო წესრიგის შენარჩუნებისა და რევიზიონისტული ძალების შეკავების საკითხად იქცა.

სირიის კრიზისი თანამედროვე გლობალური პოლიტიკის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ფენომენად იქცა. ხელოვნურად შექმნილი და პროვოცირებული გარეშე ჩარევით, ანგლო-საქსური ლიბერალური ღირებულებების ღირსებების ქებისა და გარკვეული გარე და შიდა აქტორების ინტერესებიდან გამომდინარე დემოკრატიული რეფორმების აუცილებლობის საბაბით, ის რუტინული შიდა პოლიტიკური კონფლიქტიდან - მთავრობასა და ოპოზიციას შორის და პირისპირებიდან - გლობალურ, საერთაშორისო გეოპოლიტიკურ ომში გადაიზარდა.

2010 წლიდან ტუნისში, რეგიონის ერთ-ერთ ყველაზე სტაბილურ და ეკონომიკურად აყვავებულ ქვეყანაში, დაწყებული საპროტესტო აქციებით, არაბულმა გაზაფხულმა მოიცვა თანაბრად აყვავებული ლიბია და ეგვიპტე, დაამხო მუამარ კადაფისა და ჰამიდ მუბარაქის რეჟიმები. იემენმა, ტრადიციულად რეგიონის ერთ-ერთ ყველაზე არასტაბილურ სახელმწიფომ, ასევე განიცადა დემოკრატიზაცია. ცხადია, რომ ყველა ამ ქვეყანაში შეიარაღებული გადატრიალებები ერთი და იგივე სცენარით განხორციელდა, რაც მიუთითებს, რომ ამ მოვლენების ინიციატორები და ორგანიზატორები, დროში და სივრცეში გამოყოფილი, ერთი და იგივე პირები და ორგანიზაციები იყვნენ. აღსანიშნავია, რომ ერთადერთი ქვეყანა, სადაც არაბული გაზაფხულის რევოლუციას არ მიეცა უფლება მომხდარიყო, იყო ბაჰრეინის სამეფო, სადაც მეზობელმა ქვეყნებმა (საუდის არაბეთი და არაბთა გაერთიანებული საამიროები) ჯარები განალაგეს.

განათლებული საზოგადოება, არც შეერთებულ შტატებში და არც იმ ქვეყნებში,

რომლებმაც თავი მის მოკავშირედ გამოაცხადეს, სულაც არ შეშფოთებულა იმ ფაქ-ტით, რომ ყველა ამ დემოკრატიული რეფორმის წინა პლანზე ამერიკის მიერ მხარდაჭერილი ორი შუა საუკუნეების მონარქია - კატარი და საუდის არაბეთი იდგა. სწორედ ამ ორმა ქვეყანამ დააფინანსა, აღჭურვა შეიარაღებით და უზრუნველყო გადატრიალებების ინფორმაციული და დიპლომატიური მხარდაჭერა. საბოლოო ჯამში, სწორედ მათ მოიმკეს ყველაზე დიდი დივიდენდები წამყვან არაბულ ქვეყნებში რეჟიმების დაშლისგან. არაბულ სამყაროში დიდი ხნის მარგინალიზებულმა ყატარმა და საუდის არაბეთმა მოულოდნელად ლიდერის პოზიციები დაიკავეს არაბული სახელმწიფოების ლიგაში (LAS). ტუნისში, ლიბიაში, ეგვიპტესა და სხვა ქვეყნებში გამარჯვებული „არაბული რევოლუციის“ წარმატებით გამხნევებულმა შეერთებულმა შტატებმა და მისმა მოკავშირეებმა ახლო აღმოსავლეთის საკითხი საბოლოოდ გადაწყვიტეს „გათიშე და იბატონე“ პრინციპის გამოყენებით. სწორედ ეს ექსპანსიონისტური ლოგიკა განსაზღვრავს ამ რეგიონში პოლიტიკური პროცესების ამჟამინდელ სპეციფიკას.

თავად სირიაში „არაბული გაზაფხული“ სირიის ქალაქ დარააში სკოლის კედლებზე წარწერით დაიწყო. 2011 წლის გაზაფხულზე, ტუნისიდან და ეგვიპტიდან ახალი ამბების ნახვის შემდეგ, საშუალო სკოლის მოსწავლეებმაც დაწერეს: „ჩვენ რეჟიმის შეცვლა გვინდა“. ისინი წინასწარი პატიმრობის იზოლატორში მოათავსეს, მთელი ქალაქი გამოვიდა მათი გათავისუფლების მოთხოვნით, პოლიციამ ცეცხლი გახსნა და მთელი ქვეყანა საპროტესტო აქციებმა მოიცვა. ამ ინციდენტის უმნიშვნელოობა, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა კონფლიქტს, რომელიც ახლა გლობალური გახდა, გასაოცარია. უბრალო ხულიგნობამ, რომელიც, რა თქმა უნდა, სამართალდამცავ ორგანოებს უნდა შეეჩერებინათ, საბოლოოდ ფართომასშტაბიან კონფლიქტამდე მიგვიყვანა, რომელმაც, გაეროს მონაცემებით, 2015 წლის 1 ივნისის მონაცემებით, 220 000 ადამიანი იმსხვერპლა და 840 000-ზე მეტი დაშავდა. გარდა ამისა, 4 მილიონი სირიელი ლტოლვილი გახდა, ხოლო 7.6 მილიონი იძულებით გადაადგილებულია. საერთო ჯამში, ამჟამად დაახლოებით 12 მილიონი ადამიანი საჭიროებს ჰუმანიტარულ დახმარებას. ეს იმის მიუხედავად ხდება, რომ სირიის კრიზისამდელი მოსახლეობა დაახლოებით 20 მილიონს შეადგენდა. ვერ ვიტყვით, რომ ეს იმიტომ მოხდა, რომ ამერიკელ პოლიტიკურ სტრატეგებს ეს სჭირდებოდათ და ისინი სირიის დემოკრატიზაციის საბაბს ეძებდნენ და იპოვეს სკოლის კედლებზე ბავშვების მიერ დაწერილი ტექსტით, სხვა საბაბი აუცილებლად მოიძებნებოდა, რადგან სირიის ბედი შეერთებულმა შტატებმა და მისმა მოკავშირეებმა ამ მოვლენებამდე დიდი ხნით ადრე გადაწყვიტეს.

მიუხედავად იმისა, რომ მალი 2012 წლამდე დასავლეთ აფრიკაში დემოკრატიისა და სტაბილურობის ბასტიონად ითვლებოდა, შემდგომში იგი მრავალი სამხედრო გადატრიალების ადგილად იქცა. კონფლიქტი ქვეყნის ჩრდილოეთ ნაწილში მცხოვრებ ტუარეგებსა[1] და სამხრეთის მცხოვრებ მოსახლეობას შორის საკმაოდ დიდხანს მწიფდებოდა. დიდი ხნის განმავლობაში ბამაკოს მთავრობა უგულებელყოფდა ტუარეგების მოთხოვნებს. შედეგად, ამ დაძაბულობამ ამ უკანასკნელთა კონსოლი-დაცია გამოიწვია. ჯერ კიდევ 1960-იან წლებში მათ ცენტრალური მთავრობის წინააღმდეგ აჯანყებები მოაწყვეს, მაგრამ 1994 წლის სამშვიდობო შეთანხმების წყალობით, ქვეყანა შედარებით დასტაბილურდა. თუმცა, დაძაბულობა დროდადრო მაინც იჩენდა თავს.

[1] ტუარეგები — ბერბერთა მოდგმის ხალხი ტრადიციული მომთაბარე ცხოვრების წესით. ძირითადად სახლობენ საჰარის მალისა და ნიგერის ტერიტორიებზე. 2012 წლის აპრილში, მალიში საკუთარი არაღიარებული სახელმწიფოს — აზავადის დაარსება გამოაცხადეს.

მშვიდობიანი თანაარსებობის პერიოდში მალის ჩრდილოეთსა და სამხრეთს შორის განვითარება არათანაბარი იყო. სამხრეთი ეკონომიკური განვითარებით მნიშვნელოვნად უსწრებდა ჩრდილოეთს. ჩრდილოეთის ქალაქები განუვითარებელი იყო და რესურსების ნაკლებობას განიცდიდა. ტუარეგებმა სამართლიანად მოითხოვეს, რომ ცენტრალურ მთავრობას ეროვნული შემოსავალი გადაენაწილებინა და ჩრდილოეთის განვითარებაში ინვესტიცია ჩაედო. მალის მთავრობა ყველანაირად ცდილობდა არათუ ამ ამოთხოვნების დაკმაყოფილებას, არამედ ტუარეგების საცხოვრებელი პირობების უფრო გაუარესებას და რეგიონში ყველა წინააღმდეგობასა და აჯანყებას ახშობდა.

2008 წლის წარუმატებელი აჯანყების შემდეგ, მალიდან ჩამოსულმა ბევრმა ეთნიკურმა ტუარეგმა თავშესაფარი ლიბიაში ჰპოვა. შემდგომში ისინი კადაფის მხარეს დაქირავებულებად იბრძოდნენ. თუმცა, მალევე ისინი ლიბიაშიც არასასურველი გახდნენ და ბევრი მათგანი მალიში დაბრუნდა, სადაც შეუერთდა „ალ-ქაიდას ისლამურ არმიას“ და 2011 წლის ოქტომბერში ჩამოაყალიბა ახალი „ეროვნული მოძრაობა აზავადის განთავისუფლებისთვის“.

ამგვარად, მალიში ტუარეგების აჯანყებას მხარს უჭერდა რადიკალური ისლამური დაჯგუფებების ფართო სპექტრი, რომლებმაც ეს რეგიონში გავლენის გაფართოებისა და შარიათის კანონზე დაფუძნებული სახელმწიფოს აშენების შესაძლებლობად მიიჩნიეს. უბედურება ისაა, რომ ამ სამოქალაქო დაპირისპირებას თავის გეოპოლიტიკური მოკავშირეები ყავს, რომლებსაც თავიანთი მიზნები გააჩნიათ და დარწმუნებით შეგვიძლია განვაცხადოთ რომ აჯანყებულთა ინტერესები საერთოდ არ აინტერესებთ.

ნიგერში მიმდინარე კონფლიქტი წარმოადგენს მრავალშრიან უსაფრთხოებისა და პოლიტიკურ კრიზისს, რომელიც აერთიანებს ჯიჰადისტურ ამბოხებებს, სამხედრო გადატრიალებებსა და რეგიონულ გეოპოლიტიკურ დაპირისპირებას. ქვეყანაში ვითარება განსაკუთრებით მას შემდეგ გამწვავდა, რაც 2023 წლის ივლისში სამხედრო ხუნტამ დემოკრატიულად არჩეული პრეზიდენტი დაამხო და დასავლეთთან სამხედრო თანამშრომლობა შეწყვიტა. 2023 წლის სამხედრო გადატრიალება. გენერალმა აბდურაჰამანე ტიანიმ დაამხო პრეზიდენტი მოჰამედ ბაზუმი, შეაჩერა კონსტიტუცია და ძალაუფლება სამხედრო საბჭოს გადასცა. წლის 28-29 აგვისტოს დედაქალაქ ნიამეიში სამხედროების ნაწილმა ხუნტის წინააღმდეგ ამბოხი წამოიწყო, რისი მიზეზიც ჯიჰადისტებთან ბრძოლაში განცდილი მძიმე დანაკარგები და შეუსრულებელი დაპირებები გახდა. სამთავრობო ძალებმა ამბოხი რუსული „აფრიკული კორპუსისა“ და ალჟირის ავიაციის მხარდაჭერით ჩაახშეს.

ნიგერის ტერიტორიაზე მთავარ საფრთხეს „ისლამური სახელმწიფო საჰელში“ „ალ-ქაიდასთან“ დაკავშირებული და „ბოკო ჰარამის“ განშტოებები ქმნიან. ყველაზე მძიმე შეტაკებები დასავლეთით, ტილაბერის რეგიონში (მალი-ბურკინა-ფასოს საზღვართან) და სამხრეთ-აღმოსავლეთით, დიფას რეგიონში (ჩადის ტბის აუზში) მიმდინარეობს. 2026 წლის განმავლობაში შეიარაღებულმა დაჯგუფებებმა არაერთი კოორდინირებული იერიში მიიტანეს სამხედრო ბაზებსა და აეროპორტებზე, მათ შორის ტაჰუას აეროპორტსა და სასაზღვრო პუნქტებზე, რასაც ათობით სამხედროსა და მშვიდობიანი მოქალაქის სიცოცხლე ემსხვერპლა. ხუნტამ ქვეყნიდან გააძევა ფრანგული და ამერიკული სამხედრო კონტინგენტები, დატოვა დასავლეთ აფრიკის ქვეყნების ეკონომიკური გაერთიანება და მალისა და ბურკინა-ფასოსთან ერთად შექმნა „საჰელის სახელმწიფოთა ალიანსი“. პარალელურად, ნიგერმა გააღრმავა სამხედრო კავშირები რუსეთთან და ალჟირთან. ნიგერმა დატოვა ჩადის ტბის აუზის მრავალეროვნული სამუშაო ჯგუფი, რამაც რეგიონული ანტიტერორისტული

კოორდინაცია შეასუსტა. 2026 წლის ოქტომბერში კი ურთიერთობა მკვეთრად დაიძაბა ჩადთან, რომელიც ნიამეიმ აგადესის რეგიონში დრონებით თავდასხმის განხორციელებაში დაადანაშაულა. მიმდინარე ძალადობისა და კლიმატური კრიზისის გამო, ქვეყანაში იძულებით გადაადგილებულ პირთა რაოდენობამ 1 მილიონს გადააჭარბა, ხოლო მხოლოდ 2026 წლის პირველ რვა თვეში 289 000-ზე მეტი ადამიანი გახდა იძულებული საცხოვრებელი დაეტოვებინა. გაეროს ჰუმანიტარულ საქმეთა კოორდინაციის ოფისის მონაცემებით, ქვეყნის მოსახლეობის დაახლოებით 3 მილიონი ადამიანი გადაუდებელ ჰუმანიტარულ დახმარებას საჭიროებს. ცხადია აქ ერთი გეოპოლიტიკური ძალა ცდილობს ებრძოლოს მეორე ძალას სხვისი ხელით.

ბურკინა-ფასოში მიმდინარე შეიარაღებული კონფლიქტი 2015 წლიდან დაწყებული მწვავე კრიზისია, რომელშიც ქვეყნის სამხედრო ხელისუფლება და მისი მოკავშირეები ალ-ქაიდასა და ისლამურ სახელმწიფოსთან (ISIS) დაკავშირებულ ჯიჰადისტურ დაჯგუფებებს ებრძვიან. ომმა უკვე 25,000-ზე მეტი ადამიანის სიცოცხლე იმსხვერპლა, ხოლო 2 მილიონზე მეტი მოქალაქე იძულებით გადაადგილებულ პირად.

ბრძოლა ქვეყნის ტერიტორიის დიდ ნაწილზე, განსაკუთრებით კი ჩრდილოეთ და აღმოსავლეთ რეგიონებში მიმდინარეობს. ბურკინა-ფასოს არმიას ეხმარება სახალხო მოხალისეთა გასამხედროებული დაჯგუფება (VDP), რომელშიც ათიათასობით სამოქალაქო პირია მობილიზებული. სამხედრო მხარდაჭერას უზრუნველყოფს რუსული „აფრიკული კორპუსი“ (ყოფილი „ვაგნერი“) და მეზობელი ქვეყნების გაერთიანება.

მთავარი მოწინააღმდეგეები არიან ალ-ქაიდასთან დაკავშირებული კოალიცია JNIM და დიდ საჰარაში მოქმედი ისლამური სახელმწიფო (IS-Sahel). ისინი აკონტროლებენ ქვეყნის ტერიტორიის დაახლოებით 30-40%-ს და ბლოკადაში აქცევენ მთელ რიგ ქალაქებს. უსაფრთხოების კრიზისმა ქვეყანაში მწვავე პოლიტიკური არასტაბილურობა გამოიწვია. 2022 წელს ბურკინა-ფასოში ორი სამხედრო გადატრიალება მოხდა. მეორე გადატრიალების შედეგად ხელისუფლებაში ახალგაზრდა ოფიცერი, კაპიტანი იბრაჰიმ ტრაორე მოვიდა, რომელმაც ტერორიზმის სწრაფი დამარცხების პირობა დადო.

2024 წელს ხუნტამ გარდამავალი პერიოდი 2029 წლამდე გაახანგრძლივა. 2026 წელს ხელისუფლებამ აკრძალა ყველა პოლიტიკური პარტია, დახურა ასობით არასამთავრობო ორგანიზაცია და მკაცრად შეზღუდა უცხოური მედიის მუშაობა.

იბრაჰიმ ტრაორეს მმართველობის პირობებში ქვეყანამ საგარეო კურსი რადიკალურად შეცვალა. ხუნტამ ქვეყნიდან გააძევა ფრანგული სამხედრო კონტინგენტი და შეწყვიტა უსაფრთხოების სფეროში დასავლეთთან თანამშრომლობა. 2025 წლის იანვარში ბურკინა-ფასომ ოფიციალურად დატოვა დასავლეთ აფრიკის ქვეყნების ეკონომიკური გაერთიანება (ECOWAS).ბურკინა-ფასომ, მალიმ და ნიგერმა შექმნეს სამხედრო-პოლიტიკური კონფედერაცია და მჭიდრო სამხედრო კავშირი დაამყარეს რუსეთთან. ცხადია რუსეთი ცდილობს აჩვენოს სხვა გეოპოლიტიკურ ძალებს რომ მისი ჩამოწერა ჯერ ადრეა და მიუხედავად სირიაში მარცხისა, ჯერ კიდევ შესწევს ძალა საკმაოდ დიდი როლი შეასრულოს აფრიკის კონტინენტზე გადატრიალებებსა თუ გეოპოლიტიკურ ომებში.

ლიტერატურა:

[1].მარინა იზორია. გეოპოლიტიკა და საერთაშორისო ურთიერთობების საკითხები.

თბ., 2023, გვ.8 და შემ.
[2]. Guram Markhulia. Geohistory and Geopolitics Around the War in Ukraine
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «THE CAUCASUS AND THE WORLD», Mar 3, 2023
[3]. Гурам Мархулия США и Россия в геополитической борьбе за Южный Кавказ , INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «THE CAUCASUS AND THE WORLD», Mar 3, 2023
[4]. Marina Izoria .The Middle East in the Geopolitics of Saudi Arabia. INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «THE CAUCASUS AND THE WORLD», Mar 3, 2023

THE GEOPOLITICAL ASPECT OF INTERNATIONAL CONFLICTS

Marina Izoria
Sokhumi state University
Guram Markhulia
Doctor of History, Associate Professor Sokhumi state University (Georgia)

RESUME

This article employs a geopolitical methodology to analyze contemporary international geopolitical conflicts, including those involving Russia and Georgia (in Abkhazia and the Tskhinvali region) and Russia's war against Ukraine. It also examines geopolitical conflicts in Syria and Iran, as well as conflicts across Africa—specifically in the Sahel and West Africa—where active jihadist insurgencies, rebellions, and civil wars (in Mali, Niger, Burkina Faso, Chad, and elsewhere) have evolved from struggles for resources and influence between local regimes and external actors into geopolitical conflicts between major powers.

Modern geopolitical conflicts are characterized by multipolarity, the hybrid nature of warfare, and the erosion of traditional international security systems.The geopolitical objectives of major states often disregard the civilizational unity of peoples and nations, rejecting the notion of spiritual cohesion rooted in shared values; these conclusions are of critical importance for diagnosing and forecasting international conflicts.

Humanity has contended with conflict since its very inception. Throughout history, disputes and wars have erupted between tribes, cities, nations, and blocs of states. In the contemporary world, conflict is an inherent feature of international relations. Many present-day international conflicts—such as those in Eastern Europe, the Balkans, Central and South Asia, the Persian Gulf, and the Middle East—are clearly linked to the historical trajectory of our own nation, its security and territorial integrity, and its present and future. Developing theoretical foundations and a normative model for the study of international conflict remains one of the pressing fundamental challenges within political science. Research in this field also contributes to the development of precise methods for conflict resolution and provides valuable insights into the genesis of wars.

The importance of a scholarly understanding of international conflicts stems from the dangers and severe consequences associated with these political phenomena. International conflicts destabilize society—both within individual nation-states and at the interstate level—foster violence, and can plunge the entire system of international relations into a profound crisis.

Wars represent the most significant form of international conflict in terms of both scale and social impact. The 20th century saw two world wars, more than 200 smaller-scale wars, numerous local military conflicts, and clashes rooted in ethnic, racial, or religious differences. Together, these events claimed approximately 300 million human lives. The advancement of military technology has equipped armies to such an extent that humanity has reached a critical threshold—a point beyond which a final, total conflict could lead to nuclear self-destruction.

Current trends within the international system suggest that, for the foreseeable future, local and regional conflicts of varying scale and intensity will remain the most likely form of resolving territorial, ethnonational, religious, economic, and other disputes through the use of force. This alone compels the global community to exert maximum effort toward preventing conflicts of any kind. Furthermore, there remains the even greater danger that local wars could escalate into global ones—a risk rooted in the complex and multifaceted web of economic and political interests that major powers maintain in every corner of the globe.

Given this political landscape, the importance of forecasting international conflicts becomes paramount, and, consequently, the responsibility of political scientists to society regarding these forecasts grows significantly. If the emergence of a conflict situation in any part of the world can be foreseen in advance, it is possible to prevent the conflict—and all its grave consequences—from ever occurring. However, such forecasting requires a prior, in-depth study of the nature, foundations, and patterns of development of international conflicts. Consequently, scientific research in this area is more relevant now than ever before.

.

Keywords: International relations, geopolitical conflicts, Abkhazia, Samachablo, the Sahel, Syria, Mali, Azawad.

კორუფციის პრევენციის აუდიტორული მექანიზმების სისტემური ანალიზი და გამოწვევები საქართველოს ბიზნეს სექტორში

დალი სოლოღაშვილი
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი, პროფესორი
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ORCID: 0000-0001-7214-2903

ამირან კილაძე
ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორანტი
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ORCID: 0009-0004-3355-6264

https://doi.org/10.52340/gbsab.2026.59.07

საკვანძო სიტყვები: კორუფციის პრევენცია, შიდა აუდიტი, კორპორაციული მართვა, ტრანზაქციული ხარჯები, საქართველოს ბიზნეს სექტორი, COSO ჩარჩო.

შესავალი

თანამედროვე გლობალურ ეკონომიკაში კორუფცია აღიარებულია ერთ-ერთ ყველაზე კომპლექსურ და სტრუქტურულ გამოწვევად, რაც ხელს უშლის ეკონომიკურ განვითარებას,ამცირებსინსტიტუციურნდობასდაამახინჯებსსაბაზროკონკურენციას. ბიზნეს სფეროში კორუფციას გააჩნია როგორც აქტიური, ასევე პასიური ფორმები, რაც იწვევს რესურსების არაეფექტურ განაწილებას, ტრანზაქციული ხარჯების ზრდას და კომპანიების კონკურენტუნარიანობის შემცირებას.

საქართველოს კონტექსტში, გასულ ათწლეულებში გატარებული მნიშვნელოვანი ანტიკორუფციული რეფორმების მიუხედავად, კერძო სექტორი კვლავ დგას სერიოზული გამოწვევების წინაშე, განსაკუთრებით შიდა კონტროლისა და დამოუკიდებელი აუდიტის ინტეგრაციის მიმართულებით. არაფორმალური ურთიერთობების ჭარბი გავლენა, კორპორაციული მართვის სუსტი ტრადიციები, ინტერესთა კონფლიქტები ქმნის ისეთ გარემოს, სადაც კორუფციული რისკების პრევენცია განსაკუთრებულ პრაქტიკულ და სამეცნიერო აქტუალურობას იძენს.

კვლევის მიზანი

წინამდებარე კვლევის მთავარ მიზანს წარმოადგენს საქართველოს ბიზნეს სფეროში კორუფციის აუდიტირული მექანიზმების ეფექტიანობის სისტემური ანალიზი, არსებული ბარიერების და გამოწვევების იდენტიფიცირება, ასევე საერთაშორისო პრაქტიკაზე დაყრდნობით პრაქტიკული რეკომენდაციების შემუშავება.

კვლევის კითხვები

- როგორ აისახება თეორიული მოდელები ბიზნეს სექტორში კორუფციის წარმოშობასა და დინამიკაზე?
- რა მექანიზმებით ახდენს კორუფცია ტრანზაქციული ხარჯების ზრდას და

როგორ აზიანებს ბიზნეს გარემოს, ინვესტიციებსა და კონკურენციას?

- რა როლს ასრულებენ გარე, შიდა და სასამართლო-საექსპერტო აუდიტი კორუფციის პრევენციასა და ადრეულ გამოვლენაში?
- რა თავისებურებები და გამოწვევები ახასიათებს საქართველოს ბიზნეს სექტორს აუდიტორული და შესაბამისობის სისტემების იმპლემენტაციის კუთხით?
- ადგილობრივი ემპირიული კვლევების და საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინებით, რა უნდა გაკეთდეს ბიზნეს სექტორში ანტიკორუფციული აუდიტის გაძლიერებისათვის?

კვლევის მეთოდოლოგია

კვლევა ეფუძნება სისტემურ და თვისობრივ ანალიტიკურ მეთოდოლოგიას:

თეორიული და კონცეპტუალური ანალიზი: კორუფციის ეკონომიკური და ინსტიტუციური თეორიების დეტალური განხილვა (Jensen & Meckling, 1976; Krueger, 1974; Klitgaard, 1988; Rose-Ackerman, 1999).

კომპარატივული (შედარებითი) ანალიზი: აშშ-ის (FCPA), გაერთიანებული სამეფოს (UK Bribery Act), სკანდინავიური ქვეყნების და სინგაპურის ანტიკორუფციული მოდელების შედარება საქართველოსთან.

სისტემური და სტრუქტურული ანალიზი: შიდა კონტროლი მოდელების (COSO ჩარჩო, SOX) ფუნქციური შეფასება კორპორაციული მართვის ჭრილში.

მონაცემთა ტრიანგულაცია: საერთაშორისო ინდექსების (Transparency International - CPI, World Bank WGI) და არსებული სამეცნიერო ლიტერატურის სინთეზი, მათ შორის ადგილობრივი კვლევების ჩართულობით (Sologashvili & Udesiani, 2017; 2021; 2026).

ძირითადი ნაწილი

კორუფცია წარმოადგენს მრავალფაქტორიან ინსტიტუციურ და სოციალ-ეკონომიკურ ფენომენს, რომელიც განისაზღვრება, როგორც დისკრეციული ძალაუფლების ბოროტად გამოყენება პირადი ან ჯგუფური სარგებლის მიღების მიზნით. ასევე კორუფცია განიხილება, ბაზრის ჩავარდნის სპეციფიკურ ფორმად, რაც წარმოშობს რესურსების არაეფექტურ განაწილებას, ფასებით მანიპულირებას და საბაზრო ეკონომიკის დამახინჯებას.

ბიზნეს სექტორში კორუფცია კლასიფიცირდება:

ფუნქციური დაყოფის მიხედვით:

აქტიური კორუფცია: ეკონომიკური აგენტის მიერ უკანონო სარგებლის დაპირება, შეთავაზება ან გადაცემა გადაწყვეტილების მიმღები პირისათვის.

პასიური კორუფცია: უკანონო სარგებლის მოთხოვნა, დათანხმება ან მიღება გადაწყვეტილების მიღების, შეცვლის ან რაიმე ქმედების განხორციელების, თავის შეკავების სანაცვლოდ.

ფუნქციური დაყოფის მიხედვით: ინდივიდუალური, ორგანიზაციული და სისტემური დონეები.

ფორმებით: ქრთამი, ინტერესთა კონფლიქტი, უკანონო საკომისიოები, თაღლითობა, შიდა ინფორმაციის უკანონო გამოყენება და აქტივების გაფლანგვა/მითვისება.

თეორიული მოდელები და ანალიტიკური ჩარჩოები:

- **აგენტ-პრინციპალის თეორიას** - ჯენსენისა და მეკლინგის (Jensen & Meckling, 1976) მიერ შემუშავებული კონცეფციის თანახმად, კორპორაციულ სექტორში თაღლითობის და კორუფციის საწყისი წერტილი არის პრინციპალსა (კომპანიის აქციონერი ან მესაკუთრე) და აგენტს (მენეჯერი ან თანამშრომელი) შორის არსებული ასიმეტრიული ინფორმაცია და ინტერესების განსხვავება. აგენტი ფლობს პრინციპალზე მეტ ინფორმაციას, და იმ შემთხვევაში თუ შიდა კონტროლის მექანიზმები სუსტია, აგენტი ცდილობს საკუთარი სარგებლის მაქსიმიზაციას კომპანიის ინტერესების ხარჯზე. აუდიტის მთავარი ფუნქცია კი ამ შემთხვევაში არის სააგენტო ხარჯების შემცირება და ინფორმაციის ასიმეტრიის აღმოფხვრა.
- **ქირის ძიების თეორია** -ან კრუგერის (Krueger, 1974) თეორიის მიხედვით, კორუფციის გარემოში ეკონომიკური აგენტები საკუთარ რესურსებს მიმართავენ არა პროდუქტიულობის, ეფექტიანობის და ინოვაციის გაზრდისაკენ, არამედ უკვე არსებული სიმდიდრეების განაწილებისა და მონოპოლური ქირის მოპოვებისაკენ.
- **კოლექტიური ქმედების თეორია** - მანსურ ოლსონის (Olson, 1965) და მოგვიანებით როთშტეინის (Rothstein, 2011) შრომებში ხაზგასმულია, რომ სისტემური კორუფცია წარმოშობს არა მხოლოდ ინდივიდუალურ მორალურ ჩავარდნას, არამედ იღებს კოლექტიური პრობლემის სახეს. მიუხედავად იმისა, რომ ბიზნესმა იცის კორუფციის დამაზიანებელი ეფექტი ბაზრისათვის, ცალკეულ აგენტებს არა აქვთ სტიმული ცალმხრივად უარი თქვან ქრთამზე. ამ დროს წარმოიშობა მავნე წონასწორობა.
- **კლიტგაარდის ანტიკორუფციული ფორმულას** - რობერტ კლიტგაარდმა (Klitgaard, 1988) კორუფციის სტრუქტურული მიზეზები შემდეგი ფორმულით გამოსახა:

კორუფცია (C) = მონოპოლია (M) + დისკრეცია (D) - ანგარიშვალდებულება (A)

ამ მოდელის მიხედვით, კორუფციის რისკი მაღალია მაშინ, როდესაც ეკონომიკური აგენტი ფლობს მონოპოლიურ და დისკრეციულ უფლებამოსილებებს, შეუძლია გადაწყვეტილება ერთპიროვნულად მიიღოს, ხოლო გამჭვირვალეობა და ანგარიშვალდებულება დაბალ ია. აუდიტორული მექანიზმები პირდაპირ მოქმედებენ ანგარშვალდებულების (A) ზრდაზე და დისკრეციის (D) შეზღუდვაზე. ამ კონტექსტში, სოლოღაშვილი და უდესიანი (Sologashvili & Udesiani, 2026) ხაზს უსვამენ, რომ აუდიტის და ციფრული ბუღალტერიის ინტეგრაცია მკვეთრად ზრდის ანგარიშვალდებულებას და ამცირებს ადამიანურ დისკრეციას, რაც ჭკვიანი მმართველობის დამკვიდრებისა და კორუფციული რისკების პრევენციის ფუნდამენტური წინაპირობაა.

კორუფცია კერძო სექტორში არ წარმოადგენს მხოლოდ სამართლებრივ დარღვევას, არამედ არის ფუნდამენტური ეკონომიკური არაეფექტიანობის წყარო, რაც ამახინჯებს საბაზრო მექანიზმებს, ზრდის ბიზნესის ხარჯებს და აუარესებს საინვესტიციო კლიმატს. კერძოდ:

1. ტრანზაქციული ხარჯების სტრუქტურული ზრდა - რონალდ კოუზისა (Coase, 1960) და ოლივერ უილიამსონის (Williamson, 1985) ტრანზაქციული ხარჯების ეკონომიკურ თეორიაზე დაყრდნობით, კორუფციულ გარემოში კორუფცია მოქმედებს როგორც არაფორმალური „გადასახადი“, შედეგად იზრდება ბიზნეს ოპერაციების განხორციელების სამი ძირითადი კომპონენტი:

- **საინფორმაციო ხარჯები:** რადგან კორუფციული გარიგებები ატარებენ ფარულ და არაფორმალურ ხასიათს, ეკონომიკურ აგენტებს სჭირდებათ დამატებითი რესურსები იმის დასადგენად, ვინ არის რეალურად გადაწყვეტილების მიმღები და რა არის არაფორმალური „გადასახადის“ ოდენობა.
- **მოლაპარაკებების ხარჯები:** არაფარმალური გარიგების მიღწევას სჭირდება ხანგრძლივი და ფარული მოლაპარაკებები. ეს იწვევს მენეჯერული და ფინანსური რესურსების ზრდას.
- **აღსრულების და მონიტორინგის ხარჯები**: კორუფციულ გარიგებებას არ გააჩნია იურიდიული ძალა და მას ვერ დაიცავ ოფიციალური ან სასამართლო გზით. შესაბამისად, მკვეთრად იზრდება ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკები. ბიზნესი იძულებული ხდება გასწიოს დამატებითი ხარჯები არაფორმალური და ფარული პირობების შესრულების მონიტორინგზე.

2. საბაზრო კონკურენციის და ინოვაციების დეფორმაცია. კორუფცია პირდაპირ არღვევს თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებს. თავისუფალ ბაზარზა ბიზნესის წარმატება დამოკიდებულია პროდუქციის ხარისხზე, ოპერაციულ ეფექტიანობაზე და ინოვაციებზე. კორუფციული გარემოში კი უპირატესობას იპოვებს ის, ვისაც გააჩნია უკეთესი არაფორმალური კავშირები (კრონიზმი).

- **უარყოფითი შერჩევის ეფექტი:** კეთილსინდისიერი სუბიექტები, ვისაც არ სურთ არაფორმალური თამაშის წესების მიღება, იძულებულნი ხდებიან დატოვონ ბაზარი.
- **არაპროდუქტიული რესურსების გადანაწილება:** კვლევასა და განვითარებაზე ინვესტირების ნაცვლად, კომპანიები რესურსებს მიმართავენ კორუმპირებული კონტრაგენტების მოსასყიდად.

3. საინვესტიციო გარემოს და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის გაუარესება. საერთაშორისო ინვესტორებისთვის კორუფცია წარმოადგენს სისტემურ რისკს, რომელიც ამცირებს კაპიტალის უკუგების პროგნოზირებადობას (Rose-Ackerman, 1999; Shleifer & Vishny, 1993).

რისკის პრემიის ზრდა: კორუფციის მაღალი დონე ზრდის ქვეყნის და სექტორის რისკ-პრემიას. უცხოელი ინვესტორები ითხოვენ კაპიტალის უფრო მაღალ უკუგებას, რათა მოხდეს ოპერაციული და სამართლებრივი რისკების დაბალანსება. ეს კი თავის მხრივ ამცირებს საინვესტიციო პროექტების მომგებიანობას.

კაპიტალის სტრუქტურის გაუარესება: კორუფციული გარემო აფრთხობს, სტრატეგიულ ინვესტორებს და იზიდავს მოკლევადიან და სპეკულაციურ კაპიტალს.

ინსტიტუციური ნდობა და აუდიტის როლი: საინვესტიციო მიმზიდველობის გაზრდის და ინვესტორთა ნდობის აღდგენის ერთ-ერთი მთავარი პირობაა ციფრული აუდიტორული მექანიზმების შიდა კონტროლის და გამჭვირვალე სისტემების იმპლემენტაცია, რაც ამცირებს ინფორმაციულ ასიმეტრიას და უზრუნველყოფს ფინნასური ნაკადების საიმედო მონიტორინგს.

როგორც კვლევებიდან ირკვევა (Sologashvili & Udesiani, 2021), შიდა კონტროლის სისტემების გამართული ფუნქციონირება პირდაპირ განსაზღვრავს ორგანიზაციული დარღვევების პრევენციას. მათი კვლევის თანახმად, შიდა კონტროლის ფორმალური არსებობა საკმარისი არ არის — გადამწყვეტია ამ სისტემების შინაარსობრივი და ხარისხობრივი უზრუნველყოფა. ამასთანავე, სოლოღაშვილი და უდესიანი (Sologashvili & Udesiani, 2017) მიუთითებენ, რომ აუდიტის პროცესში შემუშავებული რეკომენდაციების შესრულების შემდგომი მონიტორინგი წარმოადგენს რისკების თავიდან აცილებისა და მართვის ეფექტიანობის გაზრდის საკვანძო ეტაპს.

კორუფციასთან ბრძოლაში გარკვეულ როლს ასრულებენ აუდიტის ცალკეული

სახეობები. კერძოდ:

- **ფინანსური აუდიტი:** ამოწმებს ანგარიშგებების სიზუსტეს და ადგენს, რამდენად ასახავს ის კომპანიის რეალურ ფინანსურ მდგომარეობას. ეხმარება ორმაგი ბუღალტერიის და ფიქტიური ხარჯების გამოვლენაში.
- **შესაბამისობის აუდიტი:** ადგენს კომპანიის ოპერაციების შესაბამისობას ინდუსტრიის სტანდარტებთან, მოქმედ კანონმდებლობასთან და ეთიკურ კოდექსებთან.
- **შიდა აუდიტი COSO[1] ჩარჩო** - ეს არის შიდა კონტროლისა და რისკების მართვის საერთაშორისოდ აღიარებული მოდელი, რომელიც ეხმარება ორგანიზაციებს ეფექტური მართვის სისტემების ჩამოყალიბებაში, თაღლითობის თავიდან აცილებასა და დასახული მიზნების მიღწევაში. COSO-ს ინტეგრირებული ჩარჩო მოიცავს 5 ურთიერთდაკავშირებულ კომპონენტს:

კონტროლის გარემო: ორგანიზაციული ტონი უმაღლესი მენეჯმენტის მხრიდან („Tone at the Top“).

რისკების შეფასება: კორუფციული და თაღლითური რისკების იდენტიფიცირება.

კონტროლის აქტივობები: ავტორიზაციის პროცედურები, უფლებამოსილებების გამიჯვნა.

ინფორმაცია და კომუნიკაცია: ინფორმაციის გამჭვირვალე და დროული ნაკადები.

მონიტორინგი: შიდა კონტროლის სისტემების პერიოდული ან მუდმივი შეფასება იმის დასადასტურებლად, რომ ყველა კომპონენტი ეფექტურად მუშაობს.

სასამართლო-საექსპერტო აუდიტი: სპეციალიზებული აუდიტი, რომელიც მიმართულია თაღლითობის, აქტივების მითვისებისა და კორუფციული სქემების სიღრმისეულ გამოძიებაზე (Wells, 2017).

კორუფციის პრევენციის საერთაშორისო პრაქტიკა:

აშშ: FCPA და Sarbanes-Oxley Act (SOX)

- **FCPA (Foreign Corrupt Practices Act, 1977)**: კრძალავს ამერიკული კომპანიების და საფონდო ბირჟაზე ლისტინგირებული უცხოური სუბიექტების მიერ უცხოელი მოხელეების მოსყიდვას. ასეთი ქმედებების პრევენციისათვის, FCPA-ს აქვს ექსტრატერიტორიული მოქმედების ძალა და აწესებს დიდ ჯარიმებს.
- **Sarbanes-Oxley Act (2002):** მიღება მოხდა Enron და WorldCom სკანდალების შემდეგ. SOX-ის 404-ე მუხლის ავალდებულებს კომპანიებს, ყოველწლიურად წარადგინონ ანგარიში და შეაფასონ შიდა ფინანსური კონტროლის ეფექტიანობაზე, რაც უნდა დადასტურდეს გარე აუდიტორების მიერ.

გაერთიანებული სამეფო (UK Bribery Act 2010): აწესებს მკაცრ კორპორაციულ პასუხისმგებლობას ქრთამისათვის, სადაც ერთადერთი დაცვა არის „საკმარისი პროცედურების“ არსებობის დამტკიცება.

სკანდინავიური მოდელი: დაფუძნებულია საჯარო ინფორმაციის გამჭვირვალეობაზე, მაღალ სოციალურ კაპიტალსა და ღია მმართველობაზე. ბიზნეს სექტორში შიდა კონტროლი ინტეგრირებულია საერთო კორპორაციულ კულტურასა და სოციალურ პასუხისმგებლობაში (CSR).

სინგაპურის მოდელი (CPIB): ეფუძნება „ნულოვანი ტოლერანტობის“ პრინციპს

[1] COSO (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) - აშშ-ში ბაზირებული კერძო სექტორის ორგანიზაცია, რომელმაც 1992 წელს (ხოლო მოგვიანებით 2013 წელს განაახლა) შეიმუშავა სტანდარტი.

და მკაცრ საკანონმდებლო სანქციებს, ასევე მენეჯერებისათვის მაღალ ანაზღაურებას, პროცესების ავტომატიზაციას, რაც თავის მხრივ მინიმუმამდე ამცირებს ადამიანის დისკრეციას.

საქართველოში არსებული მდგომარეობა და გამოწვევები

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში ბიზნეს გარემომ მიაღწია მნიშვნელოვან პროგრესს ბიუროკრატიული ბარიერების შემცირების კუთხით, არსებობს რამდენიმე ფუნდამენტური გამოწვევა:

- **არაფორმალური ურთიერთობების ძლიერი გავლენა**: ხშირად გადაწყვეტილებები ეფუძნება პირად და მეგობრულ-ნათესაურ კავშირებს.
- **შიდა კონტროლის და აუდიტის ფორმალური ხასიათი**: სოლოღაშვილი და უდესიანი (Sologashvili & Udesiani, 2021b) ხაზს უსვამენ, რომ ადგილობრივ ორგანიზაციებში აუდიტორული საქმიანობის ხარისხის უზრუნველყოფისა და კონტროლის მექანიზმები ხშირად აწყდება კვალიფიციური კადრების ნაკლებობასა და მეთოდოლოგიურ ხარვეზებს, რის გამოც შიდა კონტროლი ხშირად ატარებს მხოლოდ ფორმალურ ხასიათს.
- **მხილების (Whistleblowing) ინსტიტუტის სუსტი განვითარება:** შიდა დაცვის მექანიზმების არ არსებობა და დაბალი სოციალური კულტურა.
- **მაღალი რისკის სექტორები:** სახელმწიფო შესყიდვები-ტენდერები, მსხვილი ინფრასტრუქტურული პროექტები და საგადასახადო-საბაჟო ოპერაციები.

პრაქტიკული რეკომენდაციები საქართველოს ბიზნეს სექტორისათვის

1. **COSO-ს ჩარჩოსა და კორპორაციული მართვის სტანდარტების დანერგვა:** დამოუკიდებელი აუდიტის კომიტეტის ჩამოყალიბება სამეთვალყურეო საბჭოების შემადგენლობაში;
2. **ციფრული აუდიტის და აღრიცხვის ტექნოლოგიების დანერგვა:** ციფრული აუდიტის და ბუღალტერიის ინსტრუმენტების ინტეგრირება უზრუნველყოფს ტრანზაქციების გამჭვირვალეობას და უწყვეტ მონიტორინგს;
3. **ანონიმური მხილების ციფრული არხების შექმნა:** ბიზნესმა უნდა დანერგოს საფრთხო და ანონიმური ცხელი ხაზები, ასევე ციფრული პლატფორმები, სადაც თანამშრომლები შეძლებენ საეჭვო და კორუფციული ქმედებების დაფიქსირებას.
4. **რისკზე დაფუძნებული აუდიტი და Big Data ანალიტიკა:** ტრადიციული, პერიოდული აუდიტის ნაცვლად უწყვეტი ციფრული მონიტორინგის დანერგვა;მონაცემთა ანალიტიკური ინსტრუმენტების დანერგვა, რომლებიც ავტომატურად აიდენტიფიცირებენ საეჭვო ტრანზაქციებს (უჩვეულო გადარიცხვები ოფშორულ ზონებში ან დასვენების დღეებში);
5. **აუდიტორული საქმიანობის ხარისხის უზრუნველყოფა და მონიტორინგი:** აუდიტის ეფექტიანობის ასამაღლებლად აუცილებელია ხარისხის პერიოდული კონტროლის გაძლიერება და გაცემული რეკომენდაციების შესრულების პერმანენტული მონიტორინგი.
6. **კომპლაიენს-ოფიცრების ინსტიტუტის გაძლიერება** - მნიშვნელოვანია კომპანიებში ანტიკორუფციული შესაბამისობის პროგრამების (Anti-Bribery Compliance Program) დანერგვა, რაც მოიცავს კონტრაგენტების შემოწმებას და თანამშრომელთა (Due Diligence) პერიოდულ გადამზადებას.
7. **საკანონმდებლო სტიმულები:** ISO 37001 (ანტიკორუფციული მართვის სისტემები) სტანდარტის მქონე კომპანიების სტიმულიერება სახელმწიფო

ტენდერებში (მაგალითად, დამატებითი ქულების მინიჭება).

დასკვნა

ჩატარებულმა სისტემურმა ანალიზმა აჩვენა, რომ ბეზნეს სექტორში აუდიტორული მექანიზმები წარმოადგენს კორუფციის პრევენციის, ინსტიტუციური მდგრადობის უზრუნველყოფის და ტრანზაქციული ხარჯების შემცირების ფუნდამენტურ ინსტრუმენტს. საქართველოში ჯანსაღი საინვესტიციო გარემოს ჩამოყალიბება შეუძლებელია კორპორაციული ეთიკის მართვასა და ციფრულ, რისკზე დაფუძნებულ აუდიტზე გადასვლის გარეშე.

ბიბლიოგრაფია

1. Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty. Crown Business.
2. Coase, R. H. (1960). The problem of social cost. Journal of Law and Economics, 3, 1–44. https://doi.org/10.1086/466560
3. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO). (2013). Internal control – Integrated framework. COSO.
4. International Federation of Accountants (IFAC). (2023). International standards on auditing (ISA). IFAC.
5. Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. Journal of Financial Economics, 3(4), 305–360. https://doi.org/10.1016/0304-405X(76)90026-X
6. Klitgaard, R. (1988). Controlling corruption. University of California Press.
7. Krueger, A. O. (1974). The political economy of the rent-seeking society. American Economic Review, 64(3), 291–303.
8. Olson, M. (1965). The logic of collective action: Public goods and the theory of groups. Harvard University Press.
9. Rose-Ackerman, S. (1999). Corruption and government: Causes, consequences, and reform. Cambridge University Press.
10. Rothstein, B. (2011). The quality of government: Corruption, social trust, and inequality in international perspective. University of Chicago Press.
11. Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1993). Corruption. Quarterly Journal of Economics, 108(3), 599–617. https://doi.org/10.2307/2118402
12. Sologashvili, D., & Udesiani, T. (2026). Digital accounting and financial audit as the foundation of smart governance. Smart Cities and Regional Development Journal, 10(3), 67–73.
13. Sologashvili, D., & Udesiani, T. (2021). Internal control system problems, challenges and issues of its improvement. Globalization and Business, 12, 166–171.
14. სოლოღაშვილი, დ., & უდესიანი, თ. (2021b). აუდიტორული საქმიანობის ხარისხის უზრუნველყოფისა და კონტროლის საკითხები. თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, 392–396.
15. Sologashvili, D., & Udesiani, T. (2017). Development of audit recommendations and performance improvements in the audit process. International Journal of Innovative Technologies in Economy, 6(12), 35–38.
16. სტანდარტიზაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია (ISO). (2016). ანტიმექრთამეობის მართვის სისტემები — მოთხოვნები და გამოყენების სახელმძღვანელო (ISO

სტანდარტი № 37001:2016). International Organization for Standardization. https://www.iso.org/standard/65034.html
17. Transparency International. (2023). Corruption perceptions index 2023. Transparency International.
18. Wells, J. T. (2017). Corporate fraud handbook: Prevention and detection (5th ed.). John Wiley & Sons.
19. Williamson, O. E. (1985). The economic institutions of capitalism. Free Press.

SYSTEMATIC ANALYSIS OF AUDIT MECHANISMS FOR CORRUPTION PREVENTION AND CHALLENGES IN THE GEORGIAN BUSINESS SECTOR

Dali Sologashvili
Academic Doctor of Economics, Professor
Akaki Tsereteli State University
ORCID: 0000-0001-7214-2903

Amiran Kiladze
Doctoral Student in Business Administration
Akaki Tsereteli State University
ORCID: 0009-0004-3355-6264

RESUME

1. Research Overview & Theoretical Foundations

This summary synthesizes the key insights of the study evaluating the structural maturity and operational efficacy of audit mechanisms in mitigating corporate corruption within Georgia's private sector. Grounded in institutional economics, the article integrates Agency Theory (Jensen & Meckling, 1976), Rent-Seeking Theory (Krueger, 1974), and Collective Action Models (Rothstein, 2011). It highlights how corruption operates as a market failure that inflates transaction costs, distorts fair market competition, and deters Foreign Direct Investment (FDI).

Klitgaard's Anti-Corruption Formula & Digital Governance:

Applying C = M + D - A (Corruption = Monopoly + Discretion − Accountability), the study demonstrates that robust internal audit systems paired with digital accounting technology (Sologashvili & Udesiani, 2026) significantly maximize Accountability (A) while constraining discretionary power (D), fostering smart corporate governance.

2. Economic Impact & Structural Challenges in Georgia

In the Georgian business environment, corruption manifests primarily through informal network influences, transactional fraud, and weaknesses in compliance governance. Transaction cost economics reveals two primary drivers of cost inflation:

Search & Bargaining Costs: Resources diverted to identify informal decision-makers and negotiate undisclosed commissions, replacing productive R&D investment.

Enforcement Risks: Lack of legal recourse for informal agreements, forcing firms to absorb high counterparty default and extortion risks.

3. Strategic Recommendations for the Business Sector

To transition from superficial compliance to risk-based, resilient internal controls, the paper formulates five actionable strategies supported by recent empirical findings (Sologashvili & Udesiani, 2017, 2021, 2021b):

- Governance Independence: Restructure internal audit reporting lines directly to independent Audit Committees rather than executive management (CEOs).

- COSO & ISO 37001 Implementation: Embed the 5-component COSO Control Framework and adopt ISO 37001 Anti-Bribery Management Systems.

- Digitalization & Continuous Auditing: Leverage Big Data analytics and automated accounting platforms to detect transaction anomalies in real time.

- Whistleblower Protection: Establish secure, anonymized digital reporting channels to encourage structural transparency.

- Audit Quality Control: Enforce rigorous post-audit recommendation tracking and mandatory quality assurance reviews

Keywords: Corruption prevention, Internal audit, Corporate governance, Transaction costs, Georgian business sector, COSO framework.

,,აფხაზური ენის კონსტიტუციურ-სამართლებრივი სტატუსი (საქართველოს კონსტიტუციის ჩანაწერის მიხედვით): სოციოლინგვისტური კვლევა

მაია გელანტია -
აკაკი წერეთლის სახელობის ქუთაისის უნივერსიტეტის, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის დოქტორანტი, ფილოლოგიის მიმართულებით
ORCID ID: 0009 – 0001-6773 – 336 X

https://doi.org/10.52340/gbsab.2026.59.08

„მშვიდობა, როგორც სიცოცხლე,
ომი, როგორც ბოროტება, წარსული,
როგორც დიდი შერიგების,
თანხმობისა და განვითარების შესაძლებლობა“.

რაფიელ გელანტია 2021

წინათქმა:

საქართველოს ძირითად კანონში არის კონსტიტუციური ჩანაწერი, მუხლი 2.მე-8 პუნქტი “რომ საქართველოს სახელმწიფო ენა არის ქართული, ხოლო აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში - აგრეთვე აფხაზური”.[1] თავდაპირველად აღნიშნული ჩანაწერი 1995 წლის 24 აგვისტოს მიღებული საქართველოს კონსტიტუციის მე-8 მუხლში ჩაიწერა, მოგვიანებით 2017-2018 წლების კონსტიტუციური რეფორმის შედეგად მუხლის ნომერაცია შეიცვალა და აღნიშნული დებულება დღეს ასახულია მე-2 მუხლის მე-8 პუნქტში. რომლითაც კიდევ უფრო მკაფიოდ განისაზღვრა აფხაზური ენის სტატუსი აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში. ამ ჩანაწერით აფხაზური ენის სტატუსთან დაკავშირებით კონსტიტუციური ჩანაწერი, მათ შორის ქმნის მყარ სამართლებრივ საფუძველს საქართველოს სახელმწიფო სამშვიდობო პოლიტიკის განხორციელებისთვის.

აღნიშნული კონსტიტუციური ჩანაწერი შემდგომში კიდევ უფრო განმტკიცდა 2015 წელს მიღებულ საქართველოს კანონში „ სახელმწიფო ენის შესახებ“.

ამავე დროს ყოველ წელს, 27 ოქტომბერს, ქვეყანაში ოფიციალურად აღინიშნება „აფხაზური ენის დღე“, რომელიც დაწესდა 2007 წელს და რომ, ეს დღე გარკვეულწილად ზემოთ აღნიშნული კონსტიტუციური ჩანაწერის არა მხოლოდ დეკლარირებული არამედ პრაქტიკული ასახვაცაა და სამშვიდობო პოლიტიკის გაგრძელებაა. ამ დღეს-თან დაკავშირებით მთელი ქვეყნის მასშტაბით ტარდება მრავალფეროვანი ღონისძიებები: უნივერსიტეტებსა და სამეცნიერო ცენტრებში კონფერენციები, საგანმანათლებლო ფორუმები, ლიტერატურული შეხვედრები და სხვა., სკოლებში ღია გაკვეთილები რომელიც ეძღვნება აფხაზეთის თემატიკას, ისეთები, როგორიცაა გაკვეთილი „აფხაზეთი“ და სხვა. ასევე, აფხაზურ ენას, როგორც არამატერიალურ კულტურულ მემკვიდრეობას, გაერთიანებული ერების განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაცია (UNESCO - დაარსდა 1945) იცავს.[2],[3] გაქრობის

[1] “საქართველოს კონსტიტუცია”, საქართველოს პარლამენტის გამომცემლობა, გამოიცა 2018 წ. გვ.10

[2] იუნესკოს ციფრული ატლასი: მსოფლიო ენების ატლასი. აფხაზური ენა (ABK) 2021წ. ხელმისაწვდომია: https://wla.unesco.org

[3] UNESCO - გაერთიანებული ერების განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაცია, დაარსდა 1945 წელს).

საფრთხის წინაშე (მოწყვლადი) ენების შესაბამისი სტატუსით, იმთავითვე კიდევ ერთხელ აღიარებს რა აფხაზური ენის ფუნქციონირების საგანგაშო ვითარებას.[1] ნიშანდობლივია, რომ აფხაზურთან ერთად, ასეთი (მოწყვლადი) ენების რაოდენობა მსოფლიოში ათასობითაა, (იგივე წყაროს მონაცემებით)[2] მათ შორის აფხაზურთან ახლოს მდგომი სხვა ენებიც კავკასიური ჯგუფიდან (მაგ. აბაზური ენა (რომელიც აფხაზურთან ერთად აფხაზურ-აბაზურ ჯგუფს ქმნის და ასევე ამავე კლასიფიკაციით, შესაბამისი მოწყვლადი ენის სტატუსით, როგორც ენა, რომელიც მცირე არეალზე გამოიყენება და მოითხოვს აქტიურ დაცვასა და დოკუმენტირებას).

როგორც საერთაშორისო სამართლებრივი პრაქტიკა,[3],[4],[5] ისე თანამედროვე ჰუმანიტარული და სოციალური მეცნიერებები (კულტურული ანთროპოლოგია, ენათმეცნიერება (ლინგვისტიკა), ენის ფილოსოფია და სოციოლოგია) და (UNESCO -იუნესკო[6]) თანხმდებიან იმაზე, რომ ენა არ წარმოადგენს მხოლოდ კომუნიკაციის საშუალებას, არამედ იგი არამატერიალური კულტურის უზენაესი ფასეულობაა და ისტორიული მეხსიერების უმნიშვნელოვანესი საცავია და უნდა წარმოვიდგინოთ ფუნდამენტურ ტრიადაში: ''ადამიანი - ენა - კულტურა'', ამასთან დაკავშირებით, როგორც გამოჩენილი გერმანელი მეცნიერი და ლინგვისტი ვილჰელმ ფონ ჰუმბოლდტი (1767-1835წწ.) აღნიშნავდა[7] რომ ენა, თავის მხრივ, წარმოადგენს ამ კონკრეტულ ენაზე, მოლაპარაკე „ენობრივი ადამიანების“ „სულიერ სარკეს“. ანუ, რომ ერთი ენის მატარებელი ხალხი მოვლენებს აღიქვამს საკუთარი ენის პრიზმიდან და იმ ისტორიული მეხსიერების გამოცდილებით, რომელიც ამ ხალხმა გაიარა. ეს თვალსაჩინოდ ვლინდება ამ ენაზე შექმნილ ლიტერატურულ შემოქმედებაში, ფოლკლორში, ტრადიციებში, რიტუალებსა და ყოველდღიურ მეტყველებაში, თუნდაც ეს იყოს დამწერლობის არმქონე ენა, როგორიც მსოფლიოში მრავლადაა და რომელიც თაობიდან თაობას ზეპირსიტყვიერადაც გადაეცემა. აღნიშნული თეორიული კონცეფცია განსაკუთრებულ დატვირთვას იძენს წინამდებარე კვლევის ფარგლებშიც, რადგან ჰუმბოლდტისეული ხედვიდან გამომდინარე და იმის გათვალისწინებით, რომ ზოგადად ენაში და აფხაზეთის მაგალითზე საუკუნეების განმავლობაში ილექება და ინახება ისტორიული გამოცდილება, ქართველებსა და აფხაზებს შორის საუკუნებრივი კულტურული ურთიერთგავლენა და ისტორიული წიაღსვლები რომელიც, სწორედ ამ ენობრივ სივრცეშია. ამავე დროს, დღეს, როდესაც გლობალური გამოწვევები - იქნება ეს ეკოლოგია, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა, მშვიდობის მშენებლობა თუ აკადემიური კვლევები - არა ერთი არამედ პრობლემების ირგვლივ ერთიანდება და ინტერდისციპლინირი მიდგომა კვლევის და პრობლემის გადაჭრის წარმატების

[1] იუნესკოს ციფრული ატლასი: მსოფლიო ენების ატლასი. აფხაზური ენა (ABK) 2021წ. ხელმისაწვდომია: https://wla.unesco.org

[2] იუნესკოს ციფრული ატლასი: მსოფლიო ენების ატლასი. აფხაზური ენა (ABK) 2021წ. ხელმისაწვდომია: https://wla.unesco.org

[3] Universal Declaration of Humna Rights. UN General Assembly Resolution 217 A (III). Paris.1948

4 European Charter for Regional or Minority Languages. Council of Europe, European Treaty Series – No.148, Strasbourg. (1992).

[5] International Covernant on Civil and Politikal Rights. UN General Assembly, United Nations, Treaty Series,vol. 999,p. 171

6 იუნესკოს 2003 წლის კონვენცია არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ და ორგანიზაციის მიერ შემუშავებული მიდგომები გადაშენების პირას მყოფი ენების შესახებ („მსოფლიო ენების ატლასი“). / UNESCO – Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage and the Organization approaches regarding endangered languages (“Atlas of the World Languages”).

[7] HUMBOLDT, WILHELM von. On Language: The Diversity of Human Language-Structure and Its Influence on the Mental Development of Mankind. Translated by Peter Heath, with an introduction by Hans Aarsleff. Cambridge: Cambridge University Press. 1988. (ნაშრომი ეძღვნება ენის შინაგანი ფორმისა და ხალხთა სულიერი სამყაროს ურთიერთმიმართების ფილოსოფიურ-ლინგვისტურ კონცეფციას).

ერთადერთ სწორ გზად გვევლინება. სწორედ, რომ ეს პრინციპი აქვთ საფუძვლად თანამედროვე სამეცნიერო სკოლებს, სამშვიდობო ინიციატივებს და საზოგადოებრივ დიალოგს, სადაც სხვადასხვა სფეროს სპეციალისტები საერთო მიზნის ირგვლივ ერთიანდებიან, რაც ადამიანის გადარჩენას, მშვიდობის მშენებლობასა და კონფლიქტების მშვიდობიან მოწესრიგებას გულისხმობს, ხოლო ომს, როგორც კაცობრიობის ბოროტებას სრულიად გმობს. ამ საკითხზე ვ.ვერნადსკი ჯერ კიდევ 1937-1938 წლებში აღნიშნავდა, თავის ფუნდამენტურ ნაშრომში „აზრი სამეცნიერო, როგორც პლანეტარული მოვლენა“, სადაც ნოოსფეროს კონცეფციის განვითარებისას ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ კაცობრიობის წინაშე მდგარი გლობალური ამოცანები კაცობრიობის გადასარჩენად, მოითხოვს არა ცალკეულ ვიწრო სპეციალიზაციებად დაყოფას, არამედ მეცნიერებისა და საზოგადოების ძალისხმევის გაერთიანებას განსახილველი პრობლემების ირგვლივ და არა ცალკეული კონკრეტული დისციპლინების ირგვლივ, ჯერ კიდევ მაშინ, მის ამ პროგნოსტიკულ ნაშრომში, მათ შორის გლობალურ პრობლემებთან დაკავშირებით, ვ.ვერნადსკი სხვა მნიშვნელოვან საკითხებთან ერთად მეცნიერების ინტერდისციპლინურობის მიზანშეწონილობაზე მიგვითითებს.[1] რაც დღეს უფრო აქტუალურია. შესაბამისად, დღეს, როდესაც ენა არაერთი მეცნიერების შესწავლის საგანია და ჯერ კიდევ ანტიკურ ეპოქაში ენის საკითხით ინტერესდებოდნენ არისტოტელე, პლატონი და ხვა., დიდი მოაზროვნეები., ამ საკითხის კვლევა უძველესი დროიდან დღემდე განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს. ამავე დროს, მიუხედავად იმისა, რომ ენა სხვადასხვა მეცნიერების და მეცნიერის, ინტერესშია და იკვლევს, თუმცა მიუხედავად ამისა, მსოფლიოს, კაცობრიობას გვაქვს დღემდე პასუხ გაუცემელი მთავარი კითხვები, რომლებიც დღემდე მსჯელობის საგნად რჩება. მაგალითად ენების წარმოშობის საკითხი, ან თუნდაც, კერძოდ ის, რომ ღმერთმა დაარქვა საგნებს სახელი თუ ადამიანმა?![2] (დიალოგი პლატონი-კრატილოსი) და სხვა აქტუალური საკითხები, თუმცა სწორედ, ამის გამოც, რომ ენა, სხვადასხვა ჭრილში არაერთი მეცნიერების შესწავლის საგანია და როგორც ვ.ვერნადცკი აღნიშნავდა, თითქმის 100 წლის წინ საჭიროა, მიზანშეწონილია გლობალური საკითხების გადასაჭრელად ინტერდისციპლინური მიდგომა. შესაბამისად, ფილოსოფიის, თეოლოგიის, ისტორიის, ეთნოლოგიის, ეთნოგრაფიის, კულტურული ანთროპოლოგიის, გეოგრაფიის, ეკოლოგიის, სოციოლოგიის, პოლიტოლოგიის, კონფლიქტოლოგიის და სამართლის ჭრილში, თანამედროვე ენათმეცნიერების დიდი ქოლგის ქვეშ არსებული მიმართულებების, მათ შორის ეთნოლინგვისტიკის, შეპირისპირებითი ლინგვისტიკის, ლინგვოკულტუროლოგიისა და სოციოლინგვისტიკის, და ფსიქოლინგვისტიკის, სემანტიკის და სხვა., დისციპლინის, ასევე სემიოტიკის და სხვა მიმართულებების გათვალისწინებით. და სხვა., ენის (ენების შესწავლის საკითხი) თანამედროვეობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს საკითხს და ამოცანას წარმოადგენს.

“**აფხაზური ენის კონსტიტუციურ - სამართლებრივი სტატუსი აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში (საქართველოს კონსტიტუციის ჩანაწერის მიხედვით) სოციოლინგვისტური კვლევა** ჩატარდა პირველად. სოციოლინგვისტიკა, როგორც ენისა და საზოგადოების ურთიერთმიმართების შემსწავლელი ინტერდისციპლინური დარგი, სათავეს იღებს 1939 წლიდან, ხოლო დამოუკიდებელ აკადემიურ დისციპლინად იგი 1960-იან წლებში ჩამოყალიბდა. თანამედროვე ეტაპზე ქართული სოციოლინგვისტური სკოლა ამ მიმართულებით აქტიურად ვითარდება (მათ შორის

[1] VERNADSKY. V “BIOSFPHERE AND NOOSPHERE. TRANSLATED BY GEORGE VERNADSKY. AMERICAN SCIENTIST. 1945

[2] პლატონი-კრატილოსი/ძველი ბერძნულიდან თარგმნა, შესავალი და კომენტარები დაურთო ბაჩანა ბრეგვაძემ//დიალოგები. თბილისი: გამომცემლობა: “ნაკადული”. 1997წ.

რასაც მოწმობს ამ მიმართულებით საერთაშორისო სამეცნიერო სკოლებისა და კონფერენციების რეგულარული ორგანიზება, ამ დარგში უახლესი კვლევებისა და მეთოდიკების გაზიარების მიზნით) სოციოლინგვისტიკა არის ინტერდისციპლინური სფერო ენათმეცნიერებისა და სოციოლოგიის მიჯნაზე, რომელიც სწავლობს კავშირს ენასა და მისი არსებობის სოციალურ პირობებს შორის. მარტივად, რომ ვთქვათ, სოციოლინგვისტიკა შეისწავლის ენას რეალურ საზოგადოებაში - იმას, თუ როგორ ზემოქმედებს სოციალური ფაქტორები ენის ფუნქციონირებაზე, თავის მხრივ, როგორ აყალიბებს ენა საზოგადოებრივ რეალობას.[1] ამრიგად, სოციოლინგვისტიკა არ შემოიფარგლება ენის შინაგანი სტრუქტურის კვლევით და იკვლევს თუ როგორ ზემოქმედებს ენის ფუნქციონიებაზე ენობრივი და სოციალური ფაქტორები: (სზოგადოების სტრუქტურის, იდეოლოგიის,სამართლებრივ-ინსტიტუციური, პოლიტიკის, კულტურის და ურთიერთშორისი ურთიერთობების და სხვა.,) ურთი

აღსანიშნავია, რომ საკანონმდებლო და სოციოლინგვისტური საკითხების შესწავლაზე მრავალი წლებია ვმუშაობ საქართველოს პარლამენტის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენისა და დეოკუპაციის საკითხებთან დაკავშირებულ დროებით კომისიაშ; (1.07.2026 წლის თსუ - სოციოლინგვისტიკის საერთაშორისო საზაფხულო სკოლაში მივიღე მონაწილეობა, (სადაც შვედმა მეცნიერმა, ენათმეცნიერმა, პროფესორმა ქ-ნმა კარინა ვამლინგმა სოციოლინგვისტიკის სკოლის ფარგლებში დისტანციურად ლექცია წაიკითხა) კიდევ ერთხელ გამოიკვეთა, რომ უცხოურ აკადემიურ სივრცეშიც აქტიურად მიმდინარეობს ამ მიმართულებით მუშაობა: როგორიცაა : „ ენობრივი კანონმდებლობა და ენობრივი უფლებები კავკასიაში“.[2] და სხვა.,უცხოურ სამეცნიერო წრეებში არსებული ეს კვლევები უდავოდ ღირებულია, თუმცა ვითარების სრულყოფილი ანალიზის მისაღებად აუცილებელია ეროვნულ აქ არსებულ რეალიებთან შეჯერება, მაქსიმალურად ობიექტური სურათის მისაღებად, სახელმწიფოებრივი ხედვის გათვალისწინებით.

კვლევის მიზანი:

წინამდებარე კვლევის მიზანია ენის სოციოლინგვისტური შესწავლა ოფიციალური ენობრივი პოლიტიკის ჭრილში, კვლევის ფარგლებში ასევე მოიცავს იძულებითი მიგრაციით განპირობებული ცვლილებების, ისტორიული მეხსიერებისა და ენის როგორც კულტურული საცავის ფენომენის ანალიზს, ასევე ენის როგორც სამშვიდობო დიალოგისა და მშვიდობის მშენებლობის, კონფლიქტის ტრანსფორმაციის საშუალებას;

დასახული მიზნის მისაღწევად გამოიკვეთა შემდეგი ამოცანები: კანონმდებლობის ანალიზი და ოფიციალური ენობრივი პოლიტიკის გავლენის შესწავლა ენის რეალურ ფუნქციონირებაზე. კანონმდებლობისა და ურთიერთდაკავშირებული ფაქტორების ანალიზი - ენის ფუნქციონირების, მათ შორის დიასპორებში და იძულებით მიგრაციით განპირობებული დიაქრონული ცვლილებების, აგრეთვე რეალური საზოგადოებრივი პროცესების ანალიზი

კვლევის ობიექტი:

კვლევის ობიექტს წარმოადგენს ენობრივი სივრცე და მისი ფუნქციონირების

1. პიტერ ტრადგილის (Peter Trudgill) წიგნი „Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society“ პირველად 1974 (ან ზოგიერთი წყაროთი — 1975) წელს გამოიცა (გამომცემლობა Penguin Books).
2. Vamling, K. (2011). Language Legislation and Linguistic Rights in the Caucasus. In Caucasus Studies, Malmö University.

სოციალურ-სამართლებრივი გარემო. ენის, როგორც სამშვიდობო დიალოგისა და მშვიდობის მშენებლობის რესურსის შესწავლა ;

კვლევის საგანი :

ენობრივი პოლიტიკის სამართლებრივი მექანიზმები, იძულებითი მიგრაციით განპირობებული სოციოლინგვისტური დინამიკა, ენის, როგორც სამშვიდობო დიალოგის რესურსის როლი.

კვლევის მეთოდოლოგია: წინამდებარე ნაშრომი ეფუძნება თანამედროვე ენათმეცნიერების პრინციპებსა და ინტერდისციპლინურ კვლევის მეთოდოლოგიას, რომელიც აერთიანებს კანონმდებლობის ანალიზს, ისტორიული და შედარებითი ანალიზის მეთოდებს და მიდგომებს.

ნაშრომში საფუძველია: ერთის მხრივ „საქართველოს კონსტიტუცია“, „საქართველოს პარლამენტის რეგლამენტი“, კანონი „სახელმწიფო ენის შესახებ“ და სხვა ნორმატიული დოკუმენტები და აფხაზური ენის შესახებ არსებული ფუნდამენტური ნაშრომები: კ.მაჭავარიანის, პ.უსლარის, მ.ზავადსკის, დ.გულიას, და სხვა., შრომების ვრცელი და სრული ჩამონათვალი (იხ. გამოყენებული წყაროების ჩამონათვალში).

კვლევის თეორიულ - მეთოდოლოგიურ ჩარჩოს მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს კონფლიქტებისა და მოლაპარაკებების საერთაშორისო კვლევით ცენტრში (ICCN) პროფესორ გიორგი ხუციშვილის ხელმძღვანელობით შემენილი მრავალწლიანი თეორიული ცოდნა და სამშვიდობო დიალოგში მონაწილეობის გამოცდილება. აღნიშნულმა (ICCN სამშვიდობო განათლების კვლევითმა ცენტრმა (არასამთავრობო ორგანიზაცია) უზრუნველყო ენობრივი უფლებების განხილვა არა მხარეთა დაპირისპირების, არამედ მშვიდობის მშენებლობის და ნდობის აღდგენის ჭრილში. სამშვიდობო სწავლებამ უზრუნველყო ენობრივი უფლებების განხილვა არა მხარეთა დაპირისპირების, არამედ მშვიდობის მშენებლობის, ტოლერანტობისა და ნდობის აღდგენის ჭრილში.[1],[2].

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე: ნაშრომის სამეცნიერო სიახლეს განსაზღვრავს უშუალოდ მისი სათაური და ანგამომდინარეობრივი ინალური კონცეპტუალური მიდგომა, რომლის ფარგლებშიც პირველად ტარდება კომპლექსური სოციოლინგვისტური კვლევა, (საქართველოს კონსტიტუციის ჩანაწერის მიხედვით), რომელიც თანამედროვე ქართული სოციოლინგვისტური სკოლის ფორმირების და განვითარების ეტაპზე, გარკვეულწილად ეს ნაშრომიც როგორც მშენებლობის პროცესის მონაწილე წვლილს შეიტანს ამ მიმართულების განვითარებაში.

ნაშრომის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა: წინამდებარე კვლევა წარმოადგენს ანალიტიკურ ნაშრომს. ნაშრომის შედეგები შესაძლოა გამოყენებულ იქნას აკადემიური და საექპერტო წრეების მიერ ენობრივი პოლიტიკის დაგეგმვისა და სამშვიდობო ინიციატივების განხორციელებაში. ასევე დაინტერესებული საზოგადოების ფართო წრის მიერ.

---

[1] კონფლიქტებისა და მოლაპარაკებების საერთაშორისო კვლევითი ცენტრი (ICCN) დაარსდა თბილისში, 1994 წელს დააფუძნა ცნობილმა მეცნიერმა, ფილოსოფოსმა, პროფესორმა გიორგი ხუციშვილმა (2013 წლამდე). სამშვიდობო საქმიანობის და კვლევით ტრადიციებს აგრძელებს, მისი მეუღლე ნინო ციხისთავი - ხუციშვილი თანამოაზრეებთან და კოლეგებთან ერთად. კვლევითი ორგანიზაცია, რომელიც წლების განმავლობაში გახდა ერთ-ერთი წამყვანი საქართველოში კონფლიქტების ტრანსფორმაციის და მშვიდობის სწავლების მიმართულებით.

[2] გელანტია მ. - პოსტკონფლიქტური ვითარება დნესტრისპირეთსა და აფხაზეთში შედარებითი ანალიზი. საერთაშორისო რეფერირებადი და რეცენზირებადი სამეცნირო - პრაქტიკული ჟურნალი, “მოამბე” XXI. საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემია. ISSN 2233-3606

საყურადღებოა, რომ - აფხაზეთი სხვადასხვა დროს სხვადასხვა სტატუსით საერისთაო თუ სამთავრო, სახელმწიფოში შედიოდა.[1]

აფხაზეთი - რაც კი წერილობითი წყაროები არსებობს: არქეოლოგიური, ქართული, უცხოური, იყო დაახლოებით (ძვ. წ.აღ. III ათასწლეულიდან) საქართველოს ერთ-ერთი ისტორიულ - გეოგრაფიულ - ეთნოგრაფიული რეგიონია.[2] სადაც საუკუნეთა განმავლობაში გვერდიგვერდ თანა ცხოვრობდნენ ქართველები და აფხაზები.

1993 წლიდან აფხაზეთი ოკუპირებულია რუსეთის ფედერაციის მიერ.[3] და დღემდე საქართველოს სეცესირებული რეგიონია, ამავე დროს, მრავალი წელიწადია და როგორც უკვე ითქვა, ოკუპაციის პირობებში განხორციელებული რუსიფიკატორული პოლიტიკის შედეგად აფხაზეთში შევიწროებულია როგორც ქართული, ისე აფხაზური ენები. აფხაზური ენა იბერიულ - კავკასიურ ენათა ოჯახის აფხაზურ - ადიღეური ჯგუფის ენას მიეკუთვნება.[4] პირველი წერილობითი წყაროები რომელიც დღემდეა შემონახული, XVII საუკუნეში ცნობილ თურქ მოგზაურს ევლია ჩელების ეკუთვნის. მან თავის „მოგზაურის წიგნში“ პირველმა ჩაწერა 40-მდე აფხაზური სიტყვა და ფრაზა „არაბული გრაფიკის“ გამოყენებით.[5] ბუნებრივია, ეს ჩანაწერი ვერ იქნებოდა სრულყოფილი, რადგან ავტორმა არ იცოდა აფხაზური ენა. ამჟამად აფხაზური ენის რამდენიმე დიალექტია გავრცელებული, თუმცა სალიტერატურო ენის საფუძვლად აბჟუური „დიალექტია მიჩნეული“. ნიშანდობლივია, რომ მიუხედავად იმისა, რომ, აფხაზური ენა მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრამდე უდა მწერლობო ენა იყო, მისი მეცნიერული შესწავლა სწორედ ამ საუკუნიდან დაიწყო.

მცირე ისტორიული ცნობები: პ.უსლარმა, 1862 წელს შექმნა პირველი ანბანი აფხაზური ენის რუსული (კირილიცას) გრაფიკის საფუძველზე[6,7] ანბანში გამოყენებულ იქნა, რუსული გრაფიკის ანბანის 25 ასო, ლათინური ანბანის 9 ასო, 7 რუსულ გრაფემას შეუცვალა მოხაზულობა სპეციფიკური აფხაზური ფონემების გადმოსაცემად, ბერძნული ანბანიდან აიღო 3 ასო, ქართულიდან 3 ასო, ამ კომბინაციათა გზით შექმნილ აფხაზურ დამწერლობაში სულ 55 მონოგრაფემა, ანუ თითო ბგერის აღმნიშვნელი პრინციპი რომ დაცული ყოფილიყო. [8],[9] მოგვიანებით 1887 წელს მიხეილ ზავადსკის რედაქტორობით დაიბეჭდა აფხაზური ენის გრამატიკა, სადაც რედაქტორმა 12 ფონემა შეცვალა.

1926-1928 წწ. აფხაზური დამწერლობა გადავიდა ლათინურ შრიფტზე. საფუძველი იყო, აკად. ნ.მარის მიერ შექმნილი ე.წ. ანალიზური დამწერლობა.

1938 -1954 წლებში, აფხაზური ენა ქართულ გრაფიკაზე გადავიდა. ამ გრაფიკის შემქმნელები იყვნენ დ.გულია, ს. ჯანაშია, და აკაკი შანიძე. თუმცა ეს იყო 1954 წლამდე. 1954 წელს ამ ენის გრაფიკული სისტემა კვლავ დაუბრუნდა უსლარის პ. დამწერლობის მ.ზავარდსკისეულ ვარიანტს. ასევე, 1994 წელს, დაზუსტდა 6 ბგერის

[1] ლორთქიფანიძე მარიამ. “რჩეული ნაწერები“ თბილისი, 2016 წ. ., გვ.190.

[2] ლორთქიფანიძე მარიამ “რჩეული ნაწერები“ თბილისი, 2016 წ. ., 190გვ.

[3] ყოლბაია ვ. გელანტია რაფიელ, და სხვა., „აფხაზეთის ლაბირინთი“. 1999წ. 320 გვ.

[4] ჩიქობავა არნდ, ენათმეცნიერების შესავალი. გამოიცა თსუ, თბილისი, 1952წ.

[5] ჩელები ევლია, მოგზაურის წიგნი, თურქულიდან თარგმნა, კომენტარები და გამოკვლევა დაურთო გიორგი ფუტკარაძემ. ტომი I. გამომცემლობა თბილისი: მეცნიერება 1971. გვ. 115 -118.

[6] ბღაჟბა, ხ.ს. აფხაზური დამწერლობის ისტორიიდან, გამომცემლობა სოხუმი. 1967წ.

[7] უსლარი პ. კავკასიის ეთნოგრაფია, ენათმეცნიერება II. აფხაზური ენა. ტფილისი: კავკასიის სასწავლო ოლქის სამმართველოს გამოცემა. 1887 (მ.ზავადსკის რედაქციით).

[8] ბღაჟბა, ხ.ს. აფხაზური დამწერლობის ისტორიიდან, გამომცემლობა სოხუმი. 1967წ.

[9] უსლარი პ. კავკასიის ეთნოგრაფია, ენათმეცნიერება II. აფხაზური ენა. ტფილისი: კავკასიის სასწავლო ოლქის სამმართველოს გამოცემა. 1887 (მ.ზავადსკის რედაქციით).

დამწერლობა. ვრცელი თემაა, ასევე 1865 - 1866 წლებში გამოიცა პირველი აფხაზური ანბანის სახელმძღვანელოები[1] , ამ წლებში გამოცემული **პირველი წიგნები აფხაზურ ენაზე:**

1865 წელს თბილისში დაიბეჭდა პირველი აფხაზური საანბანო სახელმძღვანელო.

1866 წელი - გამოიცა „მოკლე საღვთო ისტორია“ აფხაზური სამრევლო სკოლებისთვის (აფხაზურ და რუსულ ენებზე).

1887 წელი - მიხაილ ზავადსკის რედაქტორობით დაიბეჭდა აფხაზური ენის გრამატიკა.

1892 წელი თბილისში გამოიცა დიმიტრი გულიასა და კონსტანტინე მაჭავარიანის აფხაზური ენის საანბანო სახელმძღვანელო (შეიცავდა ლოცვებს და “10 მცნებას” და “მრწამს”.).

1907 წელი - საქართველოს ეგზარქოსის განკარგულებით თბილისში იოანეს სახარება აფხაზურ ენაზე გამოიცა.

1909 წელი - გამოიცა ა.ჭოჭუას “აფხაზური ანბანი”, რომელიც იაკობ გოგებაშვილის პედაგოგიურ პრინციპებზე დაყრდნობით შეიქმნა.

ასევე, მნიშვნელოვანია, რომ დამწერლობის შექმნამდე 1810 წელს განათლების სისტემაში აფხაზური ენის შემოტანის პირველი ინიციატივა წამოაყენა არქიმანდრიტმა იოანე ინგოროყვამ / იოსელიანმა. და აფხაზურ ენაზე სწავლება შემოღებულ იქნა რამდენიმე სოფლის სკოლაში. როდესაც 1865-1866 წლებში გამოიცა პირველი აფხაზური ანბანის სახელმძღვანელოები ამის შემდგომ იქნა აფხაზურ ენაზე სწავლება შემოღებული რამდენიმე სოფლის სკოლაში, ამ დროს, რუსეთის იმპერიის ენობრივმა პოლიტიკამ აფხაზურ ენას, მხოლოდ დამხმარე როლი მიაკუთვნა, (საწყის ეტაპზე სწავლების), ამ პერიოდში, ასევე როგორც ზემოთაც დაიწერა 1892 წელს გამოიცა განათლების სფეროს წარმომადგენლის კონსტანტინე მაჭავარიანის და დიმიტრი გულიას, აფხაზური ენის საანბანო სახელმძღვანელო. აქაც დაზუსტდა ბგერები.[2] აქ ასევე გამოყენებულ იქნა, იაკობ გოგებაშვილის მიერ, „დედაენაში“ დამკვიდრებული პედაგოგიური პრინციპები და სხვა., მაგრამ, მიუხედავად, რომ საწყის ეტაპზე დამწერლობა საგანმანათლებლო მიზნებისთვის შეიქმნა. უდამწერლობო ენისთვის ენის შექმნა პირველი ნაბიჯია გადარჩენისთვის, მათ შორის რომ თაობიდან თაობას გადასცეს დოკუმენტირებული მასალა. დამწერლობის გარეშე ენა მოწყვლადია გაქრობისათვის. ამ შემთხვევაში, რომ სკოლაში შესულ ბავშვებს ჰქონოდათ შესაძლებლობა ამ ენაზე წერა - კითხვის. თუმცა, როგორც ნათლად ვხედავთ, ანბანისა და დამწერლობის მუდმივმა, ხშირმა, პერიოდულმა, ცვლილებებმა, პრობლემები შექმნა: მოსწავლეების ადაპტაციის და პედაგოგებს, კი თავიდან უწევდათ ანბანის სწავლა, წინა თაობის ნაწერები მიუწვდომელი ხდებოდა, ასევე საჭირო ხდებოდა ახალი სახელმძღვანელოების შექმნა რასაც დამატებითი დრო და რესურსი სჭირდებოდა რაც არც იყო, და სხვა., ყოველოვე ამან შეაფერხა პროცესი. ანუ მათ შორის აფხაზურ ენაში აფხაზური დამწერლობის გრაფიკული სისტემების მუდმივმა ცვლილებებმა ხელი შეუწყო საგანმანთლებლო, ფილოლოგიური, კულტურული სივრციდან აფხაზური ენის თანდათანობით გასვლას.

ამავე, დროს **ისტორიული სინამდვილიდან:** აფხაზური ენობრივი სივრცის გეოგრაფიული არეალის გაფართოება და შემცირება ერთდროულად უკავშირდება მე-19 საუკუნის პერიოდის მოვლენებს. ერთის მხრივ მჭიდროდ უკავშირდება მე-

1 ივანე ბართლომეი, „აფხაზური ანბანი“ (ტიფლისი, 1865; აგებული პიოტრ უსლარის 1862 წლის ეთნოგრაფიული და ლინგვისტური მასალების საფუძველზე).

2 მაჭავარიანი კ., გულია დ., აფხაზური ანბანი. ტფილისი: კავკასიის სასწავლო ოქლის სამმართველო, 1892

19 (XIX) საუკუნის კავკასიის ომის შემდგომ მუჰაჯირობის (II ნახევარში) [1] შედეგად მათ შორის აფხაზთა იძულებითი მიგრაციის შედეგად, დღეს დიასპორები ასევე წარმოდგენილია თურქეთში, სირიასა და იორდანიაში.

მოგვიანებით, აფხაზური ენის გავრცელების არეალი კვლავ შეიცვალა. საყოველთაოდ არის ცნობილი, 1992-1993 წწ. (აფხაზეთის ცნობილი მოვლენების შედეგად), რომ მოსახლეობის იძულებით გადაადგილებას დროთა განმავლობაში ახალი დიასპორული ჯგუფების ფორმირება მოჰყვა[2] აღნიშნული მიგრაციული ნაკადები მნიშვნელოვანწილად ქართულ-აფხაზური შერეული ოჯახებისგან შედგებოდა (შედგება).[3] ნიშანდობლივია, რომ იქამდე შერეული ოჯახები ქართულ-აფხაზური მთელი აფხაზეთის მოსახლეობის დაახლოებით 40% შეადგენდნენ. აღნიშნულმა პროცესებმა, მძიმე სოციალურ-ეკონომიკურ პირობებთან ერთად, მნიშვნელოვნად შეამცირა მოსახლეობის დემოგრაფიული მაჩვენებლები (რაც კვლავ მოითხოვს, მათ შორის ამ პერიოდის დემოგრაფიული მაჩვენებლების დამატებით კომპლექსურ კვლევას, მათ შორის ადგილზე დიასპორებში სოციო-ეკოლოგო - დემოგრაფიულ მონიტორინგს და ახალ დიასპორებში რაოდენობრივ შეფასებებს და დემოგრაფიული მაჩვენებლების დინამიკის შეფასებას. რაც ამ ეტაპზე დიასპორებში შეუძლებელია). რადგან ძირითადი ვექტორი, მიგრაციული ნაკადების ამ პერიოდში 1992-1993 წწ.იყო (რუსეთის ფედერაცია). რაც ადგილზე ემპირიული კვლევების ჩატარებასა და გაგრძელებას, პრაქტიკულად შეუძლებელს ხდის, მიუხედავად იმისა, რომ „ახალი დიასპორების“ ფორმირების პროცესი, სწორედ, რომ იქ მიმდინარეობს.[4], [5]. ამასთან, როგორც თანამედროვე სამეცნიერო თეორიები (მიგრაციის, ლინგვოკულტუროლოგიური და სხვა.,) ადასტურებენ, რომ მესამე თაობაში ენის ჩანაცვლება უმეტესწილად მიმღების საზოგადოების უცხო (სხვა) ენით ხდება. თუმცა ეს არ უნივერსალური წესი თუ სავალდებულო მოცემულობა და ითხოვს ამ კუთხითაც ცალკეული დიაპორების კომპლექსურ კვლევებს. ასევე თანხმლები ასიმილაციის პროცესების და სხვა.,

საქართველოში, თანამედროვე პერიოდში, ძირითად არეალად აფხაზური ენის გავრცელების კვლავ აფხაზეთის ა/რ რესპუბლიკა რჩება [6] მიუხედავად, ოკუპირებული ტერიტორიებისა და მიგრაციული ფაქტორების გათვალისწინებით, დღემდე კომპლექსურ შესწავლას და დაზუსტებას მოითხოვს ენის რეალურ მატარებელთა ზუსტი რაოდენობრივი მაჩვენებლები იქაც[7]და რომ, დღეს, ნაწილი აფხაზებისა არიან განსახლებული ბათუმსა და ქობულეთის მუნიციპალიტეტებში მე-19 საუკუნის მეორე

[1] ანჩაბაძე, გ. (1996). კავკასიის ომი (Кавказская война: очерки истории и историографии). თბილისი: „კავკასიური სახლი“

[2] Gelantia, M. R. Socially-Ekologo-Demographic Aspects of Migration and Diasporization of the Population (on an example of the population of Abkhazia). International Scientific Journal “The Caucasus and the World”, (8), ISSN 1987-7293. (2010).

[3] Gelantia, M. R., & Kozlov, Yu. P. Population migration as a crucial problem of regional anthropoecology in the Autonomous Republic of Abkhazia. Vestnik Universiteta Druzhby Narodov. Seriya: Ekologiya i Bezopasnost’ Zhiznedeyatel’nosti, (4), 83–87. ISSN 0869-8732. (2007).

[4]Gelantia, M. R. Socially-Ekologo-Demographic Aspects of Migration and Diasporization of the Population (on an example of the population of Abkhazia). International Scientific Journal “The Caucasus and the World”, (8), ISSN 1987-7293. (2010).

[5] Gelantia, M. R. Social-Ecological Aspects of Forced Migration of Abkhazian Population (Doctoral dissertation). (2009).

[6]იუნესკოს ციფრული ატლასი: მსოფლიო ენების ატლასი. აფხაზური ენა (ABK) 2021წ. ხელმისაწვდომია: https://wla.unesco.org .

[7]იუნესკოს ციფრული ატლასი: მსოფლიო ენების ატლასი. აფხაზური ენა (ABK) 2021წ. ხელმისაწვდომია: https://wla.unesco.org .

ნახევრიდან ცხოვრობენ იქ. მთლიანად დასაზუსტებელია ზუსტი საერთო რიცხოვნობა - აფხაზეთში არსებული მძიმე სოციოლინგვისტური ვითარების, დიასპორებში ასიმილაციური პროცესების, კატასტროფული დემოგრაფიული შედეგების ფონზე, თუ რა ვითარებაა, რადგან სხვადასხვა აკადემიურ წყაროსა თუ საერთაშორისო მონაცემთა ბაზაში (UNESCO)[1] მონაცემები ან არ მოიპოვება ან განსხვავდება, რაც ასევე ამ მიმართულებით შემდგომი სოციოლინგვისტური და დემოგრაფიული კვლევების აუცილებლობას წარმოაჩენს.

ფაქტია, რომ, როგორც ზემოთ აღინიშნა, აფხაზურ ენას, (UNESCO - ს კლასიფიკაციით, გაქრობის საფრთხის წინაშე მყოფი - მოწყვლადი ენის სტატუსი აქვს მინიჭებული)[2] და საერთაშორისო შეფასების პარალელურად, საქართველოს ძირითადი კანონის ნორმატიული აქტების იერარქიის შესაბამისად, აღნიშნული კონსტიტუციური ჩანაწერი ასახვასა და გაგრძელებას პოულობს მომდევნო რანგის საკანონმდებლო აქტში: საქართველოს ორგანულ კანონში "სახელმწიფო ენის შესახებ" 2015 წ.[3]

აღნიშნული კანონის პრეამბულაში ხაზგასმულია, რომ "ქართული ენა საქართველოს ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობაა და მისი სახელმწიფოებრიობის აუცილებელი პირობაა. საქართველოს სახელმწიფო თავის ყველა ფუნქციას ამ ენაზე ასრულებს, იცავს მას და განსაზღვრავს მისი, როგორც სახელმწიფო ენის, ფუნქციონირებისა და განვითარების პოლიტიკას.[4]

რომ საქართველოს სახელმწიფო, ამავე დროს, იცავს და განამტკიცებს ქვეყანაში ენათა და კულტურათა თანაარსებობისა და ჰარმონიული განვითარების საუკუნეთა განმავლობაში ჩამოყალიბებულ ტრადიციას. კანონმდებლობა დაუშვებლად მიიჩნევს ნებისმიერი ენის მიმართ უპატივცემლობას.[5]

რომ, საკანონმდებლო ბაზა, სხვა სამართლებრივ საფუძვლებთან ერთად საფუძველს უქმნის მათ შორის, აფხაზური ენის სისტემურ და უწყვეტ სამეცნიერო კვლევა - ძიების პროცესს .წინამდებარე კვლევის ფარგლებში განსაკუთრებით საგულისხმოა კანონის მე-8 მუხლი.[6] „საქართველოს სახელმწიფო საგარეო ენობრივი პოლიტიკის პრინციპები».

აღნიშნული ნორმის ანალიზი, ცხადჰყოფს, რომ , რომ საერთაშორისო სამართლის პრინციპებისა და ხელშეკრულებების გათვალისწინებით, სახელმწიფო ხელს უწყობს საერთაშორისო ქართველოლოგიურ ცენტრებთან მჭიდრო თანამშრომლობით აფხაზოლოგიური კვლევების გაღრმავებას. ეს კი მნიშვნელოვანია, იმ ენასთან მიმართებით, რომელიც მრავალი წელიწადია, საერთაშორისო იზოლაციის პირობებში

[1] იუნესკოს ციფრული ატლასი: მსოფლიო ენების ატლასი. აფხაზური ენა (ABK) 2021წ. ხელმისაწვდომია: https://wla.unesco.org .

2 იუნესკოს ციფრული ატლასი: მსოფლიო ენების ატლასი. აფხაზური ენა (ABK) 2021წ. ხელმისაწვდომია: https://wla.unesco.org ..

3 საქართველოს ორგანული კანონი "სახელმწიფო ენის შესახებ" მიღებულია საქართველოს პარლამენტის მიერ , თარიღი 22/07/2015 წყარო: საქართველოს პარლამენტის საკანონმდებლო მაცნე. (სახელმწიფო ენის შესახებ | სსიპ "საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე").

4 საქართველოს ორგანული კანონი "სახელმწიფო ენის შესახებ" მიღებულია საქართველოს პარლამენტის მიერ , მიღების თარიღი 22/07/2015 წყარო: საქართველოს პარლამენტის საკანონმდებლო მაცნე. (სახელმწიფო ენის შესახებ | სსიპ "საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე").

[5] საქართველოს ორგანული კანონი "სახელმწიფო ენის შესახებ" მიღებულია საქართველოს პარლამენტის მიერ , მიღების თარიღი 22/07/2015 წყარო: საქართველოს პარლამენტის საკანონმდებლო მაცნე. (სახელმწიფო ენის შესახებ | სსიპ "საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე").

[6] საქართველოს ორგანული კანონი "სახელმწიფო ენის შესახებ" მიღებულია საქართველოს პარლამენტის მიერ , მიღების თარიღი 22/07/2015 წყარო: საქართველოს პარლამენტის საკანონმდებლო მაცნე. (სახელმწიფო ენის შესახებ | სსიპ "საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე").

ფუნქციონირებს“.[1]

ოკუპირებულ რეგიონში მიმდინარე მძლავრი რუსიფიკაცია იწვევს აფხაზური ენის იზოლაციას, კანონის მე-8 მუხლი პირდაპირ ეხმიანება საერთაშორისო თანამეგრობისა და UNESCO-ს საგანგაშო მონაცემებს რომ, აფხაზური ენის გაქრობის საფრთხის წინაშეა.[2]

ამდენად, ორგანული კანონის მე-8 მუხლით გათვალისწინებული „საგარეო ენობ-რივი პოლიტიკა“ სრულ თავსებადობაშია როგორც იუნესკოს „მსოფლიო ენების ატლასთან“ ასევე გაეროს 10 - წლიან სამოქმედო გეგმასთან საერთაშორისო ათწლეულთან (2022-2032) რაც ასევე იზოლაციის დაძლევის შესაძლებლობას ქმნის. ნიშანდობლივია, რომ UNESCO-ს - იუნესკოს ატლასში ენათა უმრავლესობა მოწყვლადია ეს მოწყვლადობა, კი გამოწვეულია გლობალიზაციის ფაქტორით და (ინგლისური,ჩინურის) და სხვა ენების ექსპანსიის გამო, მაგრამ „ამ შემთხვევაში : მათ შორის, რუსიფიკაციისა და როგორც „ენის გავრცელების სიმცირის და მიმოფანტული არეალის გამო.[3] საყურადღებოა, ამავე კანონის თავი 7, 25-მუხლი. (საჯარო ინფორმირებისათვის განკუთვნილ წარწერათა განთავსების წესი) . კანონის მიხედვით, აფხაზეთში, აბრაზე ქართული წარწერა თავსდება მარცხნივ ან ზევით, და იგივე შინაარსის წარწერა მეორე ენაზე. ოკუპირებულ აფხაზეთში კი ეს ნორმა დარღვეულია: წლების განმავლობაში ჩამოხსნილია, ქართულენოვანი აბრები და წარწერები, ხელოვნურად, მიზანმიმართულად შეცვლილია ისტორიული და გეოგრაფიული სახელწოდებები და ტოპონიმიკა, რაც კანონის და ენობრივი უფლებების უხეშ დარღვევას წარმოადგენს და საოკუპაციო რეჟიმის პირობებში ხდე-ბა.

კანონის მე-10 თავის შესაბამისად,[4] სახელმწიფო ენის დაცვის კონტროლს თავი-ანთი უფლებამოსილების ფარგლებში ახორციელებენ: საქართველოს პარლამენტი, საქართველოს მთავრობა, მუნიციპალიტეტის ორგანოები, სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი.[5]

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს პარლამენტში[6] წლებია აქტიურად მოქმედებს საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენისა და დეოკუპაციის საკითხებთან დაკავშირებული დროებითი კომისია.[7] საპარლამენტო კომისიის მთავარი მიზანია, კომპეტენციის ფარგლებში, აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონებში კონფლიქტების მშვიდობიანი მოწესრიგების ღონისძიებათა კოორდინირება,

[1] საქართველოს ორგანული კანონი “სახელმწიფო ენის შესახებ” მიღებულია საქართველოს პარლამენტის მიერ , თარიღი 22/07/2015 წყარო: საქართველოს პარლამენტის საკანონმდებლო მაცნე. (სახელმწიფო ენის შესახებ | სსიპ ”საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე”). (8 მუხლი).

[2].იუნესკოს მსოფლიო ენების ატლასი. აფხაზური ენა. ოფიციალური ელექტრონული პლატფორმა, იუნესკო, 2021 წ. https://wla.unesco.org 2026

[3] იუნესკოს მსოფლიო ენების ატლასი. აფხაზური ენა (ABK) 2021წ. ხელმისაწვდომია: https://wla.unesco.org .

[4] საქართველოს ორგანული კანონი “სახელმწიფო ენის შესახებ” მიღებულია საქართველოს პარლამენტის მიერ , თარიღი 22/07/2015 წყარო: საქართველოს პარლამენტის საკანონმდებლო მაცნე. (სახელმწიფო ენის შესახებ | სსიპ ”საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე”). (თავი 10.).

[5] საქართველოს ორგანული კანონი “სახელმწიფო ენის შესახებ” მიღებულია საქართველოს პარლამენტის მიერ , თარიღი 22/07/2015 წყარო: საქართველოს პარლამენტის საკანონმდებლო მაცნე. (სახელმწიფო ენის შესახებ | სსიპ ”საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე”). (თავი 10.).

6 საქართველოს პარლამენტის ტერიტორიული მთლიანობისა და დეოკუპაციის საკითხებთან დაკავშირებული დროებითი კომისია (საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარის პირველი მოადგილე და კომისიის თავმჯდომარე გიორგი ვოლსკი).
წყარო: საქართველოს პარლამენტის ვებგვერდი: www.Parliament.ge., 2026 წ.

[7] გელანტია მ. „რუსეთის ფედერაციის ენობრივი პოლიტიკა საქართველოს ოკუპირებულ ტერიტორიებზე. გამოიცა თბილისი. „უნივერსალი“. 2021წ.

სამშვიდობო პროცესის განვითარებისა და ხალხთა შორის ნდობის აღდგენისათვის ხელის შეწყობა. საპარლამენტო კომისია სწავლობს ამ საკითხებს, მათ გადასაჭრელად შეიმუშავებს წინადადებებსა და რეკომენდაციებს. სწორედ, ამ ძალისხმევისა და სახელმწიფოს სამშვიდობო პოლიტიკის პრაქტიკული რეალიზების ფარგლებში ამ ეტაპზე საპარლამენტო კომისიის ინიციატივით და აქტიური მხარდაჭერით სამშვიდობო სწავლების ცენტრების საუნივერსიტეტო ქსელი ვითარდება. საუნივერსიტეტო სივრცეში სამშვიდობო განათლების ინსტიტუციონალიზაციის ერთ-ერთი თვალსაჩინო მაგალითია 2026 წლის 29 მაისს სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბაზაზე სამშვიდობო სწავლების ცენტრის დაფუძნება“. სადაც, პირადად მივიღე მონაწილეობა, საქართველოს პარლამენტის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენისა და დეოკუპაციის საკითხებთან დაკავშირებული დროებითი კომისიის წარმომადგენლის სტატუსით.

ასევე, ანალოგიური კვლევითი ერთეულები ფუნქციონირებს სხვა აკადემიურ სივრცეებშიც, კერძოდ, თავდაპირველად დაფუძნდა სამცხე - ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, ასევე 2026 წელს ბათუმის შოთა რუსთველის[1] სახელმწიფო უნივერსიტეტში და გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტში.

2026 წლის 28 ივნისის გამოქვეყნებული ერთ-ერთი მონაცემების თანახმად: ამონარიდი: რომ „ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ახლად გახსნილი სამშვიდობო სწავლების ცენტრი, რომელიც სტუდენტებს კონფლიქტების კვლევის, ისტორიული ფაქტებისა და თანამედროვე პროცესების შესწავლის შესაძლებლობას უზრუნველყოფს“, ასევე, რომ ცენტრის მიზანია: „სტუდენტებსა და ახალგაზრდებს შესთავაზოს აკადემიური და პრაქტიკული შესაძლებლობების მშვიდობის მშენებლობის კონფლიქტების ანალიზის, დიალოგისა და შერიგების მიმართულებით. გააერთიანებს განათლებას, კლევას და პრაქტიკულ საქმიანობას. (ასევე ამონარიდი იქვე წყარო).

ამ განხილული ერთ-ერთი წყაროს მასალის ანალიზის საფუძველზეც ნათლად ჩანს და შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ შესაბამისად: ცენტრის ფუნქციონირება მიმართულია სამშვიდობო პროცესის კომპლექსურ მხარდაჭერასა და ხალხთა შორის ნდობის აღდგენის ხელშეწყობაზე. რაც ჩვენი ქვეყნის გაერთიანების მნიშვნელოვანი წინაპირობაა.

დასკვნა

წინამდებარე კვლევა წარმოადგენს ნოვატორულ და კომპლექსურ ნაშრომს, რომელშიც კონსტიტუციური ჩანაწერი საქართველოს კონსტიტუციის ჩანაწერი სახელმწიფო ენის სტატუსის შესახებ განხილულია სოციოლინგვისტურ ჭრილში.

აფხაზურ ენაში აფხაზური დამწერლობის გრაფიკული სისტემების მუდმივმა ცვლილებებმა ხელი შეუწყო, განვითარების ნაცვლად საგანმანთლებლო, ფილოლოგიური, კულტურული სივრციდან აფხაზური ენის თანდათანობით გასვლას და ჩანაცვლებას.

ჰუმბოლდტისეული ფილოსოფიურ ლინგვისტური კონცეფციის ჭრილში ენა გააზრებულია, არა მხოლოდ კომუნიკაციის ინსტრუმენტად, არამედ როგორც ისტორიული მეხსიერებისა და კულტურის საცავად.(ლინგვოკულტუროლოგიური

1 „ ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტში სამშვიდობო სწავლების ცენტრი გაიხსნა“. ვებ: გვერდი : ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტში სამშვიდობო სწავლების ცენტრი გაიხსნა თარიღი: 28.ივნისი.2026

ასპექტი).

ნაშრომში, როგორც სიახლე გაანალიზებულია, 1992–1993 წწ. აფხაზეთის ცნობილი მოვლენების შედეგად წარმოქმნილი იძულებითი მიგრაციისა და ახალი დიასპორების ფორმირების პროცესები. წარმოქმნილმა ვითარებამ, ქართულ -აფხაზური შერეული ოჯახების იძულებითმა მიგრაციამ და მძიმე სოციალურ - ეკონომიკურმა ვითარებამ კატასტროფულად გააუარესა დემოგრაფიული მაჩვენებლები. მაგრამ ამავე დროს მიმდინარეობს დიასპორიზაციის პროცესი მიმღებ ქვეყნებში რაც საჭიროებს კომპლექსურ კვლევას.

კვლევის შედეგად, ასევე გამოიკვეთა, რომ 1993 წლიდან საქართველოს ოკუპირე-ბულ ტერიტორიებზე მიმდინარე მძლავრი რუსიფიკაცია, ენობრივი უფლებების დარღვევა, ასევე, ქართულენოვანი აბრების ჩამოხსნა და ტოპონიმიკის მიზანმიმართული, ხელოვნური შეცვლა წარმოადგენს კანონმდებლობის უხეშ დარღვევას.

ნაშრომში, დასაბუთებულია, რომ ენა სამშვიდობო პროცესების სწორი მართვის პირობებში, შესაძლოა გახდეს კონფლიქტების ტრანსფორმაციის და ნდობის აღდგენის და სამშვიდობო პოლიტიკის უმნიშვნელოვანეს რესურსად და შესააძლებლობა.

გამოყენებული აკადემიური ლიტერატურა და წყაროები:

1. საქართველოს კონსტიტუცია. თბილისი საქართველოს პარლამენტის გამომცემლობა, 2018წ.
2. ანჩაბაძე გ. კავკასიის ომი. თბილის. გამოიცა 1996წ.
3. ბართლომეი ი. აფხაზური ანბანი. გამოიცა ტფილისი 1862წ.
4. ბღაჟბა ხ. აფხაზური დამწერლობის ისტორიიდან. გამოიცა სოხუმი, აფხაზეთის სახელმწიფო გამომცემლობა. 1967წ.
5. გელანტია მ. „რუსეთის ფედერაციის ენობრივი პოლიტიკა საქართველოს ოკუპირებულ ტერიტორიებზე. გამოიცა თბილისი. „უნივერსალი“. 2021წ.
6. გელანტია მ. - პოსტკონფლიქტური ვითარება დნესტრისპირეთსა და აფხაზეთში შედარებითი ანალიზი. საერთაშორისო რეფერირებადი და რეცენზირებადი სამეცნირო - პრაქტიკული ჟურნალი, “მოამბე” XXI. საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემია. ISSN 2233-3606
7. ლორთქიფანიძე მ. რჩეული ნაწერები. თბილისი: გამომცემლობა, თსუ. 2016 წ.
8. მაჭავარიანი კ., გულია დ. აფხაზური ანბანი. ტფილისი: კავკასიის სასწავლო ოლქის სამმართველო.
9. პლატონი - კრატილოსი. ძველი ბერძნულიდან თარგმნა, შესავალი და კომენტარები დაურთო ბ.ბრეგვაძემ//დიალოგები.თბილისი: გამომცემლობა: ნაკადული.
10. უსლარი პ. „კავკასიის ეთნოგრაფია: ენათმეცნიერება ტ. II. აფხაზური ენა. ტფილისი: კავკასიის სასწავლო ოლქის სამმართველო (მ.ზავადსკის რედაქციით). 1887წ.
11. ჩელები ევლია მოგზაურის წიგნი. თურქულიდან თარგმნა, კომენტარები და გამოკვლევა დაურთო გ.ფუტკარაძემ. ტომი I. თბილისი: “მეცნიერება”. 1952წ.
12. ყოლბაია ვ.,გელანტია რ, და სხვა., აფხაზეთის ლაბირინთი.თბილისი. 1999წ.
13. ჩქობავა ა. ენათმეცნიერების შესავალი. თბილისი: გამომცემლობა თსუ. 1952წ.

14. Gelantia, M. R. (2009). Social-Ecological Aspects of Forced Migration of Abkhazian Population (Doctoral dissertation).
15. Gelantia, M. R. (2010). Socially-Ekologo-Demographic Aspects of Migration and Diasporization of the Population (on an example of the population of Abkhazia). International Scientific Journal “The Caucasus and the World”, (8), ISSN 1987-7293.
16. Gelantia, M. R., & Kozlov, Yu. P. (2007). Population migration as a crucial problem of regional anthropoecology in the Autonomous Republic of Abkhazia. Vestnik RUDN. Series: Ecology and Life Safety, (4), 83–87. ISSN 0869-8732.
17. Humboldt, W. von (1988). On Language: The Diversity of Human Language-Structure and Its Influence on the Mental Development of Mankind. Translated by Peter Heath. Cambridge: Cambridge University Press.
18. Trudgill, P. (1974). Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society. London: Penguin Books.
19. Vamling, K. (2011). Language Legislation and Linguistic Rights in the Caucasus. In Caucasus Studies. Malmö University.
20. Vernadsky, V. (1945). Biosphere and Noosphere. Translated by George Vernadsky. American Scientist, 33(1), 1–12.

სამართლებრივი აქტები და საერთაშორისო დოკუმენტები

21. ევროპული ქარტია რეგიონული ან უმცირესობის ენების შესახებ/ European Charter for Regional or Minority Languages (1992). Council of Europe, ETS No. 148, Strasbourg.
22. იუნესკოს 2003 წლის კონვენცია არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ / UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (2003). Paris: UNESCO.
23. იუნესკოს მსოფლიო ენების ციფრული ატლასი / UNESCO World Atlas of Languages. აფხაზური ენა (ABK) (2021). ხელმისაწვდომია: https://wla.unesco.org
24. სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტი / International Covenant on Civil and Political Rights (1966). UN General Assembly, Treaty Series, vol. 999, p. 171.
25. სამთავრობო ინიციატივა „ნაბიჯი უკეთესი მომავლისკენ“ (2018). თბილისი: საქართველოს მთავრობა.
26. საქართველოს კონსტიტუცია (2018). თბილისი: საქართველოს პარლამენტის გამომცემლობა.
27. საქართველოს ორგანული კანონი „სახელმწიფო ენის შესახებ“ (22/07/2015). №4084-RS. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე.
28. საქართველოს პარლამენტის ოფიციალური ვებპორტალი. ხელმისაწვდომია: https://parliament.ge
29. ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია / Universal Declaration of Human Rights (1948). UN General Assembly Resolution 217 A (III), Paris
30. ინტერნეტ -რესურსი: საქართველოს განათლების, მეცნიერებისა და ახალგაზრდობის სამინისტროს ოფიციალური ინფორმაცია (2026 წლის 28 ივნისი)

THE CONSTITUTIONAL-LEGAL STATUS OF THE ABKHAZIAN LANGUAGE (ACCORDING TO THE PROVISIONS OF THE CONSTITUTION OF GEORGIA): A SOCIOLINGUISTIC STUDY.

ABSTRACT

This study presents a comprehensive sociolinguistic and interdisciplinary analysis of the constitutional and legal status of the state language in the Autonomous Republic of Abkhazia, as established by the Constitution of Georgia. Beyond a narrow legal framework, the research integrates sociolinguistics, cultural anthropology, and Wilhelm von Humboldt's philosophical-linguistic concept of language as a "spiritual mirror" and a repository of historical memory.

The analysis traces the development of Abkhazia as an integral historical-geographic region of Georgia (from the 3rd millennium BC) and highlights centuries of peaceful coexistence between Georgians and Abkhazians. The paper provides a detailed evaluation of the graphic evolution of the Abkhazian script—from early 19th-century educational initiatives (such as Archimandrite Ioane Ingoroqva/Ioseliani's 1810 proposal) and Peter von Uslar's 1862 alphabet to subsequent Latin and Georgian graphic modifications—demonstrating how frequent script changes created serious pedagogical and cultural obstacles.

Furthermore, the study analyzes the severe demographic and sociolinguistic consequences of forced migrations (19th-century Muhajirism and the 1992–1993 conflict) and the formation of new diaspora communities, which disrupted the historical structure of mixed Georgian-Abkhazian families (accounting for ~40% of the population prior to the conflict). Under the ongoing Russian occupation of Abkhazia since 1993, intensive Russification, the removal of Georgian-language signage, and the artificial alteration of historical toponymy constitute severe violations of linguistic rights, placing the Abkhazian language under UNESCO's classification of endangered languages.

Finally, the paper examines Georgia's Organic Law "On the State Language" and its alignment with UNESCO and UN international standards (2022–2032 International Decade of Indigenous Languages). It highlights the vital role of parliamentary mechanisms—specifically, the Temporary Commission of the Parliament of Georgia on Territorial Integrity and Deoccupation—in implementing state peace policy, peacebuilding, protecting linguistic rights, and restoring trust between peoples.

Keywords: Linguistic Situation, Sociolinguistics, Constitutional Status, Language Policy, Peace Policy, Forced Migration, Toponymy, Interdisciplinary Research, Peace Education Centers, Peace Education Research Units.

საქართველოს ეკონომიკური პერსპექტივები, DCFTA-ის ვალდებულებები და შრომის ბაზრის რეკონსტრუქცია

კობა მურადაშვილი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

https://doi.org/10.52340/gbsab.2026.59.09

საკვანძო სიტყვები: ციფრული ტრანსფორმაცია, ციფრული ნაპრალი, ევროინტეგრაცია, DCFTA, ნახტომისებური განვითარება (Leapfrogging), დისტანციური დასაქმება, საქართველოს ეკონომიკა.

XXI საუკუნის გლობალურ ეკონომიკაში განვითარებადი ქვეყნების (Global South და გარდამავალი ეკონომიკების) წინაშე მდგარი მთავარი სტრუქტურული გამოწვევა ტრადიციული ინდუსტრიული ჩამორჩენილობიდან ციფრულ უთანასწორობაზე (Digital Divide) გადავიდა. მსოფლიო ბანკის თეორიული ჩარჩოს მიხედვით, ციფრული ტექნოლოგიების დიფუზიას მოაქვს „ციფრული დივიდენდები“, რაც გულისხმობს შრომის პროდუქტიულობის ზრდას, დასაქმების ახალი ფორმების გენერირებასა და საჯარო მმართველობის ეფექტიანობას. თუმცა, გლობალურ ეკონომიკაში ამ დივიდენდების განაწილება ღრმად ასიმეტრიულია - განვითარებულ ქვეყნებში ციფროვიზაცია მოქმედებს როგორც ეკონომიკური ზრდის მულტიპლიკატორი, ხოლო განვითარებად სახელმწიფოებში სუსტი ინფრასტრუქტურული და ინსტიტუციური ბაზის გამო არსებობს ტექნოლოგიური პერიფერიად დარჩენის რისკი.

გაეროს ვაჭრობისა და განვითარების კონფერენციის (UNCTAD) და საერთაშორისო სატელეკომუნიკაციო კავშირის (ITU) კლასიფიკაციის მიხედვით, განვითარებადი ქვეყნები ციფრული მზაობის სამ ეტაპზე ნაწილდებიან: საბაზო კავშირის ეტაპი (Basic Connectivity Stage); საბაზისო მობილური ქსელების დაფარვა და პირველადი ფინანსური ინკლუზია.

ციფრული ათვისების ეტაპი (Digital Adoption Stage) გულისხმობს: საშუალო შემოსავლიანი ქვეყნები, სადაც სწრაფად ვითარდება ელექტრონული კომერცია, ონლაინ-ბანკინგი და ციფრული საჯარო სერვისები; ინოვაციურ-პლატფორმული ეტაპია (Advanced Platform Stage) ქვეყნები, რომლებიც ქმნიან საკუთარ ციფრულ საჯარო ინფრასტრუქტურას (DPI) და გლობალურად კონკურენტუნარიან ტექნოლოგიურ ეკოსისტემებს.

საქართველოს პოზიციონირება ასეთია - საქართველო იმყოფება მეორე ეტაპის უმაღლეს ფაზაში და ახორციელებს სტრუქტურულ გადასვლას მესამე, ინოვაციურ-პლატფორმულ ეტაპზე. ელექტრონული მმართველობის (იუსტიციის სახლის მოდელი, საგადასახადო ელექტრონული სისტემები) და საბანკო-ფინტექ სექტორის განვითარების დონით ქვეყანა უსწრებს რეგიონისა და ევროკავშირის ზოგიერთ წევრ სახელმწიფოსაც კი, თუმცა რეალური ეკონომიკის, წარმოებისა და რეგიონული მცირე ბიზნესის ციფროვიზაციის კუთხით კვლავ არსებობს მნიშვნელოვანი სტრუქტურული ბარიერები.

საქართველოს ციფრული ტრანსფორმაციის პროცესში თავს იჩენს გარკვეული სტრუქტურული ბარიერები. იმისათვის, რომ საქართველომ სრულად აითვისოს

ციფრული დივიდენდები, აუცილებელია ოთხი ფუნდამენტური „ბოთლის ყელის“ (Bottleneck) დაძლევა, ქვეყნის შიდა ინფრასტრუქტურული ასიმეტრია. მიუხედავად იმისა, რომ თბილისსა და მსხვილ ურბანულ ცენტრებში ფართოზოლოვანი ინტერნეტისა და 5G ქსელების დანერგვა წარმატებით მიმდინარეობს, მაღალმთიან და სასოფლო დასახლებებში მაღალსიჩქარიანი ოპტიკურ-ბოჭკოვანი ინფრასტრუქტურა კვლავ დეფიციტურია. ეს ქმნის შიდა ციფრულ უთანასწორობას და ზღუდავს რეგიონული მოსახლეობის ჩართულობას დისტანციურ ეკონომიკაში.

აღსანიშნავია ვენჩურული კაპიტალისა და R&D-ის დეფიციტიც - საქართველოს საფინანსო სექტორი დომინირებულია ტრადიციული საბანკო დაკრედიტებით, რომელიც ითხოვს მყარ უძრავ უზრუნველყოფას. ინოვაციურ სტარტაპებს კი სჭირდებათ რისკიანი, ვენჩურული კაპიტალი (Risk Capital) და კვლევასა და განვითარებაში (R&D) სახელმწიფო-კერძო თანადაფინანსება, რის გარეშეც ადგილობრივი ინტელექტუალური პროდუქტების მასშტაბირება ფერხდება.

ადამიანური კაპიტალის კვალიფიკაციის პრობლემაც დგას - მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი ფლობს სოციალური მედიისა და ელემენტარული კომუნიკაციის უნარებს, მაშინ როდესაც ბაზარზე მწვავე დეფიციტია მაღალკვალიფიციური STEM სპეციალისტების, მონაცემთა ანალიტიკოსების, AI-ინჟინრებისა და კიბერუსაფრთხოების ექსპერტების მიმართულებით.

მცირე და საშუალო საწარმოების (SME) ციფრული ინერცია თითქოს დადებითია, მაგრამ ქართული ბიზნესის უდიდესი ნაწილი კვლავ ტრადიციული, არაციფრული მენეჯმენტისა და გაყიდვების მოდელით ოპერირებს, რაც ამცირებს მათ კონკურენტუნარიანობას ევროპულ ბაზარზე.

ევროკავშირთან ინტეგრაცია, DCFTA და EU Global Gateway არის ის, რაც გეო-ეკონომიკური ტრანსფორმაციის კატალიზატორად გვევლინება. საქართველოს გაცხადებული საგარეო-პოლიტიკური და ეკონომიკური პრიორიტეტი ევროკავშირში სრულფასოვანი ინტეგრაციაა. ევროკავშირთან გაფორმებული ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმება (DCFTA) წარმოადგენს არა მხოლოდ სატარიფო ბარიერების მოხსნის მექანიზმს, არამედ ქვეყნის ინსტიტუციური და ციფრული მოდერნიზაციის მთავარ გზამკვლევს.

DCFTA-ის ფარგლებში შესრულებული ვალდებულებები არ არის საკმარისი. შესასრულებელი ციფრული ვალდებულებები მოიცავს ევროკავშირის ერთიან ციფრულ ბაზართან (EU Digital Single Market) დაახლოებას, რაც თავის მხრივ მოითხოვს ქართული კანონმდებლობისა და ტექნოლოგიური სტანდარტების სრულ ჰარმონიზაციას. მონაცემთა დაცვის საკითხი (GDPR-თან თავსებადობა) პრიორიტეტული იყო და პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ახალი კანონმდებლობის მიღებით საქართველომ გადადგა მნიშვნელოვანი ნაბიჯი ევროპული სტანდარტებისკენ. სრული იმპლემენტაცია ქართულ კომპანიებს აძლევს საშუალებას, ლეგალურად დაამუშაონ ევროკავშირის მოქალაქეთა მონაცემები, რაც აუცილებელი წინაპირობაა IT აუთსორსინგისა და სერვისების ექსპორტისთვის.

ელექტრონული კომერცია და ციფრული ხელმოწერების ურთიერთაღიარება (eIDAS) დადგა დღის წესრიგში. მიღებულია კანონი ელექტრონული კომერციის შესახებ, თუმცა დასასრულებელია კვალიფიციური ელექტრონული ხელმოწერების (eIDAS) ორმხრივი აღიარების პროცესი ევროკავშირთან. ეს ქართულ ბიზნესს საშუალებას მისცემს, ფიზიკური გადაადგილების გარეშე, დისტანციურად გააფორმოს იურიდიული კონტრაქტები ევროპელ პარტნიორებთან.

კიბერუსაფრთხოება (NIS2 დირექტივა) და ტელეკომუნიკაციები მეტად კაპიტალტევადი სფეროებია. საქართველომ უნდა დაასრულოს კრიტიკული

ინფორმაციული სისტემების დაცვის სტანდარტების ევროპულ დირექტივებთან გათანაბრება და გაწევრიანდეს ევროკავშირის ერთიან როუმინგულ სივრცეში (Roam Like at Home).

უნდა აღინიშნოს რომ EU Global Gateway და შავი ზღვის ციფრული დერეფანი დიდ გავლენას ახდენს ერთმანეთზე. ევროკავშირის 300-მილიარდიანი საინვესტიციო სტრატეგიის - Global Gateway-ის ფარგლებში, საქართველო იძენს სტრატეგიულ ფუნქციას, როგორც ევროპისა და აზიის დამაკავშირებელი ციფრული ხიდი. შავი ზღვის წყალქვეშა ოპტიკურ-ბოჭკოვანი კაბელის პროექტი, რომელიც საქართველოს პირდაპირ აკავშირებს ევროკავშირის (რუმინეთის/ბულგარეთის) ციფრულ ინფრასტრუქტურასთან, ქვეყანას აქცევს რეგიონულ მონაცემთა ჰაბად, იზიდავს მსხვილ საერთაშორისო მონაცემთა ცენტრებს (Data Centers) და გამორიცხავს რუსეთის გავლით გამავალ საკომუნიკაციო არხებზე დამოკიდებულებას.

შესაძლებელია „ნახტომისებური განვითარება“ (Leapfrogging) და შრომის ბაზრის რესტრუქტურიზაციაც, უმუშევრობის დაძლევა და დისტანციური თვითდასაქმება, როგორც ახალგაზრდა თაობა მიიჩნევს პრიორიტეტულად. აქტუალური გახდა დისტანციური ონლაინ-დასაქმება და სერვისების გლობალური ექსპორტი. ციფროვიზაციამ გააუქმა გეოგრაფიული ბარიერები შრომის ბაზარზე. საქართველოს მოქალაქეებს (განსაკუთრებით ახალგაზრდობასა და რეგიონებში მცხოვრებ მოსახლეობას) აღარ უწევთ ქვეყნის დატოვება მაღალანაზღაურებადი სამსახურის საძიებლად. საერთაშორისო ფრილანსინგი და B2B კონტრაქტები: პლატფორმების (Upwork, Toptal, Fiverr) და პირდაპირი საერთაშორისო კონტრაქტების მეშვეობით ქართველი პროგრამისტები, UX/UI დიზაინერები, ციფრული მარკეტოლოგები, ბუღალტრები და მონაცემთა ანალიტიკოსები მუშაობენ ევროკავშირისა და აშშ-ის კომპანიებისთვის. ეკონომიკური ეფექტიც თვალსაჩინოა - ისინი გამოიმუშავებენ შემოსავალს მყარ ვალუტაში (ევრო, დოლარი) და ხარჯავენ საქართველოში, რაც ქმნის მულტიპლიკატორულ ეფექტს ადგილობრივ მოხმარებაზე, უძრავ ქონებასა და სერვისების სექტორზე.

საქართველოს ეკონომიკის ერთ-ერთი ყველაზე მწვავე სტრუქტურული პრობლემა წლების განმავლობაში იყო მაღალი უმუშევრობა, არაფორმალური თვითდასაქმება (განსაკუთრებით დაბალპროდუქტიულ სოფლის მეურნეობაში) და შრომითი მიგრაცია (Brain Drain). ციფრული ტრანსფორმაცია და ევროპულ ბაზართან ინტეგრაცია ქმნის „ნახტომისებური განვითარების“ (Leapfrogging) უნიკალურ შესაძლებლობას - საქართველოს შეუძლია გამოტოვოს მძიმე ინდუსტრიალიზაციის ძვირადღირებული ეტაპები და პირდაპირ გადავიდეს მაღალტექნოლოგიური სერვისების ექსპორტზე.

წარმოიშვა თვითდასაქმების ახალი ფორმები და ციფრული მიკრო-მეწარმეობა. ონლაინ-ვაჭრობისა (e-Commerce) და ციფრული პლატფორმების განვითარება თვისებრივად ცვლის თვითდასაქმების სტრუქტურას: გაჩნდა საზღვრისპირა ელექტრონული კომერცია, ქართველ მცირე მეწარმეებს, ხელოსნებსა და აგრო-მწარმოებლებს შეუძლიათ საკუთარი ნიშური პროდუქცია (ღვინო, თხილი, დიზაინერული ნაწარმი) პირდაპირ გაყიდონ ევროკავშირის ხუთასმილიონიან სამომხმარებლო ბაზარზე ციფრული პლატფორმების მეშვეობით, შუამავლების გარეშე. ამ პროცესს ახლავს საგადასახადო სტიმულები - საქართველოში მოქმედი „ვირტუალური ზონის პირის“ და „საერთაშორისო კომპანიის“ სტატუსები (5%-იანი საშემოსავლო და 5%-იანი მოგების გადასახადი IT სექტორისთვის), მცირე ბიზნესის 1%-იან სპეციალურ საგადასახადო რეჟიმთან ერთად, ქმნის უპრეცედენტო სტიმულს თვითდასაქმებულთა ფორმალურ სექტორში გადმოსასვლელად.

მსოფლიო ბანკისა და სხვადასხვა რეგიონული პროექტების (მაგ. Log-In Georgia) ფარგლებში რეგიონების სწრაფი ინტერნეტიზაცია და ციფრული უნარების გადამზადების პროგრამები პირდაპირ ამცირებს სტრუქტურულ უმუშევრობას, ახალგაზრდებში უმუშევრობის შემცირება 18-29 წლის ასაკობრივ ჯგუფში უმუშევრობის მაღალი მაჩვენებელი მცირდება ციფრული პროფესიების სწრაფი ათვისებით (6-12 თვიანი ინტენსიური კურსებისა და მიკრო-კრედიტების მეშვეობით). ქალთა ეკონომიკური გაძლიერებაც გამოიკვეთა - დისტანციური ონლაინ-სამუშაო საშუალებას აძლევს დედებსა და რეგიონებში მცხოვრებ ქალებს, შეათავსონ ოჯახური ვალდებულებები და მაღალანაზღაურებადი დისტანციური კარიერა.

მაკროეკონომიკური ბენეფიტები და სტრატეგიული შეჯამება საქართველოსთვის

მიმართულება	მიმდინარე გამოწვევა საქართველოში	DCFTA და ციფრული ტრანსფორმაციის მექანიზმი	გრძელვადიანი ეკონომიკური ბენეფიტი
შრომის ბაზარი და უმუშევრობა	მაღალი სტრუქტურული უმუშევრობა, შრომითი მიგრაცია და დაბალი ხელფასები.	დისტანციური ონლაინ-დასაქმება, IT აუთსორსინგი, ციფრული ფრილანსინგი.	უმუშევრობის რეალური კლება, მაღალანაზღაურებადი სამუშაო ადგილების შექმნა, *Brain Drain*-ის შეჩერება.
საგადასახადო და ფისკალური სისტემა	ჩრდილოვანი ეკონომიკის მაღალი წილი, არაფორმალური თვითდასაქმება.	ციფრული გადახდების უნივერსალიზაცია, მცირე ბიზნესის 1%-იანი ციფრული რეჟიმი.	ფორმალური ეკონომიკის გაფართოება და საბიუჯეტო შემოსავლების მდგრადი ზრდა.
საგარეო ვაჭრობა და საგადასახდელო ბალანსი	სავაჭრო დეფიციტი, დამოკიდებულება ტრადიციულ ფულად გზავნილებზე.	მაღალი დამატებითი ღირებულების მქონე IT და ციფრული სერვისების ექსპორტი EU-ში.	სავაჭრო ბალანსის გაუმჯობესება, უცხოური ვალუტის სტაბილური შემოდინება, ლარის კურსის სიმყარე.
მცირე და საშუალო ბიზნესი (SME)	მცირე შიდა ბაზარი, დაბალი პროდუქტიულობა, წვდომის ნაკლებობა კაპიტალზე.	*e-Commerce, eIDAS* ელექტრონული ხელმოწერები, GDPR ჰარმონიზაცია, *Horizon Europe*.	ქართული SME-ების პირდაპირი გასვლა ევროკავშირის 450-მილიონიან ერთიან ბაზარზე.
გეო-ეკონომიკური პოზიციონირება	რეგიონული უსაფრთხოების რისკები, სატრანზიტო პოტენციალის არასრული ათვისება.	*EU Global Gateway* და შავი ზღვის წყალქვეშა ოპტიკურ-ბოჭკოვანი კაბელი.	საქართველოს გარდაქმნა რეგიონულ ციფრულ და მონაცემთა ცენტრების (*Data Center*) ჰაბად.

საქართველოს ციფრული მოდერნიზაციისთვის ერთგვარი სტრატეგიული გზამკვლევის შემუშავება ნიშნავს, საქართველომ სრულად მოახდინოს DCFTA-ის პოტენციალის კაპიტალიზაცია და ციფრული ტრანსფორმაცია ეკონომიკური

ზრდის მთავარ ძრავად აქციოს, აუცილებელია სამეტაპიანი სახელმწიფო პოლიტიკის გატარება. უნივერსალური ციფრული ინფრასტრუქტურის შექმნა, რეგიონების სრული ოპტიკურ-ბოჭკოვანი დაფარვის დასრულება, რათა სოფლად მცხოვრებ მოსახლეობას ჰქონდეს იდენტური წვდომა გლობალურ ონლაინ-შრომის ბაზარზე, როგორიც დედაქალაქის მცხოვრებლებს აქვთ. განათლების სისტემის მოდერნიზაცია და „მიკრო-კრედიტების“ დანერგვა - უმაღლესი და პროფესიული განათლების პროგრამების სინქრონიზაცია გლობალური ციფრული ბაზრის მოთხოვნებთან; მასობრივი სახელმწიფო ვაუჩერული პროგრამების ამოქმედება მოქალაქეთა სწრაფი გადამზადებისთვის (Re-skilling) AI-ს, დაპროგრამებისა და ციფრული მარკეტინგის მიმართულებით.

ინსტიტუციური ჰარმონიზაციის დაჩქარება ევროკავშირთან: DCFTA-ის ფარგლებ-ში დარჩენილი რეგულატორული ვალდებულებების (eIDAS, კიბერუსაფრთხოება, ციფრული ბაზრის ზედამხედველობა) დროული შესრულება, რაც ქვეყანას მოუტანს ევროპული ვენჩურული ფონდებისა და ტექნოლოგიური გიგანტების ნდობას.

საქართველოსთვის ციფრული ტრანსფორმაცია და ევროკავშირთან ეკონომიკური ინტეგრაცია ურთიერთგამაძლიერებელი პროცესებია: DCFTA ქმნის სანდო სამართლებრივ და სავაჭრო არქიტექტურას, ხოლო ციფროვიზაცია აძლევს ქართველ ხალხს ინსტრუმენტს, საკუთარი ინტელექტუალური რესურსით შექმნას მაღალი დამატებითი ღირებულება, შეამციროს უმუშევრობა და საქართველო ევროპული ციფრული ეკონომიკის სრულფასოვან, კონკურენტუნარიან ნაწილად აქციოს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. • Baldwin, Richard. The Globotics Upheaval: Globalization, Robotics, and the Future of Work. New York: Oxford University Press, 2019.
2. • Bradford, Anu. The Brussels Effect: How the European Union Rules the World. New York: Oxford University Press, 2020.
3. • European Commission. Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions and the European Investment Bank: The Global Gateway. JOIN(2021) 30 final. Brussels: European Commission, December 1, 2021.
4. • European Parliament and Council of the European Union. «Directive (EU) 2022/2555 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on Measures for a High Common Level of Cybersecurity across the Union (NIS 2 Directive).» Official Journal of the European Union L 333 (December 27, 2022): 80–152.
5. • European Parliament and Council of the European Union. «Regulation (EU) No 910/2014 of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 on Electronic Identification and Trust Services for Electronic Transactions in the Internal Market (eIDAS).» Official Journal of the European Union L 257 (August 28, 2014): 73–114.
6. • European Parliament and Council of the European Union. «Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the Protection of Natural Persons with Regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data (General Data Protection Regulation).» Official Journal of the European Union L 119 (May 4, 2016): 1–88.
7. • European Union. «Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part.» Official Journal of the European Union L 261 (August 30,

2014): 4–743.
8. • International Telecommunication Union (ITU). Measuring Digital Development: Facts and Figures 2024. Geneva: International Telecommunication Union, 2024.
9. • United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). Digital Economy Report 2024: Shaping an Environmentally Sustainable and Inclusive Digital Economy. New York and Geneva: United Nations, 2024.
10. • World Bank. Georgia: Log-In Georgia Project — Project Appraisal Document. Report No. PAD3745. Washington, DC: World Bank Group, 2020.
11. • World Bank. World Development Report 2016: Digital Dividends. Washington, DC: World Bank, 2016.

რეზიუმე

წინამდებარე სამეცნიერო სტატია იკვლევს განვითარებადი ეკონომიკების ციფრული ტრანსფორმაციის თეორიულ საფუძვლებს, სტრუქტურულ გამოწვევებსა და ევროპულ ეკონომიკურ სივრცესთან ინტეგრაციის სინერგიულ ეფექტებს საქართველოს მაგალითზე. მსოფლიო ბანკის „ციფრული დივიდენდების“ კონცეფციისა და გაეროს ვაჭრობისა და განვითარების კონფერენციის (UNCTAD) ციფრული დიფუზიის მოდელების გამოყენებით, ნაშრომში გაანალიზებულია გლობალური ციფრული ასიმეტრია და საქართველოს პოზიციონირება ციფრული ათვისებიდან ინოვაციურ-პლატფორმულ ეტაპზე გადასვლის პროცესში. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმებით (DCFTA) ნაკისრი ვალდებულებების — მათ შორის პერსონალურ მონაცემთა დაცვის (GDPR), ელექტრონული იდენტიფიკაციის (eIDAS) და კიბერუსაფრთხოების (NIS2) სტანდარტების — იმპლემენტაციას, ისევე როგორც EU Global Gateway ინიციატივისა და შავი ზღვის წყალქვეშა ოპტიკურ-ბოჭკოვანი კაბელის გეო-ეკონომიკურ მნიშვნელობას. კვლევა აჩვენებს, რომ „ნახტომისებური განვითარების“ (Leapfrogging) მოდელის დანერგვა, დისტანციური ონლაინ-დასაქმების წახალისება, ციფრული ფრილანსინგი და საზღვრისპირა ელექტრონული კომერცია ქმნის სტრუქტურული უმუშევრობის შემცირების, ინტელექტუალური კაპიტალის გადინების (Brain Drain) შეჩერებისა და მაღალი დამატებითი ღირებულების მქონე სერვისების ექსპორტის ზრდის რეალურ მექანიზმებს. დასკვნით ნაწილში წარმოდგენილია სამეტაპიანი სტრატეგიული გზამკვლევი უნივერსალური რეგიონული ინტერნეტიზაციის, მიკრო-კრედიტებზე დაფუძნებული გადამზადებისა (Re-skilling) და ევროკავშირის ერთიან ციფრულ ბაზართან სრული ინსტიტუციური ჰარმონიზაციისთვის.

ECONOMIC PROSPECTS OF GEORGIA, DCFTA OBLIGATIONS, AND LABOUR MARKET RESTRUCTURING

Koba Muradashvili
Georgian Technical University

ABSTRACT

This academic paper examines the theoretical foundations, structural challenges, and synergistic effects of digital transformation and European economic integration in developing economies, with a specific focus on Georgia. Drawing upon the World Bank's «Digital Dividends» framework and the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) digital diffusion models, the study analyzes global digital asymmetry and Georgia's transitional trajectory from basic digital adoption toward an advanced platform-based economy. Particular emphasis is placed on the implementation of regulatory commitments under the EU-Georgia Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA)—specifically harmonization with the General Data Protection Regulation (GDPR), electronic identification and trust services (eIDAS), and cybersecurity standards (NIS2)—alongside the geo-economic significance of the EU Global Gateway initiative and the Black Sea submarine fiber-optic cable project. The research demonstrates that adopting a technological «leapfrogging» model, fostering remote online employment, digital freelancing, and cross-border e-commerce provide viable mechanisms for reducing structural unemployment, mitigating brain drain, and expanding high-value-added service exports. Finally, the paper outlines a three-pillar strategic roadmap centered on universal regional broadband connectivity, micro-credential-based workforce reskilling, and full institutional alignment with the European Union's Digital Single Market.

Keywords: Digital Transformation, Digital Divide, European Integration, DCFTA, Leapfrogging, Remote Employment, Georgian Economy.